

მიხედეთ მიწას; მინა დაგაპურებთ და გაგათბობთ თქვენ!

ჩალა—II

AgroNews.ge

New
საბალო **ეკოპირუდი**

საქართველო

ISSN 1987-8729

სამეცნიერო-საინფორმაციო ჟურნალი

№5 (93), მაისი, 2019

ქაბრიო ტოპი

**ერთდროულად ამარცხებს
ჭრატსა და ნაცარს**

**შეგიძლიათ გამოყენოთ ვაშის
ყვავილობაში**

დამატებითი მოქმედება:

**შავი ლაქიანობა,
ანთრაქნოზი, წითურა**

**წვიმის დროს იწყებს
მეორედ გააქტიურებას,
რაც განაპირობებს
მცენარის
12-14 დღით დასვენს.**

AgroVitae

თბილისი, წერეთლის გამზ. №116
ტელ/ფაქსი: 2 341 678; მობ.: 597 170 703
ელ.ფოსტა: agrovitae@gmail.com
www.agrovitafsc.com

მილდიკაბი

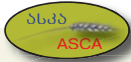
იაკონური
ინოვაციური ფუნქციონირება
ტრანსლამინარული მოქმედებით
ვაზის ჭრევისგან დასაცავად

sumiagro.ru

ოფისიური მისამართი
ზან „აგროცენტრი“
ტელ: 597 99 29 23
www.agrocentr.ge
კვანთარაშის 1318

ახალი აგრარული საქართველო

AKHALI AGRARULI SAQARTVELO

(New Agrarian Georgia)

ყოველთვიური სამეცნიერო-
საინფორმაციო ჟურნალი.

Monthly scientific-informative magazine

მაისი, 2019 წელი.

№5 (93)

სარედაქციო კოლეგია:

შოთა მაჭარაშვილი (მთ. რედაქტორი),
ნუგზარ ებანოიძე, რეზო ჯაბინძე, მიხეილ
სოხაძე, თამარ სანიკიძე, რუსუდან გიგა-
შვილი (კონსულტანტი), თონა ნოზაძე,
ნუგზარ ოქროპირიძე, ნოდარ ბრეგვაძე,
ბექა გონაშვილი, გიორგი ბარისაშვილი
(მეცნიერება-მედიკინის რედაქციის
რედაქტორი), დავით ბიგვაძე (რედაქტორი),
მალხაზ ხაზარბეგიშვილი
(ელ. ჟურნალ agronews.ge-ს კონსულტანტი)
თამაზ გუგუშვილი (იხგლ. ვერს. რედაქტორი).
editor of English version Tamta Gugushvili

სამეცნიერო საბჭო:

აკადემიკოსები, მეცნიერებათა
დოქტორები, პროფესორები:
რევაზ მახარობლიძე (თაქჯდომარე),
გურამ ალექსიძე, გივი ჯაფარიძე, ზაურ
ფუტყარაძე, ნოდარ ჩხარტიშვილი, ნუგზარ
ებანოიძე, პაატა კოლუაშვილი, ელგუჯა
შაფაქიძე, ზვიად ბრეგვაძე, ელგუჯა
გუგუშვილი, გოგოლა მარგველაშვილი,
ანა გულბანი, ლევან უჯმაჯურიძე, ზაურ
ჯულუხიძე, ზურაბ ჯინჯიხაძე, ქრისტო
კახიანიშვილი, ადოლ ტყეშელაშვილი, ნატო
კაკაბაძე, კუკური ძეგია, კახა ლაშხი,
ჯემალ კაციტაძე, ნუკრი მემარინიშვილი,
ნიკოლოზ ზანაშვილი, მიხეილ ჭიჭაყუა,
დავით ბოსტაშვილი, იოსებ სარჯველაძე,
ნუგზარ სარჯველაძე, თენგიზ ყურაშვილი,
ანატოლი გიორგაძე, ლევან თორთლაძე,
ზურაბ ლოლაძე, კობა კობალაძე.

დაკავალდონა გიორგი მაისურაძემ

ჟურნალი ზეღმდევანელობს
თავისუფალი პრესის პრინციპით.
The journal acts in accordance with
the principles of free press.

© საავტორო უფლება დაცულია.
All rights reserved.

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა
„ივერიელი“

(ციფრული ბიბლიოთეკა)

www.dspace.nplg.gov.ge

ახალი აგრარული საქართველო
დაიბეჭდა შპს „გამომცემლობა გრიფონში“

გამომცემელი:

„აგრარული სექტორის
კომპანიების ასოციაცია“ (ასკა);
Association of Agrarian Sector Companies (ASCA).
საქართველოს რეგიონული ეკონომიკური
პრიორიტეტების კვლევითი ცენტრი „რეგიონია“;
Regionica — Georgian Research Center for Regional
Economic Priorities.

რედაქციის მისამართი:

თბილისი (0114), გორგასლის ქ. № 51/53
ტელ/თელ: +995 (032) 2 90-50-00
599 16-18-31

Tbilisi (0114), Gorgasali str. №51/53

www.agronews.ge

ელ-ფოსტა: agroasca@gmail.com

როგორი წაიკითხათ:

4

„ფიჩა ლომთაგორა“ მარცვლული კულტურების მოყვანის ახალ ტექნოლოგიას სდის

ასეთი ტექნოლოგიით, მარცვლე-
ულის მოყვანის დროს რამდენიმე
ეფექტი მიიღწევა.

6

მიწის საკუთრების ისტორია საქართველოში

თავდაზნაურობამ, რომელთაც
მცირე მიწები ჰქონდათ შემორჩათ კერძო
საკუთრებაში მიწის დაგირავება ან
გაყიდვა! შემოსავლის ძირითად წყა-
როდ გაიხადა.

10

ვაზის წამლობა აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს მევენახეობის ზონებში კომპანია BASF-ის სქემის მიხედვით

ვაზის წამლობის სქემა მძიმე კლი-
მატ. პირობებისთვის (ზონები: ყვარე-
ლი, ქვედა ზონა – მდ. ალაზნთან მი-
ახლოებული, გაგაზი, ჭიკაძის, გურ-
ჯანის, თელავის და სიღნაღის ნაწი-
ლი, ალაზნის ველი – არხს ქვემოდან).

4

ფიჩა ლომთაგორა - სელექციის ერთგული რაინდი

9

მიწის სწორი კანონმდებლობა ერის და სახელმწიფოს პირველი აღმსახურება

15

გვერდთან ეფექტიანი მეგრძოლი – „მანუსტი“

16

გოსტინის მფრთხი – ახალი ტექნოლოგია საქართველოსთვის

18

ნახი, მოვლა-მოყვანის თავისებურებები

18

აქონების სოფლის მხირა საგანგებო (ფარგებებისთვის)

22

კარგოფილი და ფიგოფორი

23

რა იწვევს მიწაში სტაფილოს ქირხვანების დაზიანება?

24

სუბრონიკული სურბა (DIOSPIROS KAKI), ბაღის გაუმჯობესება, მოვლა

28

დვანდოსილი მცენარე, პედაგოგი ზაურ გაბრიჩიძე - იუბილარი

29

საქართველოსთვის მარცვლი მევენახეობის დარგის სტრატეგიული მნიშვნელობა

32

გაქვთ კითხვა აგრარულთან?

33

გაქვთ კითხვა მევენახეთთან?

34

გოსტინის დაავადების პროფილაქტიკური ლონისმიკოზების განრიგი

ქურნალი „ახალი აგრარული საქართველო“ რეგულირებულია 2009 წლიდან.
სამეცნიერო სტატიის მოცულობა ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის
გამოყენებული ლიტერატურის თანხლებით არ უნდა აღემატებოდეს
1,5 ინტერვალს, სიღრმის 12 ზომის შრიფტით ნაბეჭდო მასალის
7 (შვიდი) გვერდს.

ჩვენი რეკვიზიტები:

არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი
(ქურნალი „ახალი აგრარული საქართველო“ გამომცემელი)
„აგრარული სექტორის კომპანიების ასოციაცია“
ს/ს 404856483
ს/ს „ბაზისბანკი“ BASGE22(220101956)
ა/ნ GE23BS0000000034536405
მის: თბილისი, გორგასლის ქ. 51

„ფირმა ლომთაგორას“ მარცვლეული კულტურების მოყვანის ახალი ტექნოლოგია

ბოლო ორი ათეული წელიწადში „ფირმა ლომთაგორა“ ფერმერებს აღმშენებლობითი წარმოების მარცვლეულის – ხორბლის და სიმინდის სუპერ ელიტურ, ელიტურ და პირველი კატეგორიის სათესლე მასალას სთავაზობს.

საქართველოში ლომთაგორა ერთადერთი კერძო კომპანიაა, რომელიც სიმინდის და ხორბლის სელექცია-გამორჩევას ეწევა და მუდმივად თანამედროვე მეთოდების ძიებაშია, მნიშვნელოვან შედეგსაც იღებს, აქ ხორბლის საშუალო მოსავლიანობა დღეს 6-6.5 ტონის ფარგლებში მერყეობს, რაც ჩვენი ქვეყნისთვის, ნამდვილად მიღწევაა. ქვეყანაში დღეს ხორბლის საშუალო მოსავლიანობა ჰექტარზე 1.5 ტონაა, ამ რამდენიმე წლის წინათ კიდეც უარესი ვითარება იყო, ეს მაჩვენებელი 1.1-1.2 ტონის ფარგლებში მერყეობდა.

კომპანიის ხელმძღვანელობის ამბიციაა, რომ ხორბლის მოსავლიანობის მაჩვენებლით მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებს გაუტოლდნენ, თანდათან ხორცს ისხამს.

როგორც კომპანიის მენეჯერების მიმართულების ცნობილი სპეციალისტი **ირაკლი რეხვიაშვილი** გვიხსნის, დღეს „ფირმა ლომთაგორაში“ იცდება მარცვლეულის მოყვანის ახალი ტექნოლოგია, რომლიც დღემდე მემარცვლეობაში არავის გამოუყენებია.

სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ ხორბალი დათესილია 1,05 მეტრი სიგანის ბაზო-კვლებზე. სტანდარტული ბაზოების სიგანე, რაც მიღებულია მსოფლიოში, 75 სანტიმეტრია,

ეს გახლავთ „ფირმა ლომთაგორას“, პირადად ბატონი კახა ლაშხის იდეა, ხორბალი ფართო ბაზო-კვლებზე რვა მწკრივად არის დათესილი.

ასეთი ტექნოლოგიით, მარცვლეულის მოყვანის დროს რამდენიმე ეფექტი მიიღწევა.

ითრგუნება სარეველები, ჩაღრმავებულ კვლებში იოლია წყლის მიშვება და ბაზოების არა მოღვრით, არამედ გაფონვით მორწყვა, რაც საშუალებას იძლევა ბაზოების ზედა ფენა ჰორიზონტალური ფილტრაციის მეშვეობით თანაბრად დატენიანდეს, არ დაიტბოროს და ნათესი არ ჩაიხუთოს.

ეს ტექნოლოგია იმითაც არის აღსანიშნავი და მიმზიდველი, რომ ჭარბნალექიანობის დროს (როცა ჭარბი ტენი გროვდება და აზიანებს ნათესს), წყლის დაგროვების საფრთხე და ბაზო-კვლების დატბორვა გამოირიცხება, რადგან ზედმეტ წყალი კვლების მეშვეობით ნაკვეთიდან გაედინება.

– თუ დააკვირდებით ნათესს, სარეველებიც ნაკლებად არის და თავთავებიც კარგად არის განვითარებული. ჩვენ ადრეც უხვ მოსავალს ვიღებდით, მაგრამ ნაკვეთი არათანაბრად

იყო განვითარებული, ყანის თავში შეიძლება 8 ტონა მარცვალ აგველო, ხოლო ბოლოში – 4, საშუალო საჰექტარო მოსავლიანობა 5-6 ტონა გამოგვიდოდა. ამ ტექნოლოგიის გამოყენების პირობებში აღმონაცენი ყველგან თანაბარია, ყანის თავში, შუაში და ბოლოშიც, რადგან ბაზოები ტენიანდება სრულყოფილად, მცენარეს საკვები მიწოდება თანაბრად და ჯეჯილიც ყველგან ერთგვარონია, რაც უხვი მოსავლის ერთ-ერთი პირობაა. ვფიქრობთ ამ ნაკვეთებზე ჰექტარზე საშუალოდ 8 ტონა მარცვალს მაინც მივიღებთ.

საუბარში „ფირმა ლომთაგორას“ დამფუძნებელი სოფლის მეურნეობის დოქტორი კახა ლაშხი ერთვება.

– ამჟამად ჯიშობრივი მარცვლა მიმდინარეობს, რადგან ელიტური თესლი გამოგვყავს და თუ ნათესში სხვა ჯიშის ხორბალია შერეული მას სპეციალურად ვანადგურებთ, რომ ჯიშობრივი სინშინდე დავიცვათ, რომ ფერმერებს მაღალი ხარისხის სათესლე მასალა შევთავაზოთ. ამისთვის, მართალია მარცვლეულის რაღაც რაოდენობას ვკარგავთ, მაგრამ სამაგიეროდ ვიღებთ რამდენიმე ეფექტს: ვიყენებთ შედარებით ნაკლებ სათესლე მასალას – 250 კილოგრამის ნაცვლად ჰექტარზე 170-180 კილოგრამ თესლს ვთესავთ; ხელს ვუწყობთ მცენარის განვითარებას, რაც მოსავლიანობის გაზრდის პირობაა და ვამზადებთ უმაღლესი ხარისხის სათესლე მასალას.

თუ ადრე ინტენსიურ ნათესში მზის სხივი მხოლოდ თავთავს ხედებოდა, ბაზო კვლებზე თესვის პირობებში ვხედავთ, რომ მზის სხივი ხედება ღეროსაც, ფოთოლსაც, თავთავსაც, ამიტომ იმ ფართობის დანაკარგს, დაახლოებით 15-20%, რაც კვლების

მოწყობას დასჭირდა, ავინაზლაურებთან თავთავების მასის გაზრდით, რადგან გაუმჯობესებულია წყლის მინოდება, კვების სისტემა, ფოტოსინთეზი მაქსიმალურად ეფექტიანად მიმდინარეობს და შედეგიც შესაბამისი იქნება.

შარშანდელი მონაცემებით კარგი თავთავიდან აღებული მარცვლების მასა 8 გრამსაც კი აღწევდა, წლეულს საშუალოდ ერთი თავთავიდან 2-3 გრამი მარცვალი რომ მივიღოთ და გადავამრავლოთ ერთ ჰექტარზე არსებული თავთავების რაოდენობაზე (ჰექტარზე აქ საშუალოდ 5-6 მილიონი თავთავია), 10-11 ტონა მარცვალი უნდა მივიღოთ ყოველი ჰექტარიდან. ამის მიღწევა რეალურად შეიძლება, რისკენაც წლებია ნაბიჯ-ნაბიჯ მივდივართ.

დიდი ხანია ვაკვირდებით და ვასწავლოთ მოწინავე ქვეყნების გამოცდილებას, ლიტერატურაც მოვიძიეთ, მაგრამ ანალოგი ვერ ვნახეთ, ეს არის ნოუჰაუ, რომელიც სხვაგან არ გამოუყენებიათ.

მანქანა-დანადგარებიც, ჩვენზე შეკქმენით (ბაზო კვლების სიგანეზეა მორგებული გამაფხვიერებელი, სათესი და სხვა აგრეგატები), რადგან ქვეყანაში მსგავსი აგრეგატები არ არის.

ჩვენი სპეციალისტების მიერ დამუშავებული აგრეგატები, საშუალებას გვაძლევს, ნათესის დაუზიანებლად ვეგეტაციის ნებისმიერ ეტაპზე, რამდენჯერაც გვინდა, იმდენჯერ შევიდეთ ყანაში და ჩავატარებთ სასურველი სამუშაო, შევიტანოთ სასუქი, ინსექტიციდი, ჩავატაროთ ჯიშობრივი მარგვლა თუ სხვა. ამავე ტექნიკის მეშვეობით გამოკვების საშუალებებს ზუსტად ვანაწილებთ ნათესში. ბაზოებზე მორგებული სპეციალური ფარცხით ხდება ძირების გაფხვიერება და სასუქის ჩაკეთებაც.

ირაკლი რეხვიაშვილი – გამოვლინდა კიდეც ერთი ასეთი ტენდენცია, ამალღებულ ბაზოებზე თესვამ განაპირობა ყანის აერაციის გაუმჯობესება, როგორი მალალი ტემპერატურაც არ უნდა იყოს, მცენარეები აღარ იხუთება, ნიაფდება და დაავადებებიც ნაკლებად ჩნდება, აქ ჟანგას ან სხვა დაავადებებს ვერ ნახავთ, რაც ამ ტექნოლოგიის დამსახურებაა.

მაისის შუა რიცხვებიდან, როგორც წესი ხორბალი ჩვენთან უკვე იწყებს ქვედა ფოთლების ჭკნობას, ამ შემთხვევაში კი, როგორც ხედავთ, მაისის ბოლოა და ქვედა ფოთლებიც როგორი მუქი მწვანეა, რაც იმის მანიშნებელია რომ ფოტოსინთეზი თავიდან ბოლომდე აქტიურად მიმდინარეობს, რაც თავთავის ზრდას, მარცვლის დამსხვილებას უწყობს ხელს.

ამ მეთოდის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ის, რომ როცა ჰექტარზე ვთესავთ 5 მილიონს, შესაბამისად ვიღებთ 5 000 000 მთავარ მცენარეს. 5 000 000 ცენტრალური ღერო ნიშნავს 5 000 000 ძლიერ თავთავს. ამ ტექნოლოგიის გამოყენებით ჩვენ მივაღწიეთ იმას, რომ ყველა მცენარე თანაბრად დატენიანდა და თანაბრად სრულყოფილად გამოიკვება, განვითარდა, რამაც შექმნა იმის პირობა, რომ ნაკლები ბარტყობა წასულიყო. ამ შემთხვევაში ჩვენ არ გვინტერესებს ბარტყობა, რადგან ვიღებთ კარგად განვითარებულ 5 მილიონ მთავარ მცენარეს, 5 000 000 თავთავს (საშუალოდ ყოველ თავთავში 2-3

გრამი მარცვალია), რაც სულ მცირე 10 ტონა ხორბლის მოსავალია ჰექტარზე.

ეს ტექნოლოგია კარგია ფერდობზე გამოსაყენებლადაც, რადგან ასეთი ფართო ბაზო-კვლების მოწყობის შემთხვევაში უზენაღეჟიანობის დროს, ფერდობზე წყალი უქმად არ ჩაირბენს, არ ჩარეცხავს ნათესს, კვლებში განაწილებს და თანაბრად მოიხმარს მცენარე.

კახა ლაშვი – ამ მეთოდის გამოყენებით ხორბლის ნათესის გამოკვების სისტემაც შევცვალეთ. გადავდით უწყვეტი გამოკვების პრინციპზე.

ძველი მეთოდით გაზაფხულზე ერთხელ უნდა შეიტანო სასუქი და მორჩა, მერე ყანაშიც ვეღარ შეხვალ. აქ კი მცენარე მუდმივად გამოკვების რეჟიმში გვყავს. გაზაფხულზე, როგორც კი ვეგეტაციას განაახლებს, მცენარეს უწყვეტი გამოკვება სჭირდება, რაც ადრე ვერ ხერხდებოდა. დღეს უკვე სასუქების ის ნორმა, რაც განსაზღვრული გვქონდა ერთჯერადად შესატანად, გადავანაწილეთ და სხვადასხვა

ვა დროს ორ-სამჯერ დოზირებულად შეგვაქვს. პატარა ჯეჯილს ცოტა საკვები სჭირდება, საშუალო ნაზარდს – მეტი და დიდს – უფრო მეტი. საკვები, მართალია, დიდი დოზებით არ მიგვიცია, მაგრამ უზრუნველყავით უწყვეტი გამოკვება, მცენარეს შიმშილი არ უგრძნია, რაც აისახა კიდეც ჯეჯილზე.

ეს ყოველივე 10-15 წლიანი მუშაობის შედეგია, ვფიქრობდით, და ნაბიჯ-ნაბიჯ მოვდიოდით აქამდე და დაგროვილი ცოდნის და გამოცდილების საფუძველზე გავნიეთ ასეთი რისკიც, ვფიქრობთ ბოლომდე გავვიმართლებს.

ეს მეთოდოლოგია წლეულს სხვა მარცვლეულ კულტურებზე რაფსზე და სიმინდზეც გამოვყენეთ. რაფსი

40 ჰექტარზე გვითესია. ნაწილობრივ სიმინდიც ასეთი მეთოდით დავთესეთ, ვადარებთ ტრადიციულ და ახალ ტექნოლოგიას.

მოგესხნებათ, აღმოსავლეთ საქართველოში სიმინდი მზრალზე ითესება, ნიადაგი შემოდგომაზე, ნოემბერ-დეკემბერში მუშავდება, რომ ზამთრის პერიოდში ნიადაგმა მაქსიმალურად დაიგროვოს ტენი.

ამ მეთოდის გამოყენების დროს ნიადაგის მზრალად დამუშავება უკვე საჭირო აღარ არის, რადგან თუ ტენის ნაკლებობაა, დათესვისთანავე გაჟონვით მორწყვით იგივე და უკეთესი შედეგი მიიღწევა.

რასაც აქ პრაქტიკულად ვაკეთებთ, თანდათან ვაყალიბებთ თეორიულადაც, თეზისების სახით და ვფიქრობთ, შევქმენით ერთგვარ სახელმძღვანელოს, ბროშურას, სადაც ჩვენ ფერმერებს გავუზიარებთ გამოცდილებას და სურვილის შემთხვევაში შევთავაზებთ ჩვენს მიერ დამუშავებული ტექნოლოგიას.

ნესტან გუგუშვილი

მიწის საკუთრების ისტორია საქართველოში

ისტორიის მანძილზე თავს გადახდარი ქართული მიწის საკუთრების დაკანონების პრობლემა მუდმივად იდგა ქვეყნის წინაშე. სამწუხაროდ, ეს პრობლემა სხვადასხვა ასპექტით საკმაოდ მწვავეა დღესაც.

ჩემი აზრით, საკითხის გადაჭრა ისტორიული კონტექსტის შესწავლის გარეშე შეუძლებლად მივაჩნია, ამიტომ შევეცადე შემოგთავაზოთ მიწის საკუთრების ისტორიული ასპექტები, შემდეგ ამ მიმართულებით სხვა ქვეყნების გამოცდილებასაც ჩავეუღრმავდე და ერთად მივაკვიროთ პრობლემების ჩვენური გადაჭრის გზებს.

ორი ნაწილის მოძიება უკვე დავასრულე 1. მიწის საკუთრების საკითხი დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე (1918-1921); 2. დამოუკიდებლობა და პირველი აგრარული რეფორმა) დანარჩენსაც ინტერესის შესაბამისად, დროდადრო მოგაწვდით.

ავტორი

ისტორიული მემკვიდრეობა დამოუკიდებლობის გამოცხადებამდე

რუსეთთან მიერთებით საქართველომ დიდი ხნის მანძილზე დაკარგა დამოუკიდებლად განვითარების შესაძლებლობა. იგი მთლიანად რუსეთის იმპერიის შემადგენელი ნაწილი გახდა. საქართველოში დამკვიდრებისთანავე რუსეთის ხაზინა ჯერ ქართველ მეფეთა საგვარეულო მიწებს დაეპატრონა, შემდეგ საეკლესიო მიწებიც მიითვისა.

მიწის საკუთრების საკითხის „მოგვარების“ მიზნით, რუსეთის ადმინისტრაციამ შემოიღო სამართლის კოდექსი, რომელიც კერძო მესაკუთრეებს მიწის დამადასტურებელი ოფიციალური საბუთის წარდგენას ავალ-

დებულებდა. ეს დოკუმენტი ქართველ მემამულეთა უმრავლესობას არ გააჩნდა, რადგან ქვეყანაში დამკვიდრებული იყო უძრავი ქონების შინაური ნასყიდობის საფუძველზე შეძენის ტრადიცია, რომელზე დაყრდნობით შექმნილი საბუთები რუსეთის ადმინისტრაციამ უკანონოდ გამოაცხადა. მიწის საკუთრების საკითხი კიდევ უფრო რთულად იყო გლეხებში. მათი მნიშვნელოვანი ნაწილი მცირემიწიანი იყო, ნაწილს კი საერთოდ არ გააჩნდა მამული. ამგვარად, რუსეთის ხაზინამ არასამართლებრივი საშუალებებით, მათ შორის, ურჩობისა და მთავრობის ღალატის ცრუ ბრალდებით, გირაოს გადაუხდელობის კონფისკაციის გზით, სულ მოკლე ხანში ხელში ჩაიგდო თავადაზნაურთა

ქონების მნიშვნელოვანი ნაწილი და საქართველოს „უმსხვილესი მემამულე“ გახდა.

თავადაზნაურობამ, რომელთაც მცირე მიწები ჰქონდათ, კერძო საკუთრებაში მიწის დაგირავება ან გაყიდვა¹ შემოსავლის ძირითად წყაროდ გაიხდა. ქართველ მესაკუთრეთა მიწის მნიშვნელოვანი ნაწილი სხვა ერების წარმომადგენლების ხელში აღმოჩნდა. ეს ფაქტი აიხსნება იმით, რომ ომის შემდგომ საგრძნობლად იმატა მოსახლეობამ, უმთავრესად ჩამოსახლებულ ხიზანთა ხარჯზე.

ხიზნობა ძველი ქართული ინსტიტუტია. ომის შემდგომ ჩამოსული ხიზნების გარდა, ქვეყანაში მრავლად იყვნენ ოჯახები, რომელთა წინაპრები საქართველოს რუსეთთან შეერთებამდე იყვნენ საქართველოში ჩამოსახლებულები. ხიზნები მუშაობდნენ როგორც კერძო მფლობელების, ასევე ეკლესიისა და ხაზინისთვის.

ხიზნობის როგორც ფენომენის მთავარი მახასიათებელი ნიშანი იყო ის, რომ ხიზანი პირადი შეთანხმების საფუძველზე განუსაზღვრელი ვადით რჩებოდა მიწის პატრონთან. ხიზანი და ყმა ერთმანეთისგან თავისუფლების ხარისხით განსხვავდებოდნენ. მასთან რაიმე იურიდიული ხელშეკრულება არ იდებოდა, მას ნებისმიერ დროს შეეძლო უარი ეთქვა მიწის მეპატრონესთან მუშაობაზე. თავის მხრივ, მემამულესაც შეეძლო ხიზნის დათხოვა, მაგრამ ამ შემთხვევაში, იგი ვალდებული იყო განეული სამსახურისთვის თანხა გადაეხადა. მეპატრონესა და ხიზანს შორის დავის წარმოქმნის შემთხვევაში, საქმე სამედიატორო წესით წყდებოდა.

1913 წელს კავკასიის მთავრობამ შეიმუშავა კანონპროექტი ხიზნური დამოკიდებულების გაუქმების შესახებ, რომელიც მიზნად ისახავდა მიწადმფლობელებისთვის მიწის ნაკვეთების ჩამორთმევას და ხიზნებისთვის საკუთრებაში გადაცემას. ამასთან ერთად, მათ ეძლეოდათ მემამულეთა ტყეებსა და საძოვრებში უფასოდ სარგებლობის უფლება, გამოსყიდვით უფლებით. ამ გზით, ხიზნებს თითქმის სრულიად უსას-

1. აგრარული რეფორმის გატარების შემდეგ თავადაზნაურობა ფლობდა 1 776 823 დესეტინა მიწას, 1918 წლისათვის კი 622 625 დესეტინაღა შემორჩა.

ყიდლოდ ეძლეოდათ მიწები, მაშინ როცა დროებით ვალდებულ გლეხებს 1912 წლის კანონი, მემამულეებისგან მიწების გამოსყიდვას მიწის თითქმის სრული ღირებულების მიხედვით ავადებულუბდა. იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოში მემამულეები მიწებს თავად საერთოდ არ ამუშავებდნენ, ეს საქმე სრულიად ხიზნებზე იყო მიმდინარე, ისინი სრულიად უმინაწყოდ რჩებოდნენ. მათ სარგებლობაში დატოვებული მიწების 80% საძოვრებს და ტყეებს მოიცავდა, ე.ი. ისეთ მიწებს, რომლებიც სახელმწიფოს ხელში უნდა გადასულიყო. დანარჩენი 20% კი სამოსახლოს, საბაღე, სახნავს და სათიბს შეადგენს.

1919 წელს გამოცემული ალექსანდრე ასათიანის¹ წიგნის „მიწის საკითხი საქართველოში“, დაყრდნობით, ჩვენ შეგვიძლია მაშინდელი მიწის ფონდის აღრიცხვიანობის სურათი შევიქმნათ. ავტორი დანვრილებით გადმოგვცემს ინფორმაციას სახაზინო მიწებისა და სახაზინო გლეხების მიწების საკუთრების შესახებ. იგი მონაცემებს სახელმწიფო ქონებათა უწყების 1888 წლის დიდტომებიან გამოცემებზე დაყრდნობით აღწერს. დასტურად მოჰყავს აგრეთვე: რამდენიმე ტომი სახაზინო საზაფხულო და საზამთრო საძოვრებისა და საქონლის მოშენების შესახებ ამიერკავკასიაში; 1899-1902 წლებში ამიერკავკასიის მიწადმფლობელობის სტატისტიკური კომიტეტის გამოცემები; ძველი მიწად-მოქმედების სამინისტროს კრებულები; ხარჯის ამკრეფთა ყრილობის ოქმები, სამიჯნო უწყებებისა და სახაზინო პალატის ცნობები, სასოფლო-სამეურნეო აღწერები და სხვა.

იმჟამად საბოლოო სტატისტიკურ ცნობებზე საქართველოს მიწადმფლობელობის შესახებ სახაზინო პალატების მასალები ითვლებოდა, რომლებიც სინამდვილესთან ყველაზე მიახლოებული იყო. პალატებს, თავის მხრივ, ინფორმაციას აწვდიდნენ მესაკუთრეები, რომელთა მიერ მოწოდებულ მასალებს მხოლოდ ზეპირად (და არა აზომვებით) ამოწმებენ კომისიები. შესაბამისად, ესეც არ იძლეოდა ზუსტ ნარმოდგენას თავადაზნაურთა თუ გლეხთა კერძო მფლობელობის კადასტრზე², თუმცა

მათი სივრცისა და რაოდენობის შესახებ ზედაპირული გათვლების გაკეთება შესაძლებელი იყო.

თავის წიგნში ალექსანდრე ასათიანი დამოუკიდებელი საქართველოს მიწის ფონდს შემდეგნაირად აღწერს: „სახაზინო მიწებად, საქართველოს სამოქალაქო სამართლის 406 მუხლის თანახმად, ითვლებოდა მიწები, რომლებიც მიწად-მოქმედების სამინისტროს გამგეობაში ირიცხებოდა. ამ მიწების უმთავრეს ნაწილს შეადგენენ ადგილები, რომლებიც უჭირავთ ე.წ. სახაზინო გლეხებს თითქმის სრულ საკუთრებად, საშვილიშვილოდ. დანარჩენი ამ მიწებისა შეიცავს ტყეებს და საზაფხულო და საზამთრო საძოვრებს. საუფლისწულო მიწები უმთავრესად თბილისის და ქუთაისის გუბერნიებში იმყოფებოდა. ამ მიწების ერთი ნაწილი უჭირავს ხიზნებს და აგრეთვე საიჯაროდ აღებული აქვთ სოფლის საზოგადოებებსა და კერძო გლეხებს. აღმოსავლეთ საქართველოში სახაზინო გლეხებს შეადგენენ: საქართველოს მეფის ოჯახის გლეხების მოდგმა, გერმანელი ახალშენები, ოსმალეთიდან გადმოსახლებული სომხები და რუსეთიდან ჩამოსახლებული ყოფილი სალდათები. ქუთაისის გუბერნიაში სახაზინო გლეხებად ირიცხებიან საქართველოს სამეფო გვარეულობის და საქართველოს ეკლესიის გლეხები, საბატონო გლეხები, რომელთაც თავი გამოისყიდეს ბატონყმობის გადავარდნამდე ან თვით მეზატონეთაგან იყვნენ გათავისუფლებულები უმინაწყოდ და უქორწინოდ შობილები“.

ამგვარად, 1918 წლამდე შექმნილი იყო ე.წ. მიწის ფონდი, სადაც ქართველი თავადაზნაურობა და გლეხი, რბილად რომ ვთქვათ, ყველაზე არამომგებიან სიტუაციაში აღმოჩნდნენ.

დამოუკიდებლობა და პირველი აზრარული რეფორმა

„მიწის კერძო საკუთრება, სავაჭრო-სამრეწველო მოქმედების თავისუფლება, წარმოების განვითარება, სამეურნეო ბაზრისა და სამუშაოს უზრუნველყოფა – აი მთავარი საგლები ეკონომიკური მოთხოვნილება“.

ნოე ჟორდანი, „ჩვენი ტაქტიკა“

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, დემოკრატიული რესპუბლიკის მიწათმოქმედების მინისტრად ნოე ხომერიკი დაინიშნა. იგი თავის წიგნში „აზრარული რეფორმა და სახალხო მეურნეობა“ აღნიშნავს: „სასოფლო მეურნეობას მეტად დიდი ადგილი უჭირავს საქართველოს სახალხო მეურნეობაში, ამიტომ მის შესახებ კვლევა-ძიება და ზრუნვა სახელმწიფოს მოქმედების ერთ-ერთ მთავარ საგანს უნდა შეადგენდეს.“

მთავრობის ერთ-ერთი გამოცემაში ნათქვამია: „საქართველოს მიწებზე მთავრობას რუსი და სხვა უცხოელი კოლონიზატორების მთელი სოფლები ჰქონდათ დაარსებული, ქვეყნის ბევრ პროვინციაში მთავრობას ქართველი გლეხებისთვის მიწის ყიდვა ჰქონდა აკრძალული ამ ეგრეთ წოდებული „იმპერიული საკუთრებიდან“. ახალგაზრდა რესპუბლიკის მთავრობის წინაშე რთული ამოცანა დადგა.

1. ქართველი პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, იურისტი.
2. ძალიან ხშირი იყო გადაფარვები, ცდომილებები.

აუცილებელი იყო მიწის რეფორმის გატარება, რადგან ეს საკითხი იმხანად პირდაპირ იყო დაკავშირებული ნაციონალურ საკითხთან.

1919 წლის დასაწყისში საქართველოს მაშინდელმა პარლამენტმა მიწასთან დაკავშირებით შემდეგი კანონები მიიღო: სახელმწიფო საადგილმამულო ფონდიდან მცხოვრებთათვის მამულის კერძო საკუთრებად მიცემის შესახებ და ყოფილ საინაფიქსო¹, სახაზინო და სხვა მიწების კერძო საკუთრებად გამოცხადების შესახებ. კანონების გამოცემის პარალელურად შეჩერდა მიწების ყიდვა-გაყიდვა, დაგირავება.

რეფორმა² ორ ეტაპად დაიგეგმა. პირველი ითვალისწინებდა სახელმწიფო, საუფლისწულო, საეკლესიო-სამონასტრო და კერძო მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაციას და სახელმწიფო და საადგილმამულო ფონდში გადაცემას. ტყეები, წყლები, ბუნებრივი წიაღისეული და სამოვრები განაწილებას არ ექვემდებარებოდა. მეორე ეტაპი გულისხმობდა დარჩენილი მიწების უმინო ან მცირემინიან

გლეხებისთვის კერძო საკუთრებაში გადაცემას; მიწის ფონდის სიმცირის გამო, მჭიდროდ დასახლებული რაიონებიდან უმინო გლეხების აუთვისებელი მიწებზე დასახლებას და სასაზღვრო რაიონების უსაფრთხოების მიზნით, ქართველი მოსახლეობის მომიჯნავე ტერიტორიებზე ჩასახლებას.

კანონის ძალით, მესაკუთრედ გამოცხადდნენ სახაზინო გლეხები, ხიზნები, მთიან ოსეთის გლეხთა ნაწილი, რომელიც სამაჩაბლო მიწებით

მულიან სოფელელთა შორის, თახანად 23 იანვრის კახისისა. ამ მუშაობას უმთავრესად წინასწარი, მომზადებითი ხასიათი ჰქონდა: თითოეულ რაიონში ირკვეოდა საფონდო მიწების საერთო რაოდენობა, ნაწილდებოდა სხვადასხვა ხარისხებად, იკრიბებოდა სტატისტიკური ცნობები უმაღლესი და მცირე მამულიან სოფელელთა შესახებ, ხდებოდა შეფასება საფონდო მიწების მთავრობისაგან დაწესებული ნორმების თანახმად, მუშავდებოდა საშუალო რიცხვი მიცემის ნორმისა და საერთო პროექტი მიწების დანაწილებისა სამინისტროს ეგზავნებოდა დასადასტურებლად. ასეთი წინასწარი მუშაობა სწარმოებდა თითქმის ყველა მაზრებში. საფონდო მიწების დანაწილების პროექტები წარ-

სარგებლობდა და სხვა კატეგორიის გლეხები.

მიწა „გლეხის ხელში გადავიდა და, უეჭველია, იგი სოფლის ეკონომიკური აღორძინების უდიდეს ფაქტორად გადაიქცევა“ - წერს ნოე ხომერიკი.

1919 წლიდან მიწების ჩამორთმე-

ვის პარალელურად მუშაობა რეფორმის მეორე საფეხურის განსახორციელებლად მიმდინარეობდა, რაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გულისხმობდა საფონდო მიწების განაწილებას უმინო და მცირემინიან გლეხთა შორის.

აი რას წერს ამ პროცესის მსვლელობაზე თავად ნოე ხომერიკი:

საკმაოდ რთული აღმოჩნდა ფაქტიური მდგომარეობის საკანონმდებლო ჩარჩოში მოქცევა. იგი უფრო გამანაწილებელი ორგანოს კეთილსინდისიერებაზე იყო დამოკიდებული. მიწა ახალ მეპატრონეს არა სრულიად უფასოდ, არამედ შეღავათიან ფასებში ეძლეოდა. შემოსული თანხებით მთავრობა რეფორმის დახვეწას ვარაუდობდა.

მიწის გადაცემის გეგმა საბოლოოდ ამგვარად ჩამოყალიბდა: მიწის გადაცემა მოხდებოდა: საკუთრებაში; მხოლოდ უმინაწყოებისა და მცირემინიანებისთვის; მცირე საფასურით. ფასების შკალას სამინისტრო რაიონების მიხედვით აწესებდა; უშუალოდ რაიონებში კი ფასს კომისია³ მიწის ხარისხის მიხედვით ადგენდა და გასცემდა „მყიდველთ საბუთს.“

რეფორმის⁴ წყალობით კერძო საკუთრების ნახალისებამ ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის განვითარების რეალური პირობები შექმნა. სოფლის მეურნეობის რიგ დარგებში (მევენახეობა, მეაბრეშუმეობა, მეხილეობა, მებოსტნეობა, მეთამბაქოეობა) თვალშისაცემი აღმავლობა დაიწყო, რაც თავის მხრივ, ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლის რეალურ წინაპირობას ქმნიდა. თუმცა მოგვიანებით, მინისტრმა ხომერიკმა თანამდებობა დატოვა. ქვეყანაში პოლიტიკური მდგომარეობა შიდა და გარე ფაქტორებიდან გამომდინარე ნელ-ნელა იძაბებოდა.

საქართველოს ისტორიაში შემდგომ დატრიალებული ცნობილი ამბების შემდეგ, სიტუაცია კერძო საკუთრების მხრივ სრულიად შეიცვალა. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწებზე კერძო საკუთრების მორიგე ნიშნები მხოლოდ 70 წლიანი უღლის მოშორების შემდეგ გაჩნდა.

თამარ უზაბაძე,
მკვლევარი

1. მიწის პატარა ნაკვეთი, რომელსაც აძლევდნენ გლეხის ოჯახს სარგებლობისათვის; ნაწყალობევი მიწა.

2. 1919 წლის 30 იანვარს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი „მინამოქმედების სამინისტროს განკარგულებაში ორი მილიონი მანეთის გადადებისა და აგრარული რეფორმის ჩასატარებლად“. კანონს ხელს აწერდნენ პარლამენტის თავმჯდომარის ამხანაგი (მოადგილე) ექვთიმე თაყაიშვილი და საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანი.

3. საქმის გაჭიანურების თავიდან ასაცილებლად, კომისიის წევრების არჩევა თავისი წრიდან სათემო ხმოსანთა კრებას მიენდო.

4. პირველი რესპუბლიკის აგრარულ რეფორმას ხალხი „ხომერიკის რეფორმის“ სახელით მოიხსენიებდა.

ფილიპე მამფორია - სელექციის ერთგული რაინდი

115 წლის წინათ – 1904 წელს მაისის თვეში სამეგრელოს ულაგაზის კუთხე – ჩხორწყუბი სოფელ საბუშეში დაიბადა გამოჩენილი ქართული აბრო-კიოლოგიური მეცნიერების, სახელმწიფო სელექციის ერთგული რაინდი, მისი რიგი მიმართულებებისა და მეცნიერებათა თაობაზე ადამრდელი, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე ფილიპე დიმიტრის ძე მამფორია.

თუ თვალს გადავავლებთ პროფესორ მამფორიას ცხოვრებისა და მოღვაწეობის გზას შევნიშნავთ, რომ მან დაწყებითი განათლება მიიღო მშობლიურ სოფელში ხაბუშეში, შემდეგ ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმი დაამთავრა და საშუალო სკოლის მასწავლებლად და მუშაობდა. 1932 წელს იგი ამთავრებს სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო ინსტიტუტს ქ. თბილისში. 1935-38 წლებში გაიარა ასპირანტურის კურსი და დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია ლენინგრადის საკავშირო მეცენარეობის ინსტიტუტში. 1941-55 წწ. ფ. მამფორია თბილისის სასოფლო სამეურნეო ინსტიტუტის სელექცია-მეთესლეობის კათედრის დოცენტი. აქ გაშალა მან ფართო მასშტაბიანი კვლევები კაპიტალური ჩანაფიქრების სარეალიზაციოდ. 1942-44 წწ. პროფ. ფ. მამფორია შეთავსებით ინიშნება ბათუმის ბოტანიკური ბაღის დირექტორის მოადგილედ სამეცნიერო დარგში. შემდეგში 1948-55 წლებში კი გულირიფშის ტენიანი სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო სასელექციო სადგურის დირექტორის მოადგილედ სამეცნიერო ნაწილში და დიდი წვლილი შეაქვს მის ჩამოყალიბებასა და ახალგაზრდა კადრების აღზრდაში.

ფართოდ გაშლილი ექსპერიმენტალური მუშაობის შედეგად მეცნიერმა მოგვცა ციტრუსოვან მცენარეთა ყინვა და მალსეკო გამძლე ჯიშების გამოყვანის მეტად ორიგინალური მეთოდები, რომელთა შედეგად მიღებულია ციტრუსოვანთა სრულიად ახალი ჯიშები: ფორთოხლისა – „მიჩურინის დიდება“, „ორდო“, „დაისი“, „პიონერი“. მანდარინის – „ადრეულა“ ლიმონის „ნესტანკა“, „დიოსკურია“ და სხვა. ხანგრძლივი მიზანმიმართული მოღვაწეობის შედეგი იყო მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემის გა-

დაწყვეტა – მალსეკო და ყინვაგამძლე ლიმონ „დიოსკურიას“ გამოყვანა და წარმოებაში დანერგვა, რამაც დამსახურებული აღიარება მოუტანა მეცნიერს, რომელიც თანამოაზრეებთან ერთად აღინიშნა სახელმწიფო პრემიით.

1955 წლიდან ფ. მამფორიას სიცოცხლე პედაგოგიური და სამეცნიერო მოღვაწეობა დაკავშირებულია საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის სახელმწიფო ინსტიტუტთან გარდაცვალებამდე – 1984 წლის დეკემბერი, დასაფლავებულია მის მიერ ჩამოყალიბებული კვლევითი ლაბორატორიის ტერიტორიაზე ქ. სოხუმში. სუბტროპიკული მეურნეობის ინსტიტუტში მას ეკავა სხვადასხვა კათედრის გამგის თანამდებობა, ვიდრე არ ჩამოყალიბდა გენეტიკისა და სელექციის კათედრა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა. 1964-82 წწ. იყო სუბტროპიკული მეურნეობის ფაკულტეტის დეკანი.

ციტრუსოვან მცენარეთა სელექციის მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემა დაავადებებისა და მავნებლებისადმი გამძლე ფორმების განსაკუთრებით ლიმონის სელექციაში მალსეკო გამძლე ჯიშის გამოყვანა. ეს პრობლემა ბრწყინვალედ გადაწყვეტა მსოფლიოში პირველად პროფ. მამფორიამ. მან სწორედ შორეული ჰიბროდინიზაციის გზით გამოიყვანა ლიმონის შედარებით ყინვა და მალსეკო გამძლე ჯიშში „დიოსკურია“ და სათანადო აღიარებაც მოიპოვა. პროფ. ფ. მამფორიას მრავალმხრივი და ექსპერიმენტული კვლევის ერთ-ერთი და უმთავრესი რგოლია ციტრუსოვან მცენარეთა ციტო-ემბრიოლოგიური შესწავლა, რაც შემდგომ საფუძვლად დაედო ციტრუსოვანთა ყინვაგამძლე ფორმების გამოყვანის ერთობ ორიგინალურ მეთოდს.

მეცნიერის მოღვაწეობაში განსაკუთრებით აღსანიშნავია ვეგეტატიური ჰიბრიდაზაციის საკითხი, რისი შესწავლის ისტორია ჯერ კიდევ ჩ. დარვინიდან იწყება. იგი გონებამახვილურად ასაბუთებდა, რომ ვეგეტაციური ჰიბრიდების მიღება შესაძლებელია გენოტპურად განსხვავებული ორი ორგანიზმის მცნობისა და მათა გამნაყოფიერების დედის სომატურ უჯრედებზე გავლენის შედეგად და სწორედ ამის მიზეზად მას მიაჩნდა ერთი უჯრედიდან მეორეში მეტაბოლიზმის პროცესში გადაადგილების უნარის მქონე სტრუქტურული ნაწილაკების „ბიომოლეკულების“ გადატანა, იგი ამტკიცებდა, რომ მცენარეთა ჰიბრიდების მიღება შესაძლებელია სქესობრივი პროცესის გარეშე, რაც ამჟამად თანამედროვე ბიოტექნოლოგიის მეთოდების გამოყენებით რეალურად განხორციელებული ფაქტია და წარმოადგენს ფორმათა წარმოქმნის პროცესის მიზანმიმართულად რეგულირების ეფექტურ ხერხს. საკითხი ეხება უჯრედული ინჟინერიის ერთ-ერთ მეთოდს ე.წ. სომატურ ანუ პარასექსუალურ ჰიბრიდიზაციას.

გამომდინარე ზემოაღნიშულიდან შეიძლება სრულიად მართებული ითქვას, რომ პროფ. ფილიპე მამფორიამ წარუშლელი კვალი დატოვა ქვეყნის ისტორიაში, როგორც მსოფლიო მასშტაბის მეცნიერმა, დიდმა პედაგოგმა და მეცნიერული კადრების უბადლო აღმზრდელმა.

რ. კოპალაიანი

სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი.

გულიელა სანიძე

პროფ. ფ. მამფორიას მოწაფე, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ემერიტუსი

ვაზის წამლობა აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს მევენახეობის ზონებში კომპანია BASF-ის სქემის მიხედვით

მავნე ორგანიზმების მიმართ ვაზი მათად მგრძნობიარე კულტურაა. იმისათვის, რომ დავიცვათ მცენარე და მაღალხარისხიანი და უხვი მოსავალი მივიღოთ, საჭიროა დაავადებებისა და მავნებლების წინააღმდეგ პროფესიონალი ბრძოლის ღონისძიებების გატარება.

ვაზის წამლობის სქემა მიიღო კლიმატ. პირობებისთვის (ზონები: ყვარალი, ქვედა ზონა – მდ. ალაზანთან მიანდობის, გავაზი, ყიპაანი, გურჯაანის, თელავის და სიღნაღის ნაწილი, ალაზნის ველი – არსს ქვემოდაც)

	ფენოლოგიური ფაზები	ნამლ. დრო
	კვირტის დაბერ. ფაზა	
ბი-58 ახალი	1,5 ლ	
პირველი წამლობა	პირვ. ფოთლის გაშლა	5 მაისი
1 კუპრუმ მზ	3 კგ	
2 კუმულუსი	6 კგ	
მეორე წამლობა	3-5 ფოთოლი	13 მაისი
1 პოლირამი დფ	2,5 კგ	
2 ვივანდო	0,2 კგ	
მესამე წამლობა	6-9 ფოთოლი	22 მაისი
1 კაბრიო ტოპი	2 კგ	
2 ფასტაკი	0,3 ლ	
მეოთხე წამლობა	ყვავილობის დასაწ.	2 ივნისი
1 აკრობატ ტოპი	1 კგ	
2 კოლისი	0,4 ლ	
3 სპიდფოლ ბორი	1,5 კგ	
მეხუთე წამლობა	ყვავილობის დასაწ.	15 ივნისი
1 ორეგო	1 ლ	
2 კოლისი	0,4 ლ	
მეექვსე წამლობა	ნაყოფის ფორმირება	25 ივნისი
1 კაბრიო ტოპი	2 კგ	
2 ფასტაკი	0,3 ლ	
მეშვიდე წამლობა	მტევნის შეკვრა	5 ივლისი
1 პოლირამი დფ	2,5 კგ	
2 სერკადისი	0,2 ლ	
3 ფერსტ სანი	3 ლ	
მერვე წამლობა	მტევნის შეთვალევა	15 ივლისი
1 მანგრიფი	2,5 კგ	
2 ვივანდო	0,2 ლ	
3 ფასტაკი	0,3 ლ	
მეცხრე წამლობა	სიმწიფის დასაწყისი	25 ივლისი
1 პოლირამი დფ	2,5	
2 სერკადისი	0,2 ლ	
3 ფერსტ სანი	3	
მეათე წამლობა		5 აგვისტო
1 კუპრუმ მზ	3 კგ	

ვაზის წამლობის სქემა სავ. კლიმატური პირობებისთვის (ზონები: ალაზნის ველი, გურჯაანის, თელავის, ახმეტის და სიღნაღის ტერიტორიები არსს ზემოთ, ივრის ზეგზანი).

	პრეპარატის დასაწ.	ხარჯ. ნორმა/ჰ-ზე	ფენოლოგ. ფაზა
	პირველი წამლობა		კვირტის გახსნა
1 ბლუ ბორდო 1% ხსნ.	5 კგ		
2 კუმულუსი	5 კგ		
მეორე წამლობა			4-6 ფოთოლი
1 პოლირამი დფ	2,5კგ		
2 ვივანდო	0,2კგ		
3 ბი-58	1.5ლ		
მესამე წამლობა			ყვავილ. დასაწყ.
1 მანკოლაქსილი	2,5		
2 კოლისი	0,4ლ		
3 ფასტაკი	0,3ლ		
მეოთხე წამლობა			ყვავილ. დასაწ.
1 მანკოლაქსილი	2,5		
2 ფასტაკი	0,3		
მეექვსე წამლობა			მტევ. შეთვალევა
1 კუპროფიქსი	3.0კგ		
2 ვივანდო	0,2კგ		
მეშვიდე წამლობა			სიმწიფის დასაწ.
1 პოლირამი დფ	2.5 კგ		
2 კუმულუსი	5 კგ		

ვაზის წამლობის სქემა მსუბუქი კლიმატ. პირობებისთვის (ზონები: ივრის ზეგზანი, ქართლი, იმერეთი, რაჭა, ლეჩხუმი)

	პრეპარატის დასაწ.	ხარჯ. ნორმა/ჰ-ზე	ფენოლოგ. ფაზა
	პირველი წამლობა		4-6 ფოთოლი
1 პოლირამი დფ	2.5კგ		
2 კუმულუსი	5კგ		
3 ბი- 58	1.5ლ		
მეორე წამლობა			ყვავილ. დასაწ.
1 მანკოლაქსილი	2,5		
2 კოლისი	0,4ლ		
3 ფასტაკი	0,3ლ		
მესამე წამლობა			ყვავილ. დასაწ.
1 მანკოლაქსილი	2,5კგ		
2 კოლისი	0,4ლ		
მეოთხე წამლობა			ნაყოფ. ფორმირ.
1 კაბრიო ტოპი	2 კგ		
2 ფასტაკი	0,3ლ		
მეხუთე წამლობა			მტევ. შეთვალევა
1 მანგრიფი	2,5კგ		
2 ვივანდო	0,2კგ		
მეექვსე წამლობა			სიმწიფის დასაწ.
1 პოლირამი დფ	2.5 კგ		
2 კუმულუსი	5 კგ		

აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს მეცენახეობის ზონებში ვაზის ძირითადი დაავადებებია: „ჭრაქი“, „ნაცარი“, „ანთრაქნოზი“, „ნითურა“, შავი და რუხი სიღამპლეები, შავლაქიანობა.

მავნებლებიდან აღსანიშნავია: კვირტის ჭია ანუ ბუკნა, ვაზის ქეჩისებური და აბლაბუდიანი ტკიპები, ვაზის ჭიჭინობელა, ფევილისებური და ბალიშა ცრუფარიანები, ყურძნის ჭია.

აქვე გთავაზობთ ვაზის დაცვის სქემებს 1 ჰექტარზე გადაანგარი-

შებით მძიმე, საშუალო და მსუბუქი ზონებისათვის.

უნდა ავლნიშნოთ, რომ ასეთი დაყოფა ფრიად სქემატურია და გასათვალისწინებელია თითოეული ნაკვეთის ადგილმდებარეობა, მისი ექსპოზიცია, ნიადაგის ტიპი, ნიადაგის მექანიკური შემადგენლობა, მისი წყალმართვი თვისებები და გრუნტის წყლის დგომის სიღმე, მიკროკლიმატური თავისებურებები. ყველა ზემოთჩამოთვლილი ფაქტორი გავლენას ახდენს ვაზის ნამლობის სქემის შერჩევაზე.

თბილისი, წერეთლის გამზ. 116,
ტელ/ფაქსი: 2 341 678; მობ.: 597 170 703
ელ.ფოსტა: agrovitae@gmail.com
www.agrovitafsc.com

აქტუალური თემა

მიწის სწორი კანონმდებლობა ერის და სახელმწიფოს პირველი ამოცანაა

საქართველოს პარლამენტში ინიცირებულია და განიხილება (სამზუხაროდ, პირველი მოსამენით მიღებულიც არის) მიწის შესახებ ორი კანონპროექტი, კერძოდ: „სასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ და „მიწის მიწმფლობელი დანიშნულების განსაზღვრის და სასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწის მფლობელი მართვის შესახებ“.

საუბედუროდ, ამკარაა, რომ ამ კანონპროექტების მიღებით მიწის საკითხი არა თუ არ გადაწყდება, არამედ პირიქით – კიდევ უფრო მეტად ბუნდოვანი გახდება ქართული მიწის ბედი. ასეთ ბუნდოვანებასა და მასთან დაკავშირებულ საფრთხეებს განაპირობებენ შემოთავაზებული კანონპროექტების როგორც სისტემური ხასიათის ხარვეზები, ასევე, კონკრეტული არასწორი და მცდარი გადაწყვეტები. კერძოდ:

1. სისტემურ ხარვეზებთან დაკავშირებული ზოგადი შენიშვნები

მიწის საკითხის საკონსტიტუციო მოწესრიგებასთან დაკავშირებით თავის დროზე ჩვენს მიერ ჩამოყალიბდა პოზიცია (იხ. „მიწაზე ეროვნული თანხმობა კონსტიტუციამ უნდა გადაწყვიტოს“ <http://iverioni.com.ge/16385-mitsaze-erovnuli-thankhmoba-konstituciam-unda-gadatsyvitost.html>), რომ კონსტიტუციით დადგენილი პრინციპების საფუძველზე მიწის საკითხი აუცილებლად კომპლექსურად უნდა მოწესრიგებულიყო ორგანული და კოდიფიცირებული საკანონმდებლო აქტით. მაშასადამე, კონსტიტუციიდან გამომდინარე, მიღებული უნდა ყოფი-

ლიყო ორგანული კანონი „მიწის კოდექსი“, რომელიც სისტემატიზებულია, ერთიან კომპლექსში, თავს მოუყრიდა როგორც მიწათმფლობელობის, ასევე მიწათსარგებლობისა და მიწის მართვის საკანონმდებლო ნორმებს; სწორედ ეს შექმნიდა მიწის სახელმწიფო და მუნიციპალური მწყობრი პოლიტიკის მყარ სამართლებრივ საფუძვლებს და აქედან გამომდინარე, განაპირობებდა სასიცოცხლოდ აუცილებელ მიწის რეფორმასაც, რომლის კიდევ გადადება შეიძლება უკვე საბედისწერო აღმოჩნდეს.

სამწუხაროდ, ეს პოზიცია მხოლოდ ნაწილობრივ იქნა გათვალისწინებული; ამ თვალსაზრისით საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-4 პუნქტის ფორმულირება („4. სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა, როგორც განსაკუთრებული მნიშვნელობის რესურსი, შეიძლება იყოს მხოლოდ სახელმწიფოს, თვითმმართველი ერთეულის, საქართველოს მოქალაქის ან საქართველოს მოქალაქეთა გაერთიანების საკუთრებაში. გამონაკლისი შემთხვევები შეიძლება დადგინდეს ორგანული კანონით, რომელიც მიიღება პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედის უმრავლესობით“) ნაკლებია, ვინაიდან მიწის შესახებ ორგანული კანონის მიზნები, როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ – არსებითად სისტემური ხა-

სიათისა უნდა იყოს; მაშასადამე, არა იმდენად ვინაობა და ოდენ სპეციალური, რომ ამ ორგანული კანონით მხოლოდ უცხოელების მიწათმფლობელობასთან დაკავშირებული „გამონაკლისი შემთხვევები შეიძლება დადგინდეს“ (როგორც ეს არის მითითებული კონსტიტუციის ამ ჩანაწერში); მიუხედავად ამ თვალსაჩინო ნაკლებობისა, მიგვაჩნია, რომ კონსტიტუციის ეს ჩანაწერი მაინც ქმნის საკმარის იურიდიულ საფუძველს (რადგანაც კონსტიტუციაში, თუნდაც არასრულ კონტექსტში, უკვე მოხსენიებულია მიწის თაობაზე ორგანული კანონი), რომ მიწის შესახებ მიღებული ორგანული კანონი თავადვე უფრო ფართოდ ადგენდეს საკუთარ სისტემურ მიზნებს და, ამდენად, მოწოდებული იყოს არა მხოლოდ ვინაობა-სპეციალური, არამედ მიწათმფლობელობის, მიწათსარგებლობისა და მიწის მართვის, მაშასადამე, როგორც ზემოთ ვთქვით, მიწის სახელმწიფო თუ მუნიციპალური პოლიტიკის მიმართულებას, რამაც, აქედან გამომდინარე, მიწის რეფორმის ფუნდამენტური სასიცოცხლო ამოცანები ეროვნული ინტერესების შესაბამისად, ხანგრძლივადიან პერსპექტივაში ერთიან კომპლექსში, სისტემურად უნდა გადანაცვლოს.

სამწუხაროდ, წარმოდგენილ კანონპროექტებში მიწის საკითხი ფუნდამენტურად და სისტემურად კვლავაც გადაუწყვეტელი რჩება; ეს კანონპროექტები მხოლოდ ფრაგმენტულად და, რაც უფრო მეტად გულდასაწყვეტია, არასწორად ანესრიგებენ მიწის საკითხს და ამდენად, ვერ გამოდგებიან ვერც მიწის პოლიტიკისა და მით უმეტეს – ვერც მიწის რეფორმის სამართლებრივ საფუძველად. ამგვარ ფრაგმენტულობას განაპირობებს შემდეგი:

წარმოდგენილი სახით ორგანული კანონით წესრიგდება (ისიც არასრულად და არასწორად) მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრებასთან დაკავშირებული საკითხები; რაც შეეხება არანაკლებად მნიშვნელოვან სხვა საკითხებს, მათ შორის - არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწათმფლობელობას, აგრეთვე როგორც არასასოფლო, ასევე სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწათსარგებლობის ფუნდამენტურ პრინციპებსა და ნორმებს, ეს პრობლემატიკა კვლავაც საკანონმდებლო მოწესრიგების გარეშეა დატოვებული; ხოლო სასოფლო-სამეურნეო მიწის „მდგრადი მართვის“ (როგორც პროექტების ავტორი უწოდებს) მომწესრიგებელი ნორმები ცალკეა გამოტა-

ნილი და არა ორგანული, არამედ ჩვეულებრივი კანონის სახით ყალიბდება, რაც ფორმალურადაც მიუღებელია, ვინაიდან მიწის საკითხისადმი სისტემური მიდგომის ერთიან კონტექსტს არღვევს. (გაუგებარია – მიწის საკუთრება ორგანული კანონით, მიწის მართვა კი ჩვეულებრივი კანონით რატომ წესიგდება?).

რაც მთავარია: ასეთი ერთიანი კონტექსტისა და მიწის საკითხის მიმართ სისტემური დამოკიდებულებისათვის,

როგორც ეს არაერთგზის გვაქვს აღნიშნული (იხ. მაგალითად იგივე ზემოთ აღნიშნული წერილი), გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა ფუნდამენტური პრინციპები, მათ შორის ორი უმთავრესი პრინციპი:

1. მიწა არა მხოლოდ ბუნებრივი და ოდენ ეკონომიკური რესურსია, არამედ, ჩვენი ეროვნული იდენტობის დამდგენი ერთ-ერთი უმთავრესი ღირებულება;

2. მიწის საკუთრება იმავდროულად სოციალურად დამავალდებულებელი ბუნებისაა, რაც ხაზგასმული იყო კიდევ საქართველოს 1921 წლის კონსტიტუციის 116-ე მუხლში; (ასევე ყურადსაღებია, რომ საკუთრების სოციალურად დამავალდებულებელი ბუნება მკაფიოდ არის ასახული თანამედროვეობის ერთ-ერთი ყველაზე მონიშნავი სოციალური სახელმწიფოს – გერმანიის – კონსტიტუციის მე-14 მუხლში);

სამწუხაროდ, წარმოდგენილი კანონპროექტები შორს დგას ამ დამდგენი პრინციპებისგან, რის გამოც სისტემური თვალსაზრისით მიწის საკითხი კვლავაც მოუწესრიგებელი რჩება; ამდენად, ამ კანონპროექტების მიღების შემთხვევაში დღეს არსებული სავალალო სურათი დიდად არ შეიცვლება: მიწის საკითხის (მიწათმფლობელობა, მიწათსარგებლობა და მიწის მართვა) სისტემური მოუწესრიგებლობის გამო ისევ გაურკვევე-

ლი იქნება მიწის სახელმწიფო თუ მუნიციპალური პოლიტიკა და კვლავაც ბურუსით მოცული დარჩება ქვეყნის განვითარებისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი და გადაუდებელი მიწის რეფორმის ბედი.

2. მცდარ გადანაცვლებთან დაკავშირებული კონკრეტული შენიშვნები

ფრაგმენტულობასა და არასისტემურ ხასიათთან ერთად, წარმოდგენილი კანონპროექტებით თვალსაჩინოა როგორც სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწათმფლობელობასთან, ასევე მის მართვასთან დაკავშირებული მთელი რიგი საკითხების მცდარი და ეროვნული ინტერესებისათვის საფრთხის შემცველი გადანაცვლებაც, კერძოდ:

ა. როგორც არაერთგზის აღვნიშნეთ, უცხოელებზე მიწის გასხვისების შეზღუდვა (რაც ჩვეულებრივი პრაქტიკაა თანამედროვე სამართლებრივი სახელმწიფოების უდიდესი უმრავლესობისთვის) დისკრიმინაციული ხასიათის არ არის. იგი მიწის კანონმდებლობის განმსაზღვრელი ფუნდამენტური პრინციპებიდან (მიწა, როგორც ეროვნული იდენტობის დამდგენი ღირებულება და მიწაზე საკუთრების სოციალურად დამავალდებულებელი ბუნება) უნდა გამომდინარეობდეს; უცხოელებზე გასხვისება მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში შეიძლება იყოს დასაშვები; და ერთადერთი საფუძველი – როცა აშკარაა განსაკუთრებული სოციალურ-პოლიტიკური ინტერესი ჩვენთვის ანუ საჩვენო საზოგადოებრივი სიკეთე, რაც მთავარია: თითოეულ ასეთ საგამონაკლისო შემთხვევაზე გადანაცვლებას ექსკლუზიურად უნდა იღებდეს საქართველოს მთავრობა და ამასთან, ასეთი გადანაცვლება მხოლოდ იმ მუნიციპალიტეტისა და ადგილობრივი თემის წინასწარი თანხმობით შეიძლება მიიღებოდეს, სადაც კონკრეტული მიწის ნაკვეთი მდებარეობს; იმის მაგივრად, რომ ორგანულ კანონს სწორად განისაზღვრა ასეთი გადანაცვლებების მიღების საფუძველი, გადანაცვლებების მისაღებად აუცილებელია დაინტერესებული სუბიექტის მიერ სავალდებულოდ შესასრულებელი პირობები (მათ შორის – საინვესტიციო გეგმა და ამ გეგმის უზრუნველსაყოფად მყარი ფინანსური გარანტიები). სავალდებულოა გადანაცვლებების მიღების მკაფიო და გამჭვირვალე პროცედურა. კანონპროექტში შემოთავაზებულია გასხვისების ამ საფუძველთან არსებითად დაუკავშირებელი და, ამდენად, შეუ-

საბამო წინასწარ დადგენილი ჩამონათვალი იმ უცხოელი სუბიექტებისა, ვისაც შესაძლოა სასოფლო-სამეურნეო მიწა გამოწვდის სახით საკუთრებაში გააჩნდეს.

ბ. განსაკუთრებით სავალალოა, რომ ორგანული კანონის წარმოდგენილი პროექტის მიხედვით ასეთ, წინასწარ განსაზღვრულ სუბიექტებს შორისაა „საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტები და საქართველოს კანონით განსაზღვრული ფინანსური ინსტიტუტები, რომელთა დომინანტი პარტნიორია უცხოელი ან/და საზღვარგარეთ რეგისტრირებული იურიდიული პირი, თუ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთზე საკუთრების უფლება წარმოიშობა საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების და საქართველოს კანონით განსაზღვრული ფინანსური ინსტიტუტების საქართველოს კანონმდებლობით ნებადართული საქმიანობის შედეგად“ (იხ. ორგანული კანონპროექტის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტი). კანონპროექტიდან უშუალოდ არ გამომდინარეობს, მაგრამ ალბათ უნდა ვიგულისხმოთ, რომ უცხოური „ფინანსური ინსტიტუტები“ (!) მიერ მიწის საკუთრების უფლების შეძენას კანონპროექტის ავტორები უკავშირებენ სავარაუდოდ იპოთეკას, რაც კიდევ უფრო გაუგებარსა და ბუნდოვანს ხდის ამ ნორმის შინაარსს.

მართლაც, საქართველოს ეროვნული ბანკის განმარტების შესაბამისად – „იპოთეკური კრედიტი არის უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილი გრძელვადიანი კრედიტი, რომლის მეშვეობით კრედიტის ამღებს შეუძლია შეიძინოს, ააშენოს ან გააუმჯობესოს უძრავი ქონება – ბინა, სახლი, აგარაკი, მიწის ნაკვეთი. იპოთეკური კრედიტის უძრავი ქონებით უზრუნველყოფა გულისხმობს, რომ სესხის მოქმედების პერიოდში, აღებული სასესხო ვალდებულებაში შეუსრულებლობის შემთხვევაში ბანკს უფლება აქვს მოახდინოს უზრუნველყოფაში არსებული უძრავი ქონების რეალიზაცია“.

აბსოლუტურად დაუშვებელია, რომ თუნდაც მიწის ნაკვეთის რეალიზაციამდე, ე.ი. შეზღუდული ვადაში (პროექტის მიხედვით ეს ვადა ცოტა არ არის, იგი 2 წელიწადს უტოლდება), ე.წ. საფინანსო ინსტიტუტმა სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთზე საკუთრების უფლება შეიძინოს, რადგან სასოფლო-სამეურნეო წარმოება მის საქმიანობასთან სავსებით შეუთავსებელია. ეს ფაქტობრივად მიწის რეალიზაციამდე მის მოცდენას განაპირობებს და ქმნის მოცდენილი მიწებით სპეკულაციის უდიდეს რისკს;

რაც მთავარია – არსებითად და დაუსაბუთებლად იზღუდება ისედაც გაკოტრებული მკვიდრი მიწის მეურნის უფლებები; ასეთ შემთხვევაში, როცა სასოფლო-სამეურნეო წარმოება კოტრდება, საჭიროა არა მდგომარეობის კიდევ უფრო დამძიმება და მკვიდრი მეურნის საკუთრების უფლების გარანტირებულად დაკარგვა, არამედ პირიქით: ქმედითი საკანონმდებლო მექანიზმები, რათა კრედიტის ამღებს როგორმე მდგომარეობა შეუმსუბუქდეს, როგორმე შეძლოს გაკოტრების განსაკუთრებულ რეჟიმში ვალდებულებების ისე გასტუმრება, რომ არც მინა მოცდეს და იქნებ ამ გამრჯე მეურნემ საკუთრების უფლებაც შეინარჩუნოს. სწორედ ამიტომ, კანონმდებლობა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გაკოტრების საკითხებს განსაკუთრებით უნდა აწესრიგებდეს იმ მკაფიო საზოგადო ინტერესიდან გამომდინარე, რომ სასოფლო-სამეურნეო საქონლის წარმოება არ შემცირდეს, მიწა არავითარ შემთხვევაში არ მოცდეს და, მით უმეტეს, მას არა წარმოების განვითარებითა და მიწის უკეთ გამოყენებით დაინტერესებული, არამედ შეუსაბამოდ უცხო პატრონი არ დაეპატრონოს, რომლის ერთადერთი „კანონიერი“ ინტერესი მიწის სპეკულაციურ ფასში გაყიდვა იქნება და სხვა არაფერი! აღარაფერს ვამბობთ, რომ ამ „კანონიერი“ მიზნის მიღმა არაკეთილსინდისიერ სუბიექტს შესაძლოა ქვეყნის ეროვნული ინტერესების სანაღმდეგო ინტერესიც ამოძრავებდეს.

ამრიგად, წინასწარ ჩამონათვალში საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების ხსენება სამართლებრივად გაუგებარია და უარესიც: ბადებს დასაბუთებულ ეჭვს, რომ ეროვნული ინტერესების სანაღმდეგო გარკვეული ფინანსური ინსტიტუტები ახორციელებენ შეგნებულ ზეწოლას საქართველოს სუვერენულ მთავრობაზე, რათა ქართულ მიწაზე საკუთრების უფ-

ლება, მიუხედავად მათი საქმიანობის სასოფლო-სამეურნეო წარმოებასთან სრული შეუსაბამობისა, შეიძინონ!

ბ. ასევე გაუგებარი და საფრთხის შემცველია სასოფლო-სამეურნეო მიწის საკუთრების შესახებ ორგანული კანონის პროექტის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი, რომლის თანახმადაც კონსტიტუციის ჩანაწერის სანაღმდეგოდ მიწა შეიძლება იყოს არა მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეთა გაერთიანების, არამედ ისეთი „კერძო სამართლის იურიდიული პირის საკუთრებაში, რომლის დომინანტი პარტნიორი არის უცხოელი ან/და საზღვარგარეთ რეგისტრირებული იურიდიული პირი“; ეს ტექსტი, ჯერ ერთი, პირდაპირ წინააღმდეგობაშია მსოფლიო პრაქტიკასთან, მეორეც იგი წინააღმდეგობაშია საღმრთო და მოცემულ საზოგადოებისადმი ერთგულებასთან. დათქმა, რომ ეს შეიძლება მხოლოდ „საქართველოს მთავრობის გადაწყვეტილებით საინვესტიციო გეგმის საფუძველზე“ არაფრის მთქმელია, რადგან როგორც ზემოთ ვთქვით, „საზოგადოებრივი სიკეთის“ ცნებაში იგულისხმება და შეიძლება იგულისხმებოდეს მხოლოდ „ჩვენი საზოგადოებისთვის სიკეთე“ და არა უცხოელანეტელებისა. მითითება „საინვესტიციო გეგმაზე“, როგორც ასეთი გადაწყვეტილების საფუძველზე, მცდარია, რადგან, ჯერ ერთი, საინვესტიციო გეგმა მხოლოდ ამ საფუძველის შესაბამისი, სავალდებულოდ შესასრულებელი პირობაა და არა თავად საფუძველი. მთავრობა ასეთ გადაწყვეტილებას არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იღებდეს; გარდა ამისა, ოდენ საინვესტიციო გეგმა, როგორც თუნდაც სავალდებულო პირობა, აქ საკმარისი არ არის, არამედ აუცილებელია ასევე ამ გეგმის ფინანსური უზრუნველყოფის გარანტიებიც; საერთოდ კი უმჯობესია, რომ უცხოელების დომინანტობით შექმნილ იურიდიულ პირებზე მიწის გასხვისებისგან თავი

შევიკავოთ და მათ არა საკუთრებაში, არამედ სარგებლობის უფლებით გააჩნდეთ სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა;

გ. მიუღებელია მიწის მესაკუთრე სუბიექტების ჩამონათვალში (იხ. ორგანული კანონპროექტის მე-4 მუხლის 1-ელი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი) ზოგადად საჯარო სამართლის იურიდიული პირების ხსენება. მართლაც, გარდა, შესაძლოა, საქართველოს ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესიისა (რომელიც კანონში ცალკე პუნქტადაა გამოყოფილი) და მუნიციპალიტეტისა, გაუგებარია, რომელიმე სხვა საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს რა მიზნით შეიძლება სასოფლო-სამეურნეო მიწა საკუთრებაში ჰქონდეს? გასაგებია, რომ გარკვეულ შემთხვევებში შეიძლება კანონით ან მმართველობის ორგანოს აქტით დაფუძნდეს სსიპ-ი რომელიც, შესაძლოა, სოფლის მეურნეობასაც მისდევს, მაგრამ, თუნდაც ასეთ განსაკუთრებულ შემთხვევაში (რომლის მიზანშეწონილობა არც თუ იოლად დასასაბუთებელია) რა საჭიროა იგი მიწის მესაკუთრე იყოს? საკმარისია მას სახელმწიფო საკუთრების მიწა სარგებლობის ან მართვის უფლებით (მაგალითად უზურფუქტით, ან, ვთქვათ, მართვის ისეთი უფლებებით, რასაც დღესაც ახორციელებს სსიპ „სახელმწიფო ქონების მართვის სააგენტო“) გადაეცეს, რათა შეუზღუდავად განახორციელოს საკუთარი საქმიანობა.

დ. ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი, რაც მიწის კანონმდებლობას უნდა ჰქონოდა, ეს სახელმწიფო საკუთრების მიწის მუნიციპალურ საკუთრებასა და შესაბამისი თემის უსასყიდლო, უვადო სარგებლობაში გადაცემა უნდა ყოფილიყო. სახელმწიფო საკუთრების მიწის მუნიციპალიზაცია და ადგილობრივი თემის უვადო და უსასყიდლო სარგებლობაში გადაცემა მი-

წის რეფორმის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება უნდა იყოს, რაც ასევე სასიცოცხლოდ უკავშირდება ქვეყნის მმართველობის სისტემის დეცენტრალიზაციის სტრატეგიასაც, რომლის განხილვა სწორედ ახლა მიმდინარეობს საქართველოს პარლამენტში. ამ თემის შესახებ თავის დროზე არა ერთი წერილი გამოგვიქვეყნებია (მაგ. იხ. „მიწის საკითხი ანუ ბედი ამა ქვეყნისა“ <https://for.ge/view/42953/miwisakiTxi-anu-bedi-ama-qveynisa-neore-nawili.html>), მაგრამ, როგორც ჩანს, ამოად.

ერთ-ერთი მთავარი პრინციპი, რაც ამ პროექტებში უნდა გატარდეს და წარმოდგენილ დოკუმენტებში საერთოდ არ არის ამაზე მინიშნებაც კი, ისტორიული სამართლიანობის, მაშასადამე, მიწაზე სათემო უფლებების, თანამედროვე სახით აღდგენა – კერძოდ: სახელმწიფო საკუთრებაში შეიძლება დარჩეს მხოლოდ ის მიწა, რაც კონკრეტული სახელმწიფო კომპეტენციის განსახორციელებლად, სახელმწიფო უსაფრთხოების, საერთაშორისო ვალდებულებების, საერთაშორისო ანდა საერთო-ეროვნული მნიშვნელობის ეკონომიკური პროექტის განსახორციელებლად არის აუცილებელი; დანარჩენი, დღეს სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული, როგორც რეგისტრირებული, ისე არა რეგისტრირებული მიწა უნდა გამოცხადდეს და უპირობოდ (გარკვეული გარდამავალი პერიოდის შემდგომ), დარეგისტრირდეს მუნიციპალურ საკუთრებად და უსასყიდლო, მუდმივ მფლობელობაში გადაეცეს შესაბამის სასოფლო თემს (უწინარეს ყოვლისა, აქ უნდა ვიგულისხმოთ საძოვრები და სათიბები, მაგრამ არა მარტო).

აუცილებელია შეიცვალოს პრეზუმფცია, რომლის ძალითაც დაურეგისტრირებელი მიწა სახელმწიფო საკუთრებად მიიჩნევა. მიწა, რომელიც

კერძო საკუთრებისა არ არის და გარკვეული პერიოდის განმავლობაში არ გამოჩნდება მისი კანონიერად მფლობელი და მოსარგებლე, რომელიც შესაბამისი ნაკვეთის საკუთრებად დარეგისტრირებას მოითხოვს, უნდა დარეგისტრირდეს არა სახელმწიფო, არამედ მუნიციპალურ საკუთრებად და ასევე თემს მუდმივ, უსასყიდლო მფლობელობაში გადაეცეს.

სამწუხაროდ, წარმოდგენილი კანონპროექტები საერთოდ გვერდს უვლიან ამ უმნიშვნელოვანეს თემას და გვრჩება ვითარება, როცა სასოფლო-სამეურნეო მიწის ყველაზე მსხვილი მესაკუთრე, როგორც ლენინის მიწის დეკრეტის, ე.ი. საბჭოთა სახელმწიფოს მიერ მიტაცებული მიწის მემკვიდრე, კვლავაც, ამჯერად უკვე დამოუკიდებელი ქართული სახელმწიფოა, რაც სრულიად მოუთმენელია და საკვებით შეუთავსებელი სამართლებრივი სახელმწიფოს მთავარ პრინციპებთან. თუ არ მოხდება ამ თავის დროზე მიტაცებული მიწის, რაც სახელმწიფოს არაფერში სჭირდება და მხოლოდ გასაყიდად თუ გაახსენდება, მუნიციპალურ საკუთრებასა და ადგილობრივი თემის უსასყიდლო სარგებლობაში გადაცემა, ძნელი იქნება სოფლის მეურნეობისა, ხოლო ზოგადად – ქვეყნის განვითარებაზე ოცნებაც კი.

ე. ორგანულ კანონპროექტში საუბარია სახელმწიფოს მიერ მიწის უპირატესი შესყიდვის უფლებაზე (იხ. ორგანული კანონპროექტის მე-8 მუხლის მე-3 პუნქტი); როგორც არაერთგზის გაგვიმახვილებია ყურადღება, მიწის გაყიდვისას უპირატეს მყიდველთა რიგითობა უნდა დადგინდეს და სახელმწიფოს წინ ამ რიგში უთუოდ უნდა იყოს თავად თემში მცხოვრები სოფლის მეურნე, შემდეგ – მუნიციპალიტეტი, რომელიც მიწას გამოისყიდის სათემო სარგებლობისათვის და მხოლოდ მას შემდეგ – სახელმწიფო. აქვე, რასაკვირველია, თუ ზემოთ ნახსენები რომელიმე პირობა (კონკრეტული სახელმწიფო უფლებამოსილების უზრუნველყოფა, სახელმწიფო უსაფრთხოება, საერთაშორისო ვალდებულება, საერთაშორისო ან ეროვნული მნიშვნელობის ეკონომიკური პროექტი) წარმოიშობა, სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოისყიდოს კერძო მესაკუთრისგან, ხოლო, თუ მიწა მუნიციპალურ საკუთრებაშია, უსასყიდლოდ მიიღოს საკუთრებაში საჭირო ნაკვეთი.

ვ. კანონპროექტებში ნახსენებიც კი არ არის, რომ პირი, რომელიც სოფლის მეურნეობას ეწევა და მიწის მესაკუთრეა, სოფლის მეურნის (ფერ-

მერის) სტატუსით უნდა სარგებლობდეს. სახელმწიფო ხელს უნდა უწყობდეს მას და ამისათვის კანონმდებლობით მიაწოდოს გარკვეული უპირატესობები, მაგალითად მიწის ნაკვეთის შესყიდვისას, სოფლის მეურნეობის პროდუქტის რეალიზაციისას, მიწის დასამუშავებლად იაფი კრედიტის მოსაძიებლად, მონინავე ტექნოლოგიების დანერგვისას და სხვ.

ზ. განსაკუთრებით გულსატკენია, რომ კანონპროექტის ავტორებმა საბოლოოდ უარი თქვეს მიწის მართვის სისტემის გამართულ ინსტიტუციონალიზაციაზე; „მიწის მიზნობრივი დანიშნულების განსაზღვრის და სასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწის მდგრადი მართვის შესახებ“ კანონის პროექტის თავდაპირველ ვარიანტში ნახსენები იყო „მიწის მდგრადი მართვის და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო“, რაც პირველი მოსმენით მიღებულ პროექტში უკვე ამოღებულია. მის მაგივრად შემოთავაზებულია სოფლის მეურ-

ნეობის სამინისტროს გამგებლობაში მყოფი სამეცნიერო კვლევითი დაწესებულება, რომელიც, ბუნებრივია, ვერ შეძლებს უმნიშვნელოვანესი ადმინისტრაციული ფუნქციის – მიწათსარგებლობის აღრიცხვისა და მიწათსარგებლობის სტრატეგიული დაგეგმარების ამოცანების შესრულებას. ასევე, საერთოდ არის მხედველობიდან გამორჩენილი ადგილობრივ, მუნიციპალურ დონეზე მიწათმონყობის ორგანიზების საკითხი, რის გარეშეც მიწის „მდგრადი მართვა“ საერთოდაც წარმოუდგენელია.

დასკვნის სახით უნდა აღვნიშნოთ:

წარმოდგენილი სახით კანონპროექტების მიღება დაუშვებელია; კვლავაც მოვუწოდებთ ხელისუფლებას, გვერდზე გადადოს აღნიშნული უვარგისი პროექტები და ამ სფეროს აღიარებული სპეციალისტების ჩართულობით დაიწყოს ინტენსიური მუშაობა „მიწის კოდექსის“ პროექტზე, რომელიც სისტემური მიდგომის საფუძველზე თავს მოუყრის მიწათმფლობელების, მი-

წათსარგებლობისა და მიწის მართვის საკანონმდებლო ნორმებს, შექმნის მყარ სამართლებრივ საფუძვლებს მიწის სახელმწიფო და მუნიციპალური პოლიტიკის სანარმოებლად, უზრუნველყოს მიწის ისეთი რეფორმის დაგეგმვასა და განხორციელებას, რომელიც ხანგრძლივადიან პერსპექტივაში შექმნის ეროვნული ინტერესების შესაბამისად ქართული მიწის რაციონალურად გამოყენებისა და სათანადო დაცვის მწყობრ სისტემას, რაც ქვეყნის მდგრადი განვითარების საფუძველთა საფუძველია.

პაატა კულუაშვილი,

ექსპერტი აგრარული ეკონომიკის საკითხებში, აკადემიკოსი;

დავით ზარდიაშვილი,

ექსპერტი მუნიციპალურ სამართალში,

ანზორ მისხიშვილი,

სერთიფიცირებული ექსპერტი მიწის საკითხებში, ეკონომიკის დოქტორი

ეს საინტერესოა

გველბთან ეფექტიანი მებრძოლი – „მანგუსტი“

ზაფხულის დადგომასთან ერთად აქტუალურია გველბთან ბრძოლა. ქართული წარმოების გველბის ბიოლოგიური ზეგავლენიანი „BIOLOGIKAL STOPPER – მანგუსტი“ ეფექტიანად დაბრუნებს გველბს, ღოჭს, აბაჩს, ბაღში და ყველგან, სადაც გველბა შესაძლოა საფრთხე შეგიქმნათ.

ქვეწარმავლების საწინააღმდეგო რეპელენტი – „მანგუსტი“, შესასხურებელი პრეპარატია.

შემადგენლობა: ნანოკოლოიდური სხნარი-ფიტომერკატანები არანაკლებ 3%, დამხმარე ნივთიერება – ეთილის სპირტი.

„მანგუსტი“ – ბიოლოგიური საშუალებაა, რომელიც ეფექტურად უმკლავდება გველებს. გამოიყენება შენობა – ნაგებობების გარშემო ან ფანჯრის რაფებთან, კარის ზღურბლზე, ფარეხში, ფარდულში, საცურაო აუზთან, ბაღ-ბოსტანებში, ხის ქერქის დასამუშავებლად, მინდვრებსა და სავარგულებში, სათავსოებსა და სხვა ადგილებში, სადაც შესაძლოა გველების არსებობა. ნადირობისა თუ სხვა სამუშაოს შესრულებისას შესაძლოა ფეხსაცმელისა და ჩექმის დამუშავება. მანგუსტის გამოყენება უსაფრთხოა ბავშვებისა და ცხოველებისთვის.

„მანგუსტი“ უსაფრთხოა როგორც გარემოსთვის, ისე – ადამიანებისათ-

ვის. ბიოდეგრადირებადი და მითითებისამებრ, გამოყენების შემთხვევაში არ აზიანებს გაზონებს, ბაღებს, ყვავილებს და სხვა მცენარეებს (დაუშვებელია მცენარის ფოთლის ზედაპირზე დასხმა). მოქმედებს წლის ნებისმიერ პერიოდში, ადვილად გამოსაყენებელია და ხასიათდება ხანგრძლივი მოქმედებით.

- ბიოლოგიურია;
- მოქმედებს ხანგრძლივად, წლის ნებისმიერ პერიოდში;
- ადვილად გამოსაყენებელია;
- უსაფრთხოა, როგორც გარემოსთვის, ისე – ადამიანებისა და ცხოველებისათვის;
- წვიმა ვერ რეცხავს.

გამოიყენება ნერტილოვანი შესხურებით, 20-30 სმ-ის ინტერვალთა წყვეტილ ზოლად იმ ფართობის გარშემო, რომლის დაცვაც გსურთ. პროფილაქტიკური და ზოგადი პრევენციის მიზნით 500 მლ საკმარისი 250-500 გრძივ მეტრზე. პრეპარატი არ კარ-

გავს ეფექტურობას ძლიერი წვიმების შემთხვევაშიც კი. შესხურება აუცილებელია მოხდეს წვრილი ჭავლით და არა გამაფრქვევლით. მაქსიმალური შედეგის უზრუნველყოფისათვის, მოახდინეთ პრეპარატის გამოვრება 30 დღის ინტერვალთა.

„მანგუსტის“ თვალში ან კანზე მოხვედრის შემთხვევაში შესაძლებელია მოხდეს ადგილობრივი გაღიზიანება. თვალში მოხვედრისას ამოიბანეთ წყლის ჭავლით, კანზე მოხვედრისას – ჩამოიბანეთ საპნისა წყლით.

ბიოლოგიური რეპელენტის ტრანსპორტირება ხდება ვერტიკალურ პოზიციაში, ინახება მხოლოდ ორიგინალ შეფუთვაში, ბავშვებისა და ცხოველებისაგან მიუწვდომელ ადგილას.

www.roqi.ge info@roqi.ge

5977045 88; 2 74 63 96

ბოსტნეულის მყნობა – ახალი ტექნოლოგია საქართველოსთვის

– ქალბატონო ნატო ბოლო დოროს ძალიან მომრავლდა ბოსტნეულის დაავადებები, ზოგიერთმა უკვე ხელიც კი ჩაიქნია, რატომღა უნდა დავთესო და მოვუარო რამეს, თუ მაინც გამიფუჭდებაო?!

– ამ პრობლემაზე თუ მეზოსტნეობის სხვა საკითხებზე წელიწადში ერთხელ იმართება ბოსტნეული კულტურების ნაციონალურ კოორდინატორთა სამეცნიერო ფორუმი ტაშკენტში. მოგესხენებათ, ეს ცხელი რეგიონია და შესაბამისად, მეზოსტნეობაში პრობლემები მათაც აქვთ. სწორედ შუა აზიის ქვეყნებში დაიწყო ერთწლიანი ბოსტნის კულტურების მყნობა მოსავლის გადასარჩენად. გამოცდილება გადაიღეს უცხოეთიდან, სადაც ერთწლიან ბოსტნეულ კულტურებს ამყნობენ იმ ველურ საძირებზე, რომელთაც ნიადაგში გავრცელებული დაავადებები ვერ მოერევა.

– დაწვრილებით გვიამბეთ, რა როგორ გააკეთეთ?

– ჩვენში ბოსტნეულის ჭკნობას, ძირითადად, ფუზარიოზული, ბაქტერიული და ვირტიცილიოზური დაავადებები იწვევს. მათ ვერც პესტიციდები უხერხებს ვერაფერს და ვერც ჰერბიციდები. ეს დაავადებები წლობით ინახება ნიადაგში. ისინი ემტერებიან ძალღუფრძენისებრთა ოჯახისა (პომიდორი, წინაკა, ბადრიჯანი) და გოგრისებრთა ოჯახის კულტურების წარმომადგენლებს (გოგრას, ნესეს, საზამთროს).

ჭკნობას იმდენი მიზეზი აქვს (დაინფიცირებული სათესლე მასალა, ჩითილები, სასოფლო იარაღები, სხვ.), რომ

მეცნიერება სწრაფად ვითარდება, მათ შორის, სოფლის მეურნეობაშიც. ბოსტნეულის მყნობაზე გვესაუბრება სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორი, მეცნიერებათა აკადემიის ბოსტნეული კულტურების ეროვნული კოორდინატორი, კომპანია „გზა ჩითილის“ აგრონომი ნატო კაკაბაძე. მან ჩითილავი საკუთარი ხელით დაამყნო, შემდეგ დარგო და ისიც ნახა, როგორი უხვი იყო მოსავალი იმ ბოსტნეულისგან განსხვავებით, რომელთაც, ჩვენი თავადადებული მოვლის მიუხედავად, დაავადება მაინც ანადგურებს.

მასთან ბრძოლა შეუძლებელი ხდება. დაავადებული მცენარე წვერიდან იწყებს ჭკნობას და მთლიანად ჭკნება. ლპება ფესვები, ნაყოფი და ლერო, დაავადება კი დიდ ფართობზე ვრცელდება. ერთადერთი საშველი ბოსტნეული კულტურის მყნობაა, ანუ ერთი ოჯახის შიგნით დაავადებისადმი გამძლე საძირისა და სასურველი ჯიშის ან ჰიბრიდის სანამყენეს დაკავშირება. ერთი ოჯახის წარმომადგენლები თავსებადია საძირე და სანამყენედ გამოსაყენებლად. მაგალითად, გოგრისებრნი, ძალღუფრძენისებრნი.

– როცა ვაზს ან ბალს მისივე ველურ საძირეზე, როგორც ჩვენში უწოდებენ, მწარეზე ვამყნობთ და ძლიერჯიშს ვიღებთ, ეს გასაგებია. საძირის მერქანი სანამყენეს მერქანს უპრობლემოდ უზოცვდება, მაგრამ მერთწლიან კულტურებში, მაგალითად, პამიდორში, საძირეს სანამყენე ლერო როგორ უნდა შეუზოცდეს? ანსად უნდა ვიმოვოთ ბოსტნეული კულტურების ისეთი საძირე, რომელსაც დაავადებუ ვერ მოერევა?

– სწორედ ეს არის საინტერესო, რომ ასეთი საძირეები არსებობს და არსებობს – იმ ქვეყნებში, სადაც თავის დროზე შეინახეს პომიდვრის, ბადრიჯნის, წინაკის, საზამთროს, ნესვის ველური ჯიშების თესლი, რომელთა კულტურული ვარიანტები მთელ მსოფლიოში გავრცელდა, ჩვენი ჩათვლით. საძირის ველური თესლი ჩვენ ამერიკიდან მივიღეთ და სანამყენეზე 4-5 დღით ადრე დავთესეთ სათბურში. შემდეგ დავთესეთ სანამყენეც.

ძალღუფრძენისებრთა ოჯახის მცენარეები – პომიდორი, წინაკა, ბადრიჯანი დავამყნეთ თავისივე სახეობების საძირეზე, რაც შეეხება გოგრისებრს, – საზამთროს, ნესეს თუ ყაბაყს, ყველანი ყაბაყის ველურ საძირეზე. ნამყენი ჩითილები სათბურ-

ში – მარტივად დაცულ გრუნტში მოსაყვანად არის გამოყვანილი; თუმცა, ღია ჩვენ ღია გრუნტშიც დავრგეთ და კარგი შედეგი მოგვცა.

– მაგრამ სათბური ყველას არა აქვს, ჯანსაღი ბოსტნეულის მოყვანა კი რიგით გლეხსაც უნდა.

– ასეთ შემთხვევაში ძალიან კარგად მოქმედებს სანახევროდ დაცული სათბურები – ბოსტნის ნათესებს ზემოდან აქვს გადაფარებული სპეციალური საფარი, რაც იცავს მათ ძლიერი სიცხისგან, კოკისპირული წვიმისგან, სეტყვისგან. თუ არადა, არც ღია გრუნტში ამ ჩითილების დარგვის მსურველებს ეშლებათ ხელი, ოღონდ უფრო მეტი რისკია, რომ ჩითილები სტიქიამ გააფუჭოს.

– ნათელია, რომ ასეთი ჩითილების გამოყვანას დიდი დრო და ენერგია სჭირდება.

– ამ შრომას ბევრი გლეხი დათანხმდება, თუკი მოსავლის გარანტია ექნება, მით უფრო, ფერმერი, რომლის ოჯახის ბიუჯეტი ბოსტნეულის შემოსავალზეა დამყარებული. კახეთის რეგიონებში ჰექტრობით პომიდვრის ნათესები გახმა. იმდენად შეღონებული არიან ამ უბედურებით, რომ ზოგი მზად არის, ჩითილები თურქეთიდანაც კი შემოიტანოს დაახლოებით 3

ლარად, ოღონდ მოსავალი მოიყვანოს.

საქართველოში დღეს ნამყენი ბოსტნეულის მხრივ წარმატებით მიმდინარეობს სამუშაოები კომპანია „მზა ჩითილი“-მ. მეზოსტენოზით დაინტერესებული ფერმერები აღნიშნულ კომპანიას უკვეთავენ პამიდორის, კიტრის, წინაკის, საზამთროს, ნესვის ნამყენი ჩითილების გამოყვანას, ისინი მდგრადია ნიადაგის სხვადასხვა დაავადებების მიმართ, როგორცაა: ფუზარიოზი, ვერტიცილიოზი, ნემატოდა და სხვ.

თუ დამცნობილ ჩითილებს ჩვეულებრივ ჩითილებს შევადარებთ, ყველაზე მძიმე პირობებშიც კი 10-15%-ით უფრო მეტ მოსავალს და სარგებელს იძლევა. სათანადო მოვლისა და გაფრთხილების პირობებში, ფერმერი იღებს 2-3 ჯერ მეტ მოსავალს, მცენარეები უფრო სწრაფად იზრდებიან და მოსავლიანობის პერიოდი ხანგრძლივია, მნიშვნელოვანი უფრო დიდი ხნით არის მდგრადი გაფუჭებისადმი. ნამყენებისაგან მიღებული მოსავალი მაღალხარისხოვანი და გემრიელია!

კომპანია „მზა ჩითილი“ მცნობისთვის საჭირო ველური საძირის გარეგნულ სახესაც გეგმავს. თუკი ჩვენ მივიღებთ საძირის თესლს და გავამრავლებთ, სხვა ქვეყნიდან ჩამოტანა აღარ დაგჭირდება და არ მოხდება ფინანსების გადინება საქართველოდან.

პომიდვრის ჩვეულებრივი და ნამყენი ჩითილები

ნაადრევი მოსავალი

– პომიდვრის ჩითილი ადრეულ მოსავალს უზრუნველყოფს. ის ცოცხალი, მშრალი ნივთიერებებით მდიდარი, მსხვილი და ძლიერია, თან მოსავლიანობა უფრო მაღალია და ამასთანავე უფრო ხარისხიანი. მცენარის გაზრდისა და მისი ნიადაგში გადარგვის პერიოდი, კი ჩქარდება 30-50 დღით.

ფერმერი დაზღვეულია შეცდომაში შეყვანისგან, ის თავადვე ხედავს, თუ რას იძენს ჩვენგან, შესაბამისად ჩვენგან ნაილებს მხოლოდ ჯანსაღ ჩითილებს და არ დასჭირდება სათანადო რაოდენობა;

დროის ეკონომია

– სანამ ფერმერი ერთი სახეობის ბოსტნეულისგან აიღებს მოსავალს, შეუძლია შუკვეთოს ჩითილები და

მოსავლის აღების შემდეგ იგივე ნიადაგზე მოიყვანოს სხვა სახეობის ბოსტნეული (მაგ. სალათის ფოთოლი, პომიდვრის მოსავლის მიღების შემდეგ) ამგვარად, მიწის გამოყენება მაქსიმუმს აღწევს.

მიწის ფართობის ეკონომია

მიწის ფართობის ათვისება ხდება 100%-ით. ფერმერი დაზღვეულია გამოტოვებული ადგილებისგან;

თესლის ეკონომია

დღეისათვის ჰიბრიდული თესლი ძვირია, ფერმერი მისი მოგების მიწიდან მინიმუმ 3-4%-ს თესლის შეძენაზე ხარჯავს, ხოლო ჩითილის გამოყენებით მას აქვს ის უპირატესობა, რომ მიიღოს მოსავლის გარანტირებულად მაქსიმალური რაოდენობა. იმ შემთხვევაშიც, თუ თესლი არ არის მიზანშეწონილი გამოსაყენებლად კონკრეტულ ტერიტორიაზე, მზა ჩითილს ამ შემთხვევაშიც არ ექნება რეაქცია;

ენერგიის ეკონომია

დაახლოებით 25 გრადუსი სითბო არის საჭირო, რომ ფერმერმა ჩითილი გამოიყვანოს სახლის პირობებში, ხოლო ჩვენი მეურნეობის შემთხვევაში ენერგია მაქსიმალურად ეკონომიურად მოიხმარება, რადგან ერთ დიდ სივრცეში ხდება მრავალი სახეობის ჩითილის მოყვანა – შესაბამისად იზოგება ენერგო რესურსების გამოყენება;

ვატარებთ ღონისძიებებს მეტი პროდუქტიულობისთვის – ვირუსისადმი მედრობა, დაგრუნტვა, ტემპერატურული შოკი, გასხვლა, დამატებითი განათება უკეთესი ფოტოსინთეზისთვის. ამ ღონისძიებების ჩატარება არაპრაქტიკული და არაეკონომიურია სახლის პირობებში ფერმერთა მიერ.

მზა ჩითილს, ზრდის პერიოდში, არასასურველი ამინდის პირობებზე რეაქცია არ აქვს.

პომიდვრის ნამყენი ჩითილი

პომიდვრის ნამყენი ჩითილის უპირატესობები და სარგებელი

ნამყენი პომიდვრის ჩითილს (დამოკიდებულია საძირზე), უმეტეს შემთხვევაში იმუნიტეტი აქვს შემდეგ ნიადაგის დაავადებებზე:

V: ვერტიცილიოზი.

N: ნემატოდები (თუ მიწის ტემპერატურა 28 გრადუსზე მეტია, მდგრადობა მცირდება).

P(k): ფესვის დაღობა.

F: ფუზარიოზი.

Fr: ფუზარიოზული ფესვთა ლობობა.

ზამთრის სეზონზე, როდესაც მიწა ცივია და მოსავალს არ იძლევა, ნამყენი პომიდვრის ჩითილი ადვილად ეგუება ამ პირობებს და მოსავლიანობაც გარანტირებულია.

ნამყენი ჩითილი გამძლეა, ჩვეულებრივი პომიდვრის ჩითილთან შედარებით მეტ მოსავალს იძლევა და ამასთანავე მოსავლიანობის პერიოდშიც იზრდება.

ნაყოფის ზომა ბევრად დიდია.

მიწის დაავადებების მიმართ მდგრადია და უმეტეს შემთხვევაში ნამალი არ სჭირდება, რაც ნაყოფს ორგანულს ხდის და ექსპორტზე გატანაც შესაძლებელი იქნება.

ორგანული ბოსტნეულისა თუ ხილის მოსაყვანად, მათი დამცნობილი ჩითილებიდან გაზრდა საუკეთესო ვარიანტია. დაახლოებით 50%-ით ნაკლები ჩითილი არის საჭირო.

ჩვეულებრივ ჩითილთან შედარებით 7-15 დღით გვიან გაძლევს მოსავალს.

მცენარის ზრდის პროცესში პომიდვრის საბჯენებით, ჯოხებით დაჭერა, დამაგრება აუცილებელია, რაც შეიძლება მალე, სხვა შემთხვევაში ჩითილები დაიხრება და მიწას შეეხება.

ბოსტნეულის ჩვეულებრივი და ნამყენი ჩითილების, ასევე ნამყენი კაკლოვნების ნერგების, ქოთნის ყვავილების და მზარდის პროდუქციის შეძენა შეგიძლიათ:

სავაჭრო ქსელებში:

ნესვი, მოვლა-მოყვანის თავისებურებები

ნესვის (CUCUMIS MELO (MELO SATIVUS) საფოთლოდ შუა აზია, მცირე აზია და აზიურკავკასია ითვლება. საქართველოში ნესვი დიდი ხნისაა ცნობილი. იგი საკმაოდ რაოდენობით შეიცავს შაქრებს (14-18%-მდე) და სხვა მნიშვნელოვან ელემენტებს, მათ შორის ვიტამინებს. ნესვი გამოიყენება როგორც ნედლად, ასევე გადამამუშავებლად – მისგან ამზადებენ თაფლს, ჩირს, ფაფს.

თესლი ბრტყელი აქვს, კვერცხისებრი ან წაგრძელებულ-ოვალური ფორმის, ძირითადად ყვითელია, სხვადასხვა ელფერით ან თეთრი. 1 გრამში 18-24 ცალი თესლია. ნესვს ფესვი ძლიერ განვითარებული აქვს. ფესვების ძირითადი მასა ნიადაგში გაშლილია ზედაპირულად, სახნავ ფენაში 10-25 სმ-ის სიღრმეზე. ფესვთა სისტემა მთავარლერძიანია, ცალკეული ფესვები საკმაოდ ღრმად ჩადიან ნიადაგში, განსაკუთრებით ფხვიერში.

ლერო მხოხავია, მომრგვალო, დაკუთხული, სიგრძით 2-4 მეტრს აღემატება. ლეროს ისეთივე დატოტვა ახასიათებს როგორც კიტრს. ფოთოლი შებუსულია, მომრგვალო, ხუთკუთხა, თირკმლის ან გულისებრი, კიდეშტოლიანი ან დანაკვეთილი, მუქი მწვანე ან მორუხო-მწვანე, ფოთლის ილლიაში მოთავსებულია ულვაშები. ნესვი ერთსახლიანი და ერთსქესიანი მცენარეა, იშვიათად ორსქესიანი, მამრობითი ყვავილები ფოთლის ილლიაში ყვავილდებდად შეკრული სხედან, ხოლო მდედრობითი ყვავილები ერთეულად არიან. განაყოფიერება ხდება ჯვარედინად, მწერების მეშვეობით. ნაყოფი შეიძლება იყოს მრგვალი, ბრტყელი, ცილინდრული, და ელიფსური, მსხლისებრი. ზედაპირი გლუვი, დანაოჭებული, დასეგ-

მენტებული და მეჭეჭიანი. შეფერვა: ყვითელი, მწვანე, თეთრი, მიხაკისფერი, პირბადიანი ან უპირბადო; რბილულის ფერი – თეთრი, მწვანე, მონარინჯისფერ-ყვითელი, ვარდისფერი. კონსისტენცია: მკვრივი, ხრა-

შუნა, ფხვიერი, ბოჭკოებიანი. ბუდე, რომელშიც თესლია მოთავსებული, შეიძლება იყოს განთხევადი, სველი, მკვრივი, ტაროსებრი.

ნესვი სითბოს მოყვარული მცენარეა. თესლის აღმოცენება იწყება 15°C-ზე, მაღალ ტემპერატურაზე ამოდის 7-12 დღეში. აღმონაცენი მგრძნობიარეა დაბალი ტემპერატურის მიმართ -1°C-ზე იგი იღუპება.

ნესვი დიდ მოთხოვნას უყენებს ნიადაგის ტენიანობასა და ნაყოფიერებას. კარგ მოსავალს იძლევა სტრუქტურული, მსუბუქი მექანიკური შე-

მადგენლობის ნიადაგებზე. ნიადაგის ძირითადი დამუშავებისას შეაქვთ 40-60 ტონა ნაკელი. აუცილებელია მინერალური სასუქების შეტანაც: სუპერფოსფატი 120-160 კგ, კალიუმის ოქსიდი 80-120 კგ, აზოტი 100-150 კგ.

ნესვი მოჰყავთ როგორც ჩითილის გამოყვანით, ასევე პირდაპირ, ღია გრუნტში თესვით. ჩითილით გამოყვანის შემთხვევაში, რეალური შედეგების მისაღებად აუცილებელია ჩითილი გამოვიყვანოთ ერთჯერად ჭიქებში, სპეციალურ კასეტებში ან ტორფ-ნემომპალიან კუბურებში. გადასარგავად გამზადებული ჩითილი უნდა იყოს 2025 დღის, აუნწონავი, მავნებლებისგან და დაავადებებისგან დაზიანების გარეშე.

ერთჯერად ჭიქებში ნესვის ჩითილის გამოყვანა (სათბური)

პირდაპირ თესვით მოყვანისას, თესლი ითესება კარგად დამუშავებულ ნიადაგში, ბუდობრივად. მწკრივებს შორის 1,5-2 მეტრის დატოვებით, ხოლო მწკრივში ბუდნებს შორის 0,5-1 მეტრის დატოვებით. სათესი ნორმა 1,5-2 კგ/ჰა-ზე.

ნესვი საჭიროებს გაფხვიერებას და რწყვას. იგი საკმაოდ მგრძნობიარე კულტურაა ჰერბიციდების მიმართ, ამიტომ მისი მოყვანისას ჰერბიციდები თითქმის არ გამოიყენება (ერთლებიანი სარეველების წინააღმდეგ შესაძლებელია ფიუზილად ფორტეს, ან ფიუზილად სუპერის გამოყენება). ნესვისთვის დამახასიათებელია იგივე მავნებელ-დაავადებები, რაც ზოგადად გოგროვანთა ოჯახისთვის.

ილია მჭედლიძე

აქონოიკა ფარმაცოტის

აქონოიკის სოფლის მხირა საბანძური (ფარმაცოტისთვის)

ბაზარი

ბაზარი არის მწარმოებელთა და მომხმარებელთა ურთიერთზემოქმედების ხერხი და კავშირი, რომელიც ემყარება საფასო სიგნალების დეცენტრალიზებულ, უპიროვნო მექანიზმს. ზოგადი განმარტებით ბაზარი განისაზღვრება, როგორც სტიქიური ნესრიგი.

ბაზრის წარმოშობა უშუალოდ უკავშირდება შრომის საზოგადოებრივი დანაწილების აღმოცენებას.

არსებობს ბაზრის 5 ნიშანი:

1. ბაზარი გულისხმობს მისადმი თავისუფალ ხელმისაწვდომობას და მისგან თავისუფალ გამოსვლას, ამიტომ მონაწილეთა რაოდენობა ბაზარზე შეზღუდული არ არის;

2. რამდენადაც ბაზარზე მონაწილეობს საქონელმწარმოებელთა დიდი რაოდენობა, იმდენად თითოეული მათგანის მიერ დანესებული ფასი მნიშვნელოვან ზეგავლენას ვერ ახდენს საერთო საბაზრო ფასზე;

3. ბაზარზე არსებობს სრული თავისუფლება მატერიალურფინანსური და ადამიანური ფაქტორების გადაადგილებაში;

4. ბაზარმა ყველა მისი მონაწილესათვის თანაბარი შესაძლებლობები უნდა უზრუნველყოს. ამიტომაც მიღებული თითოეულის უფლება სრულ ინფორმირებულობაზე მინოდებისა და მოთხოვნის შესახებ, ფასებზე, საქონელთა სპეციფიკაზე და ა.შ.;

5. თავისუფალ ბაზარზე გამოცხადებულია რაიმე პრივილეგიები გამყიდველთა ცალკეული ჯგუფისათვის.

ბაზარს გააჩნია შემდეგი მთავარი ეკონომიკური ფუნქციები: ფასწარმოქმნის; ინფორმაციის; წარმოების თვითრეგულირების; მასტიმულირებელი; მარეგულირებელი; ეკონომიურობის; ექვივალენტურობის; მეურნეობრივი საქმიანობის დემოკრატიზაციის.

თავისუფალი (კლასიკური) ბაზარი შემდეგი ნიშნებით ხასიათდება:

- მონაწილეების შეუზღუდავი რაოდენობა;
- თავისუფალი კონკურენცია;
- საზოგადოების ყველა წევრისათვის თავისუფალი ხელმისაწვდომობა ნებისმიერი სამეურნეო საქმიანობისადმი;
- წარმოების ფაქტორთა აბსოლუტური მობილურობა, კაპიტალის გადაადგილების შეუზღუდავი თავისუფლება;
- მოგების ნორმის, მოთხოვნის, მიწოდების და სხვათა შესახებ აბსოლუტური ინფორმაციულობა;
- თავისუფალი კონკურენციის არც ერთ მონაწილეს არ შეუძლია უშუალო ზეგავლენა მოახდინოს სხვის გადაწყვეტილებაზე არაეკონომიკური მეთოდებით;
- ფასები ყალიბდება სტიქიურად, თავისუფალი კონკურენციის პირობებში;
- არ არსებობს მონოპოლიზმი და სახელმწიფო რეგულირება.

ამ ნიშნების მხედველობაში მიღებით დგინდება, რომ ბაზარი არის თვითრეგულირებადი სისტემა.

არსებობს კიდევ: მიზნობრივი ბაზარი, რეგიონული ბაზარი, შავი ბაზარი (ყალიბდება კანონმდებლობის დარღვევით).

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა არ ნიშნავს თავისუფალი ბაზრის ჩამოყალიბებას. სინამდვილეში სრული თავისუფლება და შესაბამისად სრული ეკონომიკური თავისუფლება არ არსებობს, თუმცა უნდა იყოს საკმარისი ეკონომიკური თავისუფლება, რომელიც ხელს უწყობს ეკონომიკის სწრაფ განვითარებას და მიიღწევა რეგულირებული ბაზრის განვითარებით.

ბაზრის სისტემა

ობიექტების მიხედვით ბაზარი იყოფა:

საქონლის და მომსახურების; სამუშაო ძალის; წარმოების საშუალებათა (კაპიტალის); ფასიანი ქაღალდების, ვალუტის; მეცნიერულ-ტექნიკურ მიღწევათა და პატენტების; ინფორმაციის; მოქცევის საშუალებათა; ლიცენზიათა ბაზარი და ა.შ.

ტერიტორიული ნიშნით განასხვავებენ: ადგილობრივ და რეგიონულ, საშინაო და საგარეო ბაზარს, ეროვნულ და მსოფლიო ბაზრებს;

გაჯერებულობის მიხედვით განასხვავებენ: ნონასწორობით, დეფიციტურ და ჭარბ ბაზრებს.

გრეგორი მენქიუ განმარტავს **კონკურენტულ ბაზარსაც**, ეს არის ბაზარი, რომელზეც მრავალი მყიდველი და მრავალი გამყიდველია და თითოეული მათგანი უმნიშვნელო გავლენას ახდენს საბაზრო ფასზე.

ბაზრის აუცილებელი რეგულატორია კონკურენცია და ფასების მექანიზმი.

ფასი, ფასწარმოქმნა, ღირებულება

ფასი საქონლის ან მომსახურების ღირებულების ფულადი გამოხატულებაა. თვითღირებულება კი საქონელში განიჭებული აბსტრაქტული შრომაა, იგი საქონლის წარმოების ობიექტური კანონია, რომელიც განაპირობებს საქონლის გაცვლას აუცილებელი შრომის დანახარჯების მიხედვით. ამასთან, არეგულირებს საქონელმწარმოებელთა კავშირებს, რადგან ფასს საფუძვლად ღირებულება უდევს.

ღირებულების კანონი იგივე ფასების კანონია.

ღირებულება მწარმოებლის მიერ საქონელში ჩაქსოვილი შრომაა. ღირებულების სიდიდე შრომის საზოგადოებრივად აუცილებელი დანახარჯებით განისაზღვრება, რომლის ადეკვატური ზომაა საზოგადოებრივად აუცილებელი სამუშაო დრო. ცალკე გამოიყოფა სახმარი ღირებულება (როგორც ახლა ხმარობენ საქონლის სარგებლიანობა), მაგრამ ფასის საზომი მთლიანი ღირებულებაა. პროდუქტი რომ საქონლად იქცეს, მას უნდა ჰქონდეს სახმარი სამომხმარებლო (სარგებლიანი) ღირებულება.

არჩევანის პრობლემა მჭიდროდ უკავშირდება ალტერნატიულ ღირებულებას (ამას ახლა ეკონომისტები ფართოდ იყენებენ). ალტერნატიული ღირებულება ეს არის იმ პროდუქტის სარგებლიანობა, რომელზეც მყიდველმა უარი თქვა მეორე პროდუქტისათვის უპირატესობის მიცემით

ფასს, თავისი მნიშვნელობის მიხედვით შემდეგი ასპექტები აქვს:

- ამარტივებს ყიდვა-გაყიდვის პროცესს;
- არეგულირებს მოთხოვნასა და მიწოდებას;
- ხელს უწყობს ან ხელს უშლის გასაღების პროცესს;
- უშუალოდ უკავშირდება ღირებულებასა და მოგებას;
- წარმოადგენს საიმედო ინსტრუმენტს კონკურენტულ ბრძოლაში.

ფასზე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ფირმის (საწარმოს) კომერციული წარმატება.

ფასების კლასიფიკაციას ახდენენ შემდეგი ნიშნების მიხედვით:

• ეკონომიკური ბრუნვის ხასიათის მიხედვით (საბითუმო, საცალო, შესასყიდ, სატვირთო გადაზიდვების, კავშირგაბმულობის მომსახურების, მომსახურების და სხვ.);

• ტერიტორიული ნიშნის მიხედვით (ქვეყნის მთელი ტერიტორიისთვის, ზონალური, ადგილობრივი (ტარიფები) და სხვ.);

• მოქმედების ვადის მიხედვით (სეზონური, საპრესკურანტო, ერთჯერადი შეკვეთების, სახელშეკრულებო, საკომისიო და სხვ.);

• საგარეო ვაჭრობის ხასიათის მიხედვით.

შიდა ფასები საექსპორტო და საიმპორტო საქონელზე როგორც წესი განისაზღვრება შიდა ბაზრის ფასების მიხედვით.

არსებობს აგრეთვე ბაზარზე ახალი საქონლის დასამკვიდრებელი ფასები, პრესტიჟული ფასი, წარმოების ხარჯების ასანაზღაურებელი ფასები, ლიდერის (კომპანიის) ფასი, ფსიქოლოგიური ფასები (დამრგვალებული თანხიდან უმნიშვნელოდ შემცირებული), მცოცავი ფასები (დეფიციტის პირობებში, კონკურენციის დროს).

ფასების პოლიტიკის შემუშავების გავრცელებული მეთოდია მრავალეტაპობრივი მიდგომა ფასების დანესებისადმი. გამოიყოფა ფასწარმოქმნის სამი ძირითადი მიზანი:

1. საქონლის რეალიზაციის ზრდა და ბაზრის წილის მაქსიმიზაცია;
 2. მოგების მაქსიმიზაცია;
 3. უზარალობის უზრუნველყოფა.
- გამოიყოფა ფასების დანესებაზე მომქმედი ხუთი ძირითადი ფაქტორი:
1. ფასის დანესება პრინციპით „საშუალო ხარჯებს პლუს მოგება“;
 2. ფასის დანესება უზარალობის ანალიზისა და საფასო მოგების უზრუნველყოფის საფუძველზე;
 3. ფასის დანესება საქონლის ფასეულობის საფუძველზე;
 4. ფასების დანესება მიმდინარე ფასების დონის საფუძველზე;
 5. ფასის დანესება დახურული ვაჭრობის საფუძველზე.

ფასწარმოქმნაზე დიდ გავლენას ახდენს წარმოების დანახარჯები და თვითღირებულება, მომხმარებლის და მოთხოვნის ფაქტორები; გეოგრაფიული ფაქტორი, საქონლის წარ-

მოშობის ადგილი, პოლიტიკური გარემო, მოთხოვნაზე ორიენტირება, მიმდინარე (არსებული) ფასები, კონკურენცია და მრავალი სხვ.

ფული

ფული ერთ-ერთი ძირითადი და ამასთან, ურთულესი ეკონომიკური კატეგორიაა. იგი თვით აქსიომატურ, ეკონომიკურ კანონებზეც კი ახდენს გავლენას, განსაზღვრავს რა მათი მოქმედების ძალასა და ვადებს, ტემპებსა და მასშტაბებს.

ფულს კაცობრიობის უგენიალურეს აღმოჩენად მიიჩნევენ. საუკუნეებია, კაცობრიობა მოიხმარს და ატრიალებს ფულს, მის სხვადასხვა ნიშნებს, მაგრამ ისიც შეიძლება ითქვას, რომ ფული თვითონ ატრიალებს მსოფლიოს.

ფულს გააჩნია თვითრეგულირების უნარი, რაც მხოლოდ მატერიალური

წარმოების სფეროს ფუნქციონირების დონის ამაღლებით მიიღწევა.

ფული სხვა არაფერია, თუ არა საქონელი (განსაკუთრებული), იგი ყველანაირ მიმართებაში იმყოფება სხვა საქონელთან და არავითარ შემთხვევაში არასაქონლო განზომილებებთან.

ფულის გაჩენასა და შემოღებას განაპირობებს და განსაზღვრავს მატერიალური წარმოების სფეროს დონე, ე.ი. თუ ქვეყანაში ძირითადად ინარმოვბა საკუთარი საქონლის გარკვეული მასა, იგი ქმნის მატერიალურ საფუძველს ფულის არსებობისათვის. ეს ნიშნავს, რომ საქონელი შობს ფულს, როგორც განსაკუთრებულ საქონელს. ადმინისტრაციული წესით ფულის შემოღება ამ უკანასკნელს აბსურდულ ელემენტად აქცევს, რაც ადასტურებს იმ ჭეშმარიტებას, რომ ეკონომიკას მართავს თავისი კანონები და

არა ადმინისტრირება და მბრძანებლობა.

ფული ოთხ ძირითად ფუნქციას ასრულებს:

1. ღირებულების საზომი – ამჟამად საქონლის ღირებულების საზომის ფუნქციას ასრულებს ქალაქის ფული (დოლარი, მარკა, ლარი და ა.შ.), ოქროთი ყოველგვარი ურთიერთობის გარეშე. კარგა ხანია ისტორიას ჩაბარდა ის დრო, როცა ამ ფუნქციას ოქრო ასრულებდა;

2. მიმოქცევის საშუალება – ფული წარმოგვიდგება საქონელთა (მომსახურებათა) ურთიერთგაცვლის შუამავლად. თავდაპირველად ფული სწორედ ამ ფუნქციის შესასრულებად გამოიყენებოდა (სახაზინო ბილეთების სახით);

3. დაგროვების საშუალება – ამ ფუნქციას ფული ასრულებს მაშინ, როდესაც მისი მფლობელი მიღებისთანავე არ ხარჯავს მას და ინახავს (თვითონ ან ბანკში);

4. გადახდის საშუალება – საქონელგაცვლიდან საქონელმიმოქცევაზე გადასვლამ და ყიდვისა და გაყიდვის აქტების დროში დაცილებამ წარმოშვა ფულის, როგორც გადახდის საშუალების ფუნქცია (მაგ. ყიდვა განვადებით, გადასახადების დაფარვა უნარდო ანგარიშსწორებით, საერთაშორისო ანგარიშგებები და სხვა).

ქალაქის ფულის სიმტკიცე (მსყიდველობისუნარიანობის უცვლელობა) ქვეყანაში ოქროს მარაგის სიდიდეს კი აღარ უკავშირდება, არამედ იგი ცენტრალური (ეროვნული) ბანკის საქმიანობით განისაზღვრება, რომელიც არეგულირებს ფულის მიმოქცევას. მან შესაძლებელ (ოპტიმალურ) მინიმუმამდე უნდა შეზღუდოს ფულის ნიშნების როგორც მიწოდება, ისე მოთხოვნა. სხვაგვარად მოხდება ფულის გაუფასურება. ამით დასტურდება, რომ ფულის მსყიდველობითი უნარი (ანუ საქონლის და მომსახურების ის რაოდენობა, რომელიც შეიძლება გაცივალოს ფულზე) უშუალო კავშირშია მიმოქცევისათვის საჭირო ფულის რაოდენობასთან.

ფულადი ურთიერთობების საფუძველზე სახელმწიფოები ჩართულნი არიან მსოფლიო სავალუტო სისტემაში. ამჟამად (1978 წლიდან) მოქმედებს ახალი მსოფლიო სავალუტო

სისტემის პრინციპები. აქედან უმნიშვნელოვანესია ოქროს დემონსტრაცია. გაუქმდა ოქროს ოფიციალური ფასი, შეწყდა დოლარის გადაცვლა ოქროზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ ოქრო უკვე აღარ განიხილება როგორც ფული და ის ჩვეულებრივ საქონლადაა მიჩნეული. ყველა ქვეყანას სავალუტო კურსის სასურველი რეჟიმის არჩევის უფლება აქვს მიცემული, რის გამოც დამყარდა სავალუტო კურსის განსხვავებული რეჟიმები.

ფულად ურთიერთობებში გამოყოფენ ფულად სისტემას, რომლის ელემენტებია:

- ფულის ერთეული – მის სახელწოდებას ადგენს სახელმწიფო;

- ფასების მასშტაბი – რომელშიც იგულისხმება ფულის დანაწევრება ერთეულებად (მაგ. 1 ლარი შედგება 100 თეთრისგან და ა.შ.);

- სახელმწიფო ფულადი ნიშნები ეს გადახდის კანონიერი საშუალებებია (მაგ. საქართველოში გამოიყენება 200, 100, 50, 20, 10, 5, 2 და 1-ლარიანი კუპონები);

- სახელმწიფო აპარატი (ცენტრალური ბანკი, ფინანსთა სამინისტრო), რომელიც ქვეყანაში ფულის მიმოქცევას მართავს;

- ფულის ემისია (ფულის დამატებითი დაბეჭდვა), რომელსაც ახორციელებს ცენტრალური ბანკი.

მიმოქცევაში ჭარბი ფულის არსებობას ინფლაცია ეწოდება. იგი იწვევს ფასების ზრდას და შემოსავლების გადანაწილებას, ძირითადად ფართო მასების საზიანოდ.

სხვაგვარად: ფასების ზრდის პროცესს ინფლაცია ეწოდება, ხოლო შემცირების პროცესს დეფლაცია.

ინფლაციის იწვევს:

- საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების ზრდა;

- ხელფასების დაუსაბუთებელი გადიდება;

- სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტი (მისი შევსებისათვის მთავრობა კრედიტს იღებს სახელმწიფო ბანკისაგან, რაც იწვევს მიმოქცევაში დამატებითი ფულის გამოშვებას);

- საკრედიტო ექსპანსია, როცა ბანკები დაუსაბუთებლად დიდ კრედიტებს გასცემენ;

- სამხედრო და სხვა ხარჯების გაუმართლებელი ზრდა და სხვ.

ინფლაციაზე გავლენას ახდენს არა მარტო საშინაო, არამედ საგარეო ფაქტორებიც.

განასხვავებენ ზომიერ (მცოცავ, როცა ინფლაციის წლიური ზრდის ტემპი 10%-ს არ აღემატება, რაც საშიში არ არის); „ჭენებით“ (ფასების დაჩქარებული ზრდა წლიურად 20%-დან 200%-მდე); ჰიპერინფლაციას (ამ დროს ფასები და ფულის მიმოქცევა თვითდინებაზეა მიშვეებული – ფასების ყოველთვიური ზრდა 50%-იან ზღვარს როცა სცილდება;

საკუთრების ფორმები

განასხვავებენ საკუთრების შემდეგ ფორმებს:

- კერძო საკუთრება – კერძო მესაკუთრე არის ის, ვინც საკუთრების ობიექტებს (უმთავრესად წარმოების საშუალებებს) გამოიყენებს შემოსავლის მიღების მიზნით;

- პირადი საკუთრების დროს საკუთრების ობიექტები (მოხმარების საგნები) გამოიყენება მხოლოდ პირადი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებად;

- კოლექტიურ საკუთრებას წარმოადგენს ასოციაციების, სააქციო საზოგადოებების, კოოპერატივების და სხვა გაერთიანებების საკუთრება;

- სახელმწიფო საკუთრება ქვეყნის მოქალაქეთა საერთო საკუთრებაა (მეტწილად მოცულობით ყველა ქვეყანაში არსებობს), რომლის განკარგვას ხალხის სახელით ახორციელებს სახელმწიფო და მმართველობითი ორგანოები.

პროცესს, როცა სახელმწიფო საკუთრების ობიექტი კერძო ან კოლექ-

ტიური საკუთრების ობიექტი ხდება პრივატიზაცია ეწოდება.

დასაქმება და უმუშევრობა, სიმდიდრე და სიღარიბე

დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემა უკავშირდება შრომის ბაზარს, რომელიც გამოდის დამქირავებელთა და დასაქირავებელთა ინტერესების შემათანხმებელი მექანიზმის როლში.

დასაქმება განიმარტება, როგორც პირადი და საზოგადოებრივი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებასთან დაკავშირებული ადამიანების საქმიანობა.

დასაქმებას მოქალაქის პირადი უფლებაა და იგი ნებაყოფლობითია.

ისეთ სამუშაო ადგილს, რომელიც შრომის მაღალ ნაყოფიერებას და შესაბამისი (სასურველი) გამომუშავების მიღწევის საშუალებას იძლევა, ეკონომიკურად მიზანშეწონილი (მისაღები) სამუშაო ადგილი ჰქვია.

იმ დროს, როდესაც შრომის ბაზარზე სამუშაო ძალის მიწოდების სიჭარბე შეიმჩნევა ადგილი აქვს უმუშევრობას. მისი სახეებია: ფრიქციული (მიმდინარე), სეზონური, სტრუქტურული (ტექნოლოგიური ძვრების შედეგად წარმოიშობა), ციკლური (გაპირობებულია წარმოების დაცემით), ფარული (როცა „მომუშავენი“ ფორმალურად დასაქმებულად ითვლებიან, ფაქტიურად კი წარმოების დაცემის გამო ზედმეტნი არიან).

მსოფლიოს ყველა ქვეყანაში არსებობს შემოსავლების უთანაბრობა და შესაბამისად არსებობენ მდიდრებიც და ღარიბებიც.

საერთოდ, სიმდიდრე არის სხვაობა აქტივებსა და პასივებს შორის. მაგ. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მოსახლეობის 1% ფლობს ქვეყნის სიმდიდრის დაახლოებით 19%-ს. საქართველოს მოსახლეობის 55% მდიდარია დაგროვილი ქონების მიხედვით, ამავდროულად ღარიბი-მიმდინარე შემოსავლების მიხედვით. უმდიდრესი 10% იღებს შემოსავლების 40%-ს.

სიღარიბის დონე ეს არის სიღარიბის ზღვარს მიღმა მცხოვრები მოსახლეობის პროცენტული წილი. სიღარიბის ზღვარი კი არის – შემოსავლის აბსოლუტური დონე, რომელიც მთავრობის მიერ გარკვეული ზომის ოჯახისთვისაა დაწესებული და რომლის მიღმაც ოჯახს სიღარიბე ემუქრება.

შემოსავლებზე გავლენას ახდენს განათლება და გამოცდილება, ამიტომ „ადამიანური კაპიტალის“ თეორია საკმაოდ აქტუალურია.

მეცნიერების მიერ შემოთავაზებულია სიღარიბის აღმოფხვრისა და შესუსტების მრავალი პროექტი. არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა ამ პროექტების განხორციელებაში.

ერთი მიიჩნევენ, რომ სიღარიბის მიზეზები უნდა ვეძებოთ სოციალურ და ეკონომიკურ გარემოებებში, რომლებსაც თვითონ ღარიბები ვერ აკონტროლებენ. ეს არის ცუდი კვება, ცუდი სკოლები, დანგრეული ოჯახები, დისკრიმინაცია, დასაქმების დაბალი შესაძლებლობები და სახიფათო გარემო.

მეორენი ფიქრობენ, რომ სიღარიბე მომდინარეობს არაადაპტირებული ქცევიდან, რომელზედაც პასუხისმგებლობა ეკისრება ინდივიდს.

უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ სიღარიბეს ორივე ფაქტორთა კომპლექსი იწვევს და რომელზეც უნდა იზრუნოს როგორც სახელმწიფომ,

ისე თვით ინდივიდმა. ამ სისტემაში ძირითადი ტვირთი და პასუხისმგებლობა თვით ინდივიდზე მოდის; სხვა სიტყვებით: ინდივიდის უნარზე, პოტენციალზე და შესაძლებლობებზეა ძირითადად დამოკიდებული მდიდრების კატეგორიაში იყოს თუ ღარიბების.

და მაინც, სიღარიბე პოლიტიკოსთა წინაშე მდგარი ერთ-ერთი უმძიმესი პრობლემაა. მეცნიერები აყალიბებენ ეკონომიკური პოლიტიკის სამ შესაძლო პროგრამას, რომლებიც მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილს სიღარიბიდან თავის დაღწევაში ეხმარება.

აი, ამ პროგრამების პოზიციები:

- მინიმალური ხელფასის უზრუნველყოფა;
- სოციალური დაზღვევის უზრუნველყოფა (ფულადი დახმარება; ბავშვებზე დახმარება, ავადმყოფებისადმი და უუნაროებისადმი დახმარება, პენსიები და ა.შ.);
- ნატურალური დახმარების უზრუნველყოფა (ქველმოქმედებები, დახმარებები, ჯანმრთელობაზე ზრუნვა და ა.შ.);

ამასთან, უნდა ითქვას, რომ არც ერთი პროგრამა არაა სრულყოფილი და მათგან საუკეთესოს არჩევა ძალიან ძნელია. საჭიროა დიფერენცირებული მიდგომები.

ოზარ ძეგლაშვილი,
სსმ მეცნიერებათა აკადემიის
აკადემიკოსი

მცენარეთა დაავადებაები

პარტოფილი და ფიტოფტოროზი

პარტოფილი ერთ-ერთი ძირითადი საკვები პროდუქტია საქართველოში, რომელიც აზადდება სოკოვებით, ბაქტერიებით, ვირუსებით და ნემატოდებით. ამჟამად პარტოფილის მოსავლის ყველაზე დიდი დანაკარგს იწვევს ფიტოფტოროზი.

150-ზე მეტი წლის განმავლობაში ინტენსიურად მიმდინარეობდა ფიტოფტოროზის პოპულაციის ბიოლოგიური შესწავლა. ამ დაავადების მცენარეში კულტივირება ბევრ გაურკვევლობას აჩენს. ჯერ კიდევ არ არის დადგენილი თუ როგორ მოქმედებს პოპულაციურ სტრუქტურაზე, მისი სიცოცხლის უნარიანობა ცალკეულ ეტაპზე, როგორია გენეტიკური მექანიზმი აგრესიის ცვალებადობის მხრივ, როგორია მისი კლონური სის-

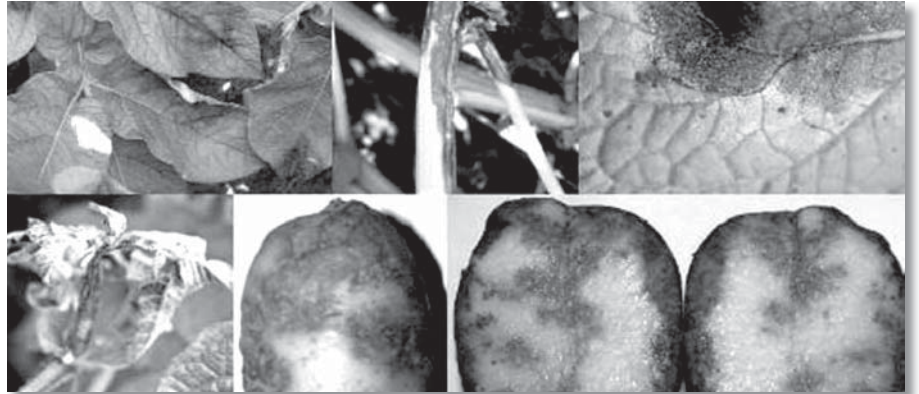
ტემის გადამრავლება ბუნებრივ პოპულაციაში, როგორ ყალიბდება ვეგეტაციური შეუთანხმებლობა, როგორია მისი როლი კარტოფილის და პომიდორის პირველადი დაავადებისა და რაში მდგომარეობს მათი დამოკიდებულება პარაზიტის პოპულაციის სტრუქტურაზე. (Популяционная генетика PHOTOPHORA INFENTANS Ю. Т. ДЬЯКОВ, С. Н. ЕЛАНСКИЙ)

ფიტოფტოროზი გამოირჩევა მაღალი მავნებლობით და ვლინდება

ყვავილობის ფაზაში. ის მიცელიუმის მეშვეობით თავს ინახავს კარტოფილის ტუბერში, ხოლო ოოსპორების საშუალებით – ნიადაგში (მეორადი ინფექცია). თუ ადრე ფიტოფტოროზს გავრცელებისათვის ჰაერის ოპტიმალური ტემპერატურა იყო 30-250ჩ, ამჟამად ის იმდენად აგრესიული გახდა, რომ თითქმის ამინდს არ ემორჩილება და შეუძლია გავრცელდეს ჰაერის ტემპერატურის ფართო დიაპაზონში 1,50-დან 300 ჩ-მდე, ასევე მოსული ნალექების მიხედვით სოკოს გავრცელების არეალი საგრძნობლად იცვლება და მოსავლის დანაკარგი 70%-მდე აღწევს. დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ ფიტოფტოროზს ეპიფიტო-

ტია 4-5 წლის განმავლობაში გვახსენებს თავს.

ჩვენს მიერ შერჩეული იყო კარტოფილის ინტროდუცირებული და და რაიონებული ჯიშები. ბოლო სამი წლის განმავლობაში შევისწავლეთ ამ ჯიშების ფიტოფტორას მიმართ გამძლეობა ორ განსხვავებულ აგროეკოლოგიურ ზონაში (ქობულეთი – ნალვერი). აღმოჩნდა, რომ ორივე ზონაში სავსებით სერიოზული საფრთხე ჯიშებზე ინფექციური ლაქა გავრცელებას ვერ ასწრებს მოსავლის აღების გამო, რადგან ბოლო წლებში კალენდარული ვადებიც მერყეობს 1-1,5 თვით. რაც შეეხება საშუალო და საგვიანო ჯიშებს ფიტოფტორას გავრცელების ინტენსივობა მერყეობდა 10-60%-ის ფარგლებში, მიუხედავად განსხვავებული კლიმატური პირობებისა (ჰაერის ტემპერატურა, ტენიანობა და მოსული ნალექების რაოდენობა). წლების მიხედვით, ორივე ზონაში კარტოფილის ჯიშების უმრავლესობა ფიტოფტორას მიმართ იყო საშუალოდ მიმდებარე, თუ არ ჩავთვლით 2016 წლის სავსებით სერიოზულ პერიოდს, როცა ფიტოფტორას გავრცელებამ 80%-ს მიღწია. ერთ-ერთი მიზეზი იყო ივლისის მე-3-ე დეკადაში დაავადებისთვის შექმნილი ოპტიმალური გარემო პირობები კერძოდ: ჰაერის ტემპერატურა მერყეობდა 150-250-მდე, ტენიანობა – 80% და მოსული ნალექების რაოდენობა 29 მმ. შესაბამისად მოსავლის დანაკარგმაც პიკს მიაღწია.

იმის გამო, რომ თავიდან ავიცილოთ ფიტოფტორას გადაზამთრება ნიადაგში, პირველი და აუცილებელია შემოდგომის ბოლოს დაიფაცოს ნაკვეთი, რითაც უმჯობესდება ნიადაგის აერაცია და მცირდება ფიტოფტორას ნიადაგში სიცოცხლის უნარიანობა. რაც შეეხება ბრძოლის ღონისძიებებს, მნიშვნელოვანია ფიტოფტორას ნიშნების გამოვლენისთანავე კერძო და ფერმერულ ნაკვეთებშიც ერთდროულად მოხდეს შენამცლითი ღონისძიებების ჩატარება, რადგან დაავადებისათვის შექმნილ ხელსაყრელ პირობებში ის მაინც იჩენს თავს.

ამრიგად, კარტოფილის ფიტოფტოროზი იყო და რჩება ყველაზე მნიშვნელოვან დაავადებად, რომელიც სერიოზულ ზიანს აყენებს მოსავალს.

დღემდე არ არის პასუხგაცემული ისეთი მნიშვნელოვანი პრაქტიკული შემოქმედებითი კითხვები, როგორ-

ცაა პარაზიტის აგრესიულობის გენეტიკური მექანიზმი ან ეროზია თუ არასპეციფიკური გამძლეობის კარტოფილი. სიღრმისეული კვლევები კარტოფილის ფიტოფტორაზე როგორც პარაზიტზე, მეცნიერებს ახალი ამოცანების წინაშე აყენებს.

საერთაშორისო სურსათის ორგანიზაციების ექსპერტები ვარაუდობენ რომ 2030 წლის შემდეგ პლანეტის უმრავლეს რეგიონში სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობა საგრძნობლად შემცირდება კლიმატის ცვლილების გამო, ამიტომ მთელ მსოფლიოს ამ მიმართულებით მოუწევს ახალ კლიმატურ პირობებთან ადაპტირება.

ნანი აფციაური,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფიტოპათოლოგიისა და ბიომრავალფეროვნების ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი

ფარმაცეუტული საყურადღებოდ

რა ინვესტაციას მიზნად სტაფილოს ძირხვენების დახეთქვას?

სტაფილო ერთ-ერთი გავრცელებული და სასარგებლო ბალახებია. ის ნიდაბური თუ სხვა პირობებისაღმდეგ დიდად მომთხოვნი არ არის და ამიტომაც მისი მოყვანა გამოუცდელ გზასთანაც თავისუფლად შეუძლია.

ხანდახან ისეც ხდება ხოლმე, რომ სტაფილოს ძირხვენა, მოსავლის აღებამდე მიწაშივე სკდება, ან ფორმას კარგავს. რა ინვესტაციას ამას და ეს რომ არ მოხდეს, რამდენიმე წლის დაცვა საჭირო ამ მცენარის მოვლის დროს.

პირველი მიზეზი –

მორწყვის არასწორი რეჟიმი

კითხვაზე, რა ინვესტაციას სტაფილოს ძირხვენის დახეთქვას? სავარაუ-

დოდ პირველი ყველაზე მართებული პასუხი იქნება – არასათანადო მორწყვა!

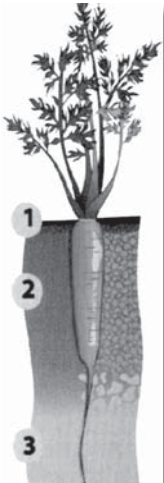
ნიადაგის გამოშრობის შემდეგ, ჭარბი წყლის მიწოდების შემთხვევაში ძირხვენის უჯრედები დიდი რაოდენობით ტენს შეინოვს, შესაბამისად მის შიგნით იზრდება წნევა, ქსოვილები იშლება და ძირხვენა სკდება.

ასეთ შემთხვევაში ვითარების გამოსწორება რთული არ არის, წყლის

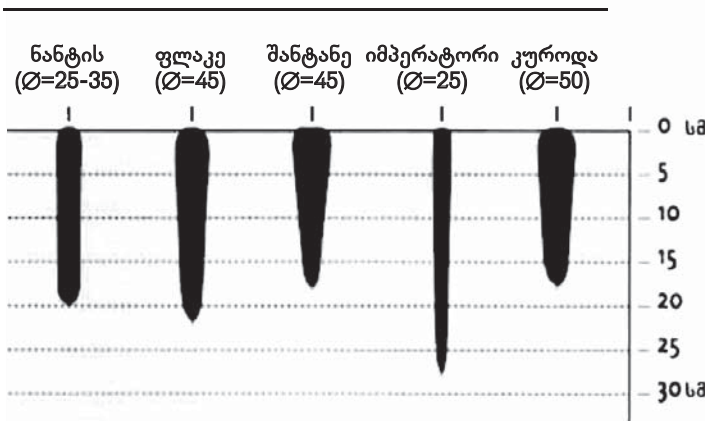

მიწოდების რეჟიმი დარეგულირდება და მდგომარეობაც კალაპოტში ჩადგება, ამიტომ სტაფილო სიცხეში არ უნდა მოირწყას, უმჯობესია სტაფილო ზომიერად ადრე დილით და საღამოს მოირწყას.

როგორც კი ძირხვენა მიაღწევს ნორმალურ ზომას, მორწყვა საერთოდ უნდა შეეჩეროს.

სტაფილოს ზოგიერთი ჯიშის

მეორე მიზეზი – სასუქის სიჭარბე

ხანდახან ისეც ხდება, რომ სტაფილოს კვლებს ვრწყავთ დროულად და ზომიერად, მაგრამ სტაფილო მაინც სკდება.

რა ვიღონოთ ამ შემთხვევაში? სტაფილოს დახეთქვის ერთ-ერთი მიზეზი ნიადაგში აზოტის სიჭარბეა.

საქმე ის არის, რომ კარგად განოყიერებული ნიადაგში ძირხვენის უჯრედები ძალიან სწრაფად იზრდება და ძირხვენის ქსოვილი ველარ უძლებს შიდა წნევას და სკდება.

ამ დროს უსიამოვნების მიზეზის მიგნება რთულია. ამიტომ სტაფილო ხშირ ხშირად არ უნდა გამოკვებოთ, აზოტი ნიადაგში მცენარის განვითარების პირველ სტადიაში უნდა შევიტანოთ.

როგორც კი ძირხვენა გამოინასკვება და განვითარებას დაიწყებს, გამოკვება უნდა შეწყდეს.

ზაფხულში სტაფილო შეიძლება ფოსფორიანი და კალიუმისანი სასუქით გამოკვებოს. ორგანული და აზოტიანი სასუქები უნდა გამოირიცხოს.

მესამე მიზეზი – მიძვეთხნარი გრუნტი

რატომ სკდება სტაფილო თუ ნორმირებულად ირწყვება და საკვებიც ზომიერად მიეწოდება?

ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს, იმიტომ, რომ ნიადაგი, სადაც სტაფილო გვითესია, მძიმე და თიხნარია, ამ შემთხვევაშიც მიზეზი ძლიერი წნევაა.

ზრდის პროცესში ძირხვენა ცდილობს გაფართოვდეს, მძიმე ნიადაგ-

ში გააღწიოს, იქმნება დიდი სინერგიული ძალა, რასაც ძირხვენის გარსი ვერ უძლებს სკდება. ვითარების გამოსწორება შესაძლებელია ნიადაგში ქვიშის ჩაკეთებით. ამ დროს უნდა გამოვიყენოთ მდინარის და არა კარიერიდან აღებული ქვიშა.

ამის გარდა, იმ დროს თუ თქვენი მეურნეობა, აგარაკი მთლიანად მძიმე თიხნარ ნიადაგზეა, მაშინ უნდა შეარჩიოთ სტაფილოს ისეთი ჯიშები, რომელიც მოკლე, მსხვილ ძირხვენას იკეთებს, ეს შეიძლება იყოს სტაფილოს ჯიშები „შანტანე“ ან სხვა.

ხანდახან ისეც ხდება რომ ნიადაგში ქვიშაც ჩაკეთებულია, შესაბამისი ჯიშებიც შერჩეულია, მაგრამ სტაფილო მაინც სკდება. ამ შემთხვევაში მხოლოდ ერთი გამოსავალი გვრჩება, უნდა ამოვთხაროთ 20-40 სმ. სიღრმის ორმო, კვლები, ამოვავსოთ ფხვიერი, ნაყოფიერი ნიადაგით და მასზე დავთესოთ სტაფილო.

მეოთხე მიზეზი – სტაფილოს გადაინოვება

ნიადაგში სტაფილოს გახეთქვის მიზეზი შეიძლება ისიც იყოს, რომ ზოგიერთი ჯიშის ვერ იტანს დაგვიანებით აღებას, ამიტომ საჭიროა სტაფილოს მოსავალი დროულად ავიღოთ. თუ რაიმე მიზეზის გამო გვიგვიანდება ამოღება, საჭიროა ისეთი ჯიშების შერჩევა, რომლებიც დახეთქვისადმი გამძლეა.

მეგობრობა

სუბტროპიკული ხურბა (DIOSPIROS KAKI), ბაღის გაუმჯობესება, მოვლა

გოლო წლებში გლობალური კლიმატური ცვლილებებისა და გავრცელებული დაავადებების ინტენსიური გავრცელების ფონზე ხურბის სასოფლო-სამეურნეო კულტურა დაზიანდა და მათი სამრეწველო გავრცელება ეჭვის ქვეშ დააყენა.

საკმარისია დავასახელოთ თხილის კულტურა, რომლის ფართობმა ბოლო 10-15 წლის განმავლობაში ჩაის პლანტაციების განადგურების ფონზე – 30 ათას ჰექტარს მიაღწია, თუმცა ბოლო 3-4 წლის პერიოდში მავნებელ (აზიური ფაროსანა) დაავადებათა მასიური გავრცელების შედეგად, მიუხედავად გატარებული

რადიკალური ღონისძიებებისა, თხილის მოსავლიანობა და პროდუქციის ხარისხი კატასტროფულად დაეცა. ამიტომ სასიცოცხლოდ აუცილებელია დასავლეთ საქართველოს სუბტროპიკულ ზონაში სასოფლო-სამეურნეო კულტურათა სამრეწველო გაშენების დროს გაითვალისწინონ მეცნიერულ რეკომენდაციებით შე-

მუშავებული ძირითადი კრიტერიუმები: 1. მცენარის ადაპტაციის უნარი გარემოს ეკოლოგიურ-კლიმატურ ცვლილებებთან, 2. მდგრადობა-გამძლეობა მავნებელ-დაავადებათა მიმართ. 3. პროდუქციაზე საბაზრო, საექსპორტო და შიდა სამომხმარებლო მაჩვენებლების მაღალი დონე.

ჩვენის აზრით ამ მხრივ ერთ-ერთი საინტერესო კულტურაა საქართველოში ტრადიციულად გავრცელებული სუბტროპიკული ხურმა.

სუბტროპიკული ხურმის ნაყოფის კვებითი ღირებულება ძალზე დიდია. იგი შეიცავს ნახშირწყლების დიდ რაოდენობას (14-23%), რკინას, მთრიმლავ და ადამიანის ორგანიზმისათვის სასარგებლო სხვა ნივთიერებებს. ხურმა შეიცავს „A“ და „C“ ვიტამინებს.

ხურმა გამოიყენება მნიშვნელოვად, ისე გამხმარი და დაკონსერვებული სახით. იხმარება აგრეთვე საკულინარიო წარმოებაში.

ხურმის გამხმარი ნაყოფი იფარება დაკრისტალებული შაქრით და გემოთი არ ჩამოუვარდება ინდურ ფინიკს.

ხურმის ნაყოფი გამოიყენება ლიქიორის წარმოებაში: მისი ნაყოფიდან მალალი ხარისხის სპირტი მიიღება. ხურმის უმნიშვნელო ნაყოფი, მცენარის ქერქი, ფოთლები და მერქნის ნარჩენები იხმარება ტყავის სათრიმლავად, ლაქის და საღებავების წარმოებაში. ხურმის ნაყოფით მკურნალობენ კუჭის კატარით დაავადებულებს, დიდად სასარგებლოა სისხლნაკლებობის დროსაც.

უკანასკნელ წლებში შემუშავებულია ხურმის მშრალი ფორმირებული პროდუქტის – „ხურმის ბატონის“ წარმოების ტექნოლოგია, რომელიც საექსპორტო დანიშნულებას იძენს.

სუბტროპიკული ხურმის სამშობლოდ ჩრდილოეთ ჩინეთი ითვლება. ჩინეთიდან სუბტროპიკული ხურმა შეტანილია იაპონიაში, სადაც მისი ნაყოფი მანდარინის ნაყოფთან ერთად ასოცირდება. იაპონიიდან ხურმის კულტურა გავრცელდა სხვა ქვეყნებში. საქართველოში ის 1888-89 წლებში იტალიიდან შემოიტანეს. სუბტროპიკული ხურმის პლანტაციები უმეტესი ნაწილი გაშენებულია აჭარისა და აფხაზეთის რაიონებში, აგრეთვე გურიის, სამეგრელოს, იმერეთის და აღმოსავლეთ საქართველოს თბილ რეგიონებში.

საქართველოსთვის პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ სამ სახეობას: ვირგინიის ხურმას, კავკასიურ ხურმას და აღმოსავლურ (სუბტროპიკულ) ხურმას. პირველ ორს იყენებენ საძირედ, მესამეს კი როგორც ხეხილს.

საქართველოში გავრცელებული

ხურმის ჯიშები შეიძლება შემდეგნაირად დავიყოს:

1. მუდმივ მდებრობითი: ჰაჩია, ჰიაკუმე, ტანენაში, ტამოპანი, ტსურუ, კონსტანტა, იემონი, ზენჯი, ტრიუმფი.

2. მუდმივ მამრობითი: ზენჯი მარუ, გეილი, დამამტვერიანებელი.

3. ცვალებადი მამრობითი: ოკეიმი, ფუიო.

პირველი ჯგუფის ზოგიერთი ჯიშის ნაყოფის წარმოსაქმნელად დამტვერვა აუცილებელი არ არის (ჰაჩია, ტანენაში, ტამოპანი). ამავე ჯგუფის ზოგიერთი ჯიში მოითხოვს აუცილებლად დამტვერვას (ჰიაკუმე, იემონი, ზენჯი და სხვა). ამ ტიპის ხეებისათვის საჭიროა პლანტაციაში დამამტვერიანებლების გამოგვსა. სუბტროპიკული ხურმის ყვავილობა ჩვეულებრივ მაისის შუა რიცხვებიდან, ივნისის დასაწყისამდე გრძელდება. ხურმის მსხმოიარობა დამოკიდებულია დამტვერვაზე, ჯიშების შერჩევაზე და ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებზე.

სუბტროპიკული ხურმის სამრეწველო ჯიშები

ჰაჩია – საუკეთესო სანარმოო ჯიშია, ნაყოფი უთესლოა, უმეტესად გავრცელებულია აჭარასა და გურიაში. ხე ძლიერ მოზარდია, სიმაღლე 5-8 მეტრია, ნაყოფი დიდი ზომისაა 300-500 გრ. ნაყოფის ზედაპირი კრიალაა, ნაყოფი წაგრძელებულ კონუსურია, მოკლე ნაწვეტილი ბოლოთი. ნაყოფის რბილობი დამნიფებამდე მსკლარტა, შემდეგ კი ტკბილი, მეტისმეტად ნაზი და სასიამოვნო გემოთი. მნიშვნელოვან ოქტომბერ-ნოემბერში. საჭიროებს დამტვერვას, წინააღმდეგ შემთხვევაში წელგამოშვებით მსხმოიარობს. ნაყოფის თხელი კანის გამო ნაკლებ ტრანსპორტაბელურია.

ჰიაკუმე – ჩვენში ყველაზე მეტად გავრცელებული ჯიშია. დასავლეთ საქართველოში მას „კარალიოკს“ უწოდებენ. ნაყოფი საშუალო ან დიდი ზომისაა (120-140გრ). ნაყოფის ფორმა ცვალებადია, ვაშლისებრიდან მომრგვალომდე. ამასთან ნაყოფი ორივე მხრიდან შეგრძელებულია. ნაყოფი მშვენიერი გემოსია, კარგად ინახება. შემოსული თესლიანი ნაყოფი დარბილებამდეც ვარგისია საჭმელად. ნაყოფის თესლი დიდი ზომისაა, მსხმოიარობს დაუმტვერიანებლად.

დაც, თუმცა დამამტვერიანების ჩარევა ადიდებს მსხმოიარობას. ნაყოფი იტანს ტრანსპორტირებას. მნიშვნელოვან ნოემბერში.

ჩინებული – ხე საშუალო ან საშუალოზე დაბალი სიდიდისაა, სუსტად მოზარდია, სიმაღლით 6-8 მ. ნაყოფი დიდი ზომისაა 300-400 გრ. ფორმით ფართო კონუსურია, ნაწვეტილი, კანის პრიალა, გლუვი, რბილობი სქელი ცომისმაგვარი, მკვრივი. დამნიფებამდე მაგარი და მსკლარტე. შემდეგ ტკბილი მშვენიერი გემოსი, ყვავილები დამტვერვას არ საჭიროებს, უთესლოა, იშვიათად 2-3 თესლი. მისგან მზადდება საუკეთესო ჩირი. ნაყოფი მნიშვნელოვან ოქტომბერ-ნოემბერში.

ფუიო – ხე საკმაოდ მაღალია, უხვმოსავლიანი, ნაყოფი საშუალო ან დიდი ზომისა (150-250გრ). რბილობი მკვრივი, ტკბილი, საშუალო წვნიანი, სასიამოვნო გემოსი. ნაყოფში თესლი მცირე რაოდენობითაა ან უთესლოა. ნაყოფი მაღალი ღირებულებისაა, მნიშვნელოვან ნოემბრის დასაწყისში, დიდხანს ინახება. ფუიო ჩვენს პირობებში საუკეთესო ჯიშად ითვლება. ნარგავობა გვხვდება ფოთის, სენაკის, სამტრედიის, ლანჩხუთის ზუგდიდის სანარმოო პლანტაციებსა და საკარმიდამო ნაკვეთებში.

ტამოპანი – ხე მძლავრად მოზარდია, უხვად მსხმოიარობს, ნაყოფი მსხვილია, კანი სქელი და უხეში. რბილობი ღია ნარინჯისფერი, გამჭირვალე, ნაზი, წვნიანი, უთესლოა. ყველაზე საგვიანო ჯიშია, დამამტვერიანებელს არ საჭიროებს.

ზენჯი-მარუ – ხე საშუალო სიდიდისაა, ნაყოფი პატარა ზონით 100 გრამამდე, მრგვალი და მოგრძო მომრგვალო ფორმის. რბილობი მუქი, მოშავო, მკვრივი, წვნიანი, ძალიან ტკბილი, საჭმელად ვარგისია დაუმნიფებელი, გასაშრობად (ჩირად) არ ვარგა. მნიშვნელოვან ოქტომბერში, კარგად ინახება, უხვმოსავლიანია.

გეილი – საუკეთესო ჯიშად ითვლება ხურმის პლანტაციებში რიგთაშორისებში დასარგავად, როგორც დამამტვერიანებელი. ნაყოფი პატარა ზომისაა, მოგრძო კონუსური ფორმის. რბილობი მკვრივი, წვნიანი, ნაყოფი თესლიანია დაბალი კვებითი ღირებულებით.

დამამტვერიანებელი – რეკომენდებულია, როგორც დამამტვერიანებელი გეილის თანაბრად. უფიქარდება მამრობითი ყვავილების დიდი

რაოდენობა. ხე უნაყოფოა, ან მცირე მოსავლიანია, ნაყოფი წვრილი, მრავალი თესლით, მნიფდება გვიან.

სუბტროპიკული ხურმის გამრავლება

ხურმას ამრავლებენ როგორც თესლით, ისე ვეგეტატიურად, მცნობით. თესლით გამრავლებული ხურმა არათანაბარი თვისებების ნაყოფს იძლევა და გვიან იწყებს მსხმოიარობას. გამრავლების საუკეთესო ხერხია მცნობა.

სუბტროპიკული ხურმის საძირეებად გარეული ხურმის ნათესარებს იყენებენ. საძირეებად იყენებენ ვირგინიის ნათესარებსაც, თუმცა გარეული ხურმის საძირეზე დამცნობილი ხურმის ჯიშები დიდხანს ძლებენ და სწრაფი ზრდითაც ხასიათდებიან.

საძირეების მისაღებად კავკასიური ხურმის თესლი მზადდება შემოდგომაზე. ნაყოფს ათავსებენ კასრებში და ასხამენ წყალს. ორი დღის შემდეგ, როდესაც თესლი მოსცილდება ნაყოფს, ამოიღებენ და ამრობენ 16-200 – მდე, ინახავენ მშრალ ადგილას. თესლის თესვა ტარდება თებერვალ-მარტში. ღია სანერგეში სათეს მწკრივებს შორის მანძილი 50სმ, ხოლო მწკრივში თესლებს შორის 10სმ. თესლი გაღვივებას იწყებს მაისის დასაწყისში. როდესაც ნათესარები მიაღწევენ 5-6სმ. სიმაღლეს აწარმოებენ მათ გამოხშირვას, ისე რომ მწკრივში მცენარეთა შორის დარჩეს 20-25სმ. როდესაც საძირეები მიაღწევენ სტანდარტს – (სიმსხო 8-10მმ-ზე მეტი) ატარებენ კალმით ან კვირტით მცნობას.

კალმით მცნობა – ტარდება ზამთარში, თებერვალ-მარტში, ორანჟერეაში ან სათბურში, ნამყენის შეხორცების შემდეგ ნერგი აღსაზრდელად

გააქვთ სანერგეში. ღია გრუნტში კალმით მცნობა ტარდება აპრილის ან მაისის თვეში-ვეგეტაციის დაწყებისას, რისთვისაც როგორც საძირეზე, ისე სანამყენზე კეთდება თანაბარი ზომის ირიბი ჭრილი, ხოლო ორივეზე, ჭრილის ზედაპირის ერთი მესამედის ზღვარზე კეთდება ჩანაჭერი. სანამყენე კალმები უნდა იყოს 2-3 კვირტიანი. კალმისა და საძირის ჭრილობების კამბიალური ქსოვილები ერთმანეთს კარგად უნდა ეხებოდეს, რის შემდეგ ნამყენ ადგილს პოლიეთილენის აფსკით ახვევენ და უსვამენ ბალის მალამოს.

კვირტით მცნობის – ძირითადი პერიოდი ზაფხულია, თუმცა სუბტროპიკული ხურმისთვის საუკეთესო პერიოდი თებერვლის ბოლო ან ადრე გაზაფხულია. ხურმის მცნობისას კვირტის ჩასმა შესაძლებელია, როგორც თ-სებურ ჭრილში, ისე მიჭდომის მეთოდით. დღეისათვის ძირითადად ხურმის მცნობისას კვირტის მიჭდომით მცნობის მეთოდი გამოიყენება, რომელიც საძირეში წვენთა მოძრაობის დაწყებისას ტარდება. გაზაფხულზე მცნობისათვის სამყნობი მასალა მცენარის მოსვენების პერიოდში უნდა დავამზადოთ. მცნობის წარმატებით ჩასატარებლად აუცილებელია, საძირე აქტიურ, სანამყენე, კი (კვირტი, კალამი) მოსვენებულ მდგომარეობაში იყოს. კვირტის მიჭდომა საძირეზე ხდება ნიადაგის ზედაპირიდან 8-10 სმ სიმაღლეზე. საძირის სიმსხო უნდა იყოს 8-10მმ. კვირტის ალება და ჩასმა ტარდება სწრაფად. ნამყენი ადგილი იხვევა პოლიეთილენის აფსკით. თუ კვირტი ჩავარდა, ტარდება განმეორებითი მცნობა. გახარებული ნამყენი უნდა გადაიჭრას კვირტის ზემოთ. სათანადო მოვლის პირობებში (გაფხვიე-

რება, მორწყვა, გამოკვება, შენამვლა) ერთწლიანი ნერგი აღწევს 1-1,5 მ-ს, რომელიც გამოდგება მუდმივ ადგილზე დასარგავად. დღეისათვის ხურმის კვირტით მცნობა ყველაზე ფართოდ გავრცელებული ხერხია.

კალმების დამზადება – ნამყენის გახარებაზე გავლენას ახდენს კალმების ხარისხი. გაზაფხულზე, როგორც კალმით, ისე კვირტით მცნობისათვის კალმები აჭრილი უნდა იქნეს მცენარის მოსვენების პერიოდში იანვარ-თებერვალში, მანამ სანამ წვენის მოძრაობა დაიწყებოდეს. აჭრილი კალმები ჯიშების მიხედვით ინახება გრილ ადგილას, ცივ სარდაფში. მცნობა საჭიროა ჩატარდეს ცალკეულ მწკრივებში, სადაც თითოეულ ჯიშს უკეთდება ეტიკეტი ჯიშის სახელწოდების აღნიშვნით.

პლანტაციის გაშენება და მოვლა

დასავლეთ საქართველოს ტენიან სუბტროპიკულ ზონაში სუბტროპიკული ხურმა უზრუნველყოფილია ნიადაგურ კლიმატური პირობებით, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოს მშრალ სუბტროპიკულ ზონაში (თელავის, ყვარელის, სიღნაღის, გურჯაანის და გარდაბნის რაიონები) ასევე იმერეთის რიგ მუნიციპალიტეტებში ნიადაგის ტენიან უზრუნველყოფის მიზნით საჭიროა პლანტაციების მორწყვა. სუბტროპიკული ხურმის მოსავლიანობაზე უარყოფით გავლენას ახდენს ქარები, რომლებიც იწვევენ ნაყოფების მექანიკურ დაზიანებას და ცვენას. ამისათვის ხურმის გასაშენებლად შერჩეული უნდა იქნეს ქარებისაგან დაცული ადგილი ან მოეწყოს ქარსაფარები.

ხურმისათვის საუკეთესოა ალუვიური, ნეშომპალა კარბონატული ნაკლებად მჟავე წითელმიწა და ენერმინა ნიადაგები. ექსპოზიციის მიხედვით უკეთესია დასავლეთის და აღმოსავლეთის ფერდობები, ვაკე და მცირედ დაქანებულ ადგილებზე პლანტაციების გაშენებისას ნიადაგი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ბუნებრივი დრენაჟით.

ნიადაგის მომზადება და დარგვა

ხურმის პლანტაციის ვაკე ადგილზე გაშენებისას ნიადაგი უნდა დამუშავდეს 40-45სმ. სიღრმეზე. ფერდობ ადგილებზე ნიადაგი მუშავდება ზოლე-

ბად, ჰორიზონტალური მიმართულებით, ხოლო 150-ზე მეტი დაქანების ფერდობებზე ეწყობა ტერასები.

ხურმის პლანტაციის გასაშენებლად მცენარეთა შორის მანძილი იცვლება ხის ზრდის სიძლიერის მიხედვით. ძლიერად მოზარდი ჯიშებისათვის, როგორიცაა: ჰაჩია, ტამოპანი, კონსტანტა და ფუიუ 6-8მ. მცენარეთა შორის, ხოლო 8-10მ. რიგებს შორის. დანარჩენი ჯიშებისთვის მიღებულია 5X6მ. ფერდობებზე და მწირ ნიადაგებზე დარგვა შეიძლება მოხდეს უფრო ჩახშირებულად. მცენარეთა დარგვა წარმოებს შემოდგომით ან გაზაფხულზე. დასარგავად მონიშნულ ნერტილებში იღებენ 40სმ. სიღრმისა და 30-35სმ. სიგანის ორმო. ორმოში ყრიან ნაკელს ან ტორფკომპოსტს 10-12 კგ. ასევე რთული კომპლექსური სასუქის NPK-150 გრ. ნარევს. ყველა კომპონენტს ნიადაგთან ერთად აურევენ. დასარგავად გამოყენებული უნდა იქნეს სანერგეში ახლად მოთხრილი სტანდარტული ნერგები. ნერგი ფრთხილად ირგვება ორმოში, მოიტკეპნება და მოიწივება. თითოეულ ორმოში ნერგს დაესობა ჭიგო და აიკვრება 2 ადგილზე.

ყველა ცვალებადი ჯიშისა და ხურმის იმ კონსტანტური ჯიშებისათვის, რომელთა განაყოფიერებისათვის საჭიროა დამამტვერიანებელი, ყოველი მერვე ხის რიგში დარგული უნდა იქნეს დამამტვერიანებელი ჯიშები, რომლებსაც მუდმივი მამრობითი ყვავილები ახასიათებს (გეილი, დამამტვერიანებელი, ზენჯი-მარუ). პლანტაციების გაშენების შემდეგ ფერმერი ადგენს ნაკვეთის პასპორტს, რომელშიც ნაჩვენებია: გაშენების წელი, ჯიშობრივი შედგენილობა, გაშენების სიხშირე, ნიადაგის ტიპი და სხვა მაჩვენებლები. ასევე ფერმერი ვალდებულია სპეციალურ სააღრიცხვო ჟურნალში ყოველწლიურად შექონდეს: ბალის მოსავლიანობა, განოყიერების სისტემა, ვარჯის გასხვლა-ფორმირება. ეკოლოგიური რისკების შედეგად გამოწვეული ზარალი და სხვა მაჩვენებლები. აღნიშნული დოკუმენტაცია ფერმერს უადვილებს სადაზღვეო კომპანიებთან ურთიერთობას.

ვარჯის ფორმირება და გასხვლა

დარგვის დროს მცენარეები იჭრება 80-100სმ. სიმაღლეზე. ვეგეტაცი-

ის დაწყების შემდეგ, შტამბის ზემოთ 30-40სმ. ფარგლებში დატოვებული უნდა იქნას კვირტები, ხის ვარჯის ძირითადი ტოტების შექმნის მიზნით, დანარჩენი ქვედა კვირტები უნდა მოცილდეს ბალის დანით. მეორე წელს ადრე გაზაფხულზე ვეგეტაციის დაწყებამდე ტოვებენ 4-5 ტოტს, რათა შეიქმნას კომპაქტური ვარჯი. ძირითადი ვარჯის შექმნის შემდეგ გასხვლის ჩატარება საჭირო არ არის, იგი ტარდება მხოლოდ დაზიანებული, გამხმარი ტოტების ან ზოგჯერ

გამოშვერილი ტოტების გამოხშორვის მიზნით. ახალგაზრდა ხურმის პლანტაციის რიგთაშორისები შეიძლება გამოყენებული იქნეს ბოსტნეული ან სხვა ერთწლიანი კულტურებისათვის.

ხურმის პლანტაციის მოვლა

ხურმის მსხმოიარე პლანტაციებში ნიადაგი მუშავდება შემოდგომით 15-20 სმ. სიღრმეზე, შტამბთან ახლო ზოლში კი 10სმ. სიღრმეზე. ხურმის პლანტაციებში საუკეთესო შედეგს იძლევა ორგანული სასუქები – 30-40 კგ. თითოეულ ძირზე, ხოლო მინერალური სასუქებიდან თითოეულ ძირზე რეკომენდირებულია: რთული კომპლექსური სასუქი NPK 1000-1500 გრ. შეტანა თებერვალში ნიადაგის დაბარვის პროცესში, დამატებით სასურველია ივნის-ივლისში შეტანილი იქნას ამონიუმის გვარჯილა 300-500გრ. ერთ ძირ ხეზე ნიადაგის მსუბუქი ჩათოხნით.

ხურმის მავნებლები, დაავადებანი და მათთან ბრძოლის ღონისძიებანი

ხურმის პლანტაციებს აზიანებს ჩვენში საკმაოდ გავრცელებული მავნებლები: ფარიანები, თრიფსები, ცრუფარიანები და ნითელი ტიკიპა. ხურმის ფოთოლს აზიანებს აგრეთვე

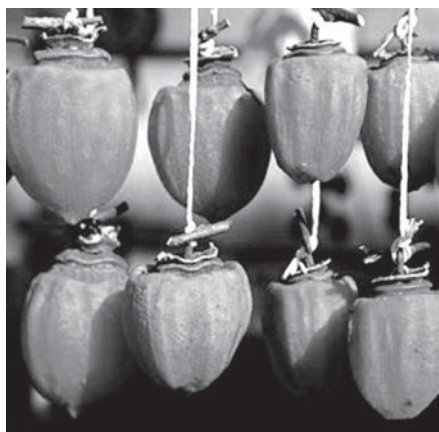
მიხაკისფერი ხოჭო, რომელიც მეტწილად სანერგეებს აყენებს ზარალს. მის სანინალმდეგოდ დაჭურვების პერიოდში (ივნისი-ივლისი) მიმართავენ ნიადაგის პარადიქლორბენზოლით შენამვლას. ფარიანების სანინალმდეგოდ პლანტაციებში შესხურებული უნდა იქნეს თებერვალ-მარტში სიპკამოლი (2,5 ლ/ჰა) აპლაუდი 1,5 ლ/ჰა.

უკანასკნელ პერიოდში ხურმის ნაყოფის მეტად საშიშ მავნებლად აზიური ფაროსანა გვევლინება. მის სანინალმდეგოდ გამოიყენება, როგორც ნიმფის, ისე იმაგოს ფაზაში რეკომენდირებული ბიფენტრინის შემცველი პრეპარატები: ტალსტარი, ზონდერი, ინსეკარი და სხვ. პრეპარატის ხარჯვის ნორმა 0,3-0,6 ლიტრი ჰექტარზე. ნაცრის წინააღმდეგ მიზანშეწონილია გოგირდის შემცველი კონტაქტური, ან სისტემური ფუნგიციდები (კემალუსი, ტილენდო, ტოპაზი)

მოსავლის აღება, შენახვა და ტრანსპორტირება

ნაყოფის კრეფის დრო დამოკიდებულია როგორც ჯიშზე, ისე მათი გამოყენების პირობებზე: მაგ. ჰაჩია იკრიფება მაშინ, როდესაც ნაყოფის ზედაპირის 2/3 შენითლდება. ჰიაკუმესა და ტანენაშის ნაყოფის კრეფა დასაშვებია მათი სრული გაყვითლების შემდეგ. ჩინებულის და ფუიეს გასაგზავნად ან შესანახად გამიზნული ნაყოფი იკრიფება ადრე, სრულ სიმწიფეში შესვლამდე. ნაყოფის ტრანსპორტირების დროს უნდა ვერიდოთ მაღალ ტემპერატურას. ხურმის ნაყოფის შესანახად ოპტიმალურ ტემპერატურად ითვლება 1-2°C. ამ ტემპერატურაზე ნაყოფი ინახება მარტამდე.

ხურმის ნაყოფის მომწიფება ხდება მოკლე დროში, რის გამოც ადგილი აქვს ნაყოფის დიდი რაოდენობით დაგროვებას და რეალიზაციის დეფიციტს. ამიტომ აუცილებელი ხდება ადგილზე ნაყოფის ხმოზა. ნაყოფის ხმოზა შესაძლებელია როგორც მზეზე, ისე ხელოვნურ ღუმელებში. მზეზე ხურმის ხმოზა პრაქტიკულად შესაძლებელია მხოლოდ იმ რაიონებში, სადაც ტენიანობა დაბალია და ხშირია აღმოსავლეთის ქარები (აღმოსავლეთ საქართველოს რეგიონები, იმერეთი).

ჭარბი ტენიანობის რაიონებში (აჭარა, გურია, სამეგრელო) ხურმის ხმოზა შესაძლებელია ხელოვნურად სპეციალურ ღუმელებში. ხელოვნური ხმოზის დროს ტემპერატურა უნდა იყოს 50-60°C და თანდათანობით გადიდდეს 70-75°C-მდე. 1კგ. ჩირის მისაღებად საჭიროა 5-7 კგ. ტექნიკურად მწიფე ხურმის ნაყოფი. გახ-

მობის შემდეგ ხურმის ჩირი იფუთება და ინახება ყუთებში, რომლის ყოველ მხარეს ჩაფენილი უნდა იყოს პერგამენტის ქაღალდი. ხურმის ჩირის საბაზრო მოთხოვნილება და სარეალიზაციო ფასი საკმაოდ მაღალია, რაც თავისთავად აჩენს ინტერესს ფერმერულ მეურნეობებში ამ კულტურის ფართოდ გავრცელების შესაძლებლობებზე.

გახსოვდეთ: სუბტროპიკული ხურმა ჩვენში ფართოდ გავრცელებული ხილია, თუმცა გასულ საუკუნეში გაშენებული ნარგაობა ასაკით მოზერებულია და განახლებას მოითხოვს. მისასაღებელია ბევრი ფერმერის თუ გლეხის ქმედება, როდესაც ჩაის სარეაბილიტაციო პლანტაციებში თავისუფალ ადგილებს ხურმის ნარგაობით ავსებენ. ასევე სასურველია ამ კულტურას საკარმიდამო ნაკვეთებზეც გამოეყოს ადგილი, როგორც ცალკე პლანტაციების, ისე ინდივი-

დუალური ნარგაობის სახით. ხურმის მოვლა-მოყვანა დიდ დანახარჯებთან არაა დაკავშირებული, მისი არასტანდარტული, ძირს ჩამოცვენილი ნაყოფები ფართოდ გამოიყენება ცხოველთა გამოსაკვებად, არაყის გამოსახდელად, ხოლო ხეზე გვიან შემოდგომა-ზამთრამდე დარჩენილი ნაყოფები საუკეთესო საკვებია გარეული ფრინველებისათვის. ფაუნაზე ზრუნვა ხომ ჩვენი თანაცხოვრების განუყოფელი ნაწილია – სწორედ ამის რეალურ შესაძლებლობას სხვა სიკეთებთან ერთად ხურმის ნარგაობა იძლევა.

ზაურ გაბრიჩიძე,
ს.მ.მ. დოქტორი პროფესორი;
მთიწან ჩიკაშვა,
ბ. მ. აკადემიური დოქტორი;
ნიკა გუნთაძე,
სპეციალისტი

ღვაწლი

ღვაწლმოსილი მესნიერი, პედაგოგი ზაურ გაბრიჩიძე - იუბილარია

80 წელი შეუსრულდა სასიამაღლო გამგულიშვილს, გამორჩეულ მეცნიერს, პრინციპულ მკვლევარს და პიროვნებას, სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორს, საპარტეზლო ეპოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოს ზაურ გაბრიჩიძეს.

ბატონი ზაური დაიბადა 1939 წლის 27 მაისს, ტყიბულის რაიონში, სოფელ მუხურაში. 1957 წელს სკოლის ოქროს მედალზე დაამთავრების შემდეგ სწავლა განაგრძო საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის ინსტიტუტში, რომელიც წარჩინებით დაამთავრა 1962 წელს ქ. სოხუმში, სუბტროპიკული კულტურების სწავლული აგრონომის სპეციალობით. იმავე წელს ჩაირიცხა ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ანსპირანტურაში. სწავლის პერიოდში ბატონმა ზაურმა სპეციალური თეორიული და პრაქტიკულ კურსი გაიარა მოსკოვის ტიმირიაზევის სახელობის სასოფლო-სამეურნეო აკადემიაში და 1966 წელს წარმატებით დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია თემაზე „დაფნის კულტურის ვეგეტატიური გამრავლების ბიოლოგიური საფუძვლები“ და მიენიჭა სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი.

1967 წლიდან ბატონი ზაურ გაბრიჩიძე ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების საკავშირო სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ თანამშრომელია, ხოლო 1971 წლიდან იგი ახლად შექმნილი ჩაის ვეგეტატიური გამრავლების და წარმოებაში დანერგვის ლაბორატორიის ხელმძღვანელია. მნიშვნელოვანია ამ ლაბორატორიის თანმიმდევრული კვლევების შედეგების წვლილი სამრეწველო მასშტაბით მაღალმოსავლიანი და მაღალხარისხოვანი ჩაის ჯიშ „კოლხიდას“ ვეგეტატიური წესით ნერგების წარმოებაში და 5 ათას ჰექტარზე ამ ჯიშით პლანტაციების გაშენებაში. მეჩაიეობის დარგში მიღწეული წარმატებებისთვის აღნიშნული სამეცნიერო-ტექნოლოგიური და საწარმოო ხასიათის მასშტაბური ღონისძიების შედეგები 1983 წელს წარდგენილი იქნა საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო პრემიაზე.

1990 წელს ბატონმა ზაურ გაბრი-

ჩიძემ წარმატებით დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია თემაზე „ჩაის ვეგეტატიური გამრავლების მეცნიერული საფუძვლები და სამრეწველო ტექნოლოგია“ და მიენიჭა სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. 1988-1995 წლებში ბატონი ზაური ინსტიტუტის დანერგვის განყოფილების, ხოლო 1995-2011 წლებში აგროტექნიკის ლაბორატორიის ხელმძღვანელია. 2011-2014 წლებში იგი ინსტიტუტის მეცნიერ თანამშრომელია.

2015 წელს ბატონი ზაურ გაბრიჩიძე დაინიშნა სსიპ სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მრავალწლიანი კულტურების დეპარტამენტის უფროსი სპეციალისტის მოვალეობის შემსრულებლად, ხოლო 2016 წლიდან დაიკავა ჩაისა და სუბ-

ტროპიკული კულტურების კვლევის სამსახურის უფროსი სპეციალისტის პოზიცია. ახლადშექმნილ სამსახურში გამოცდილი სპეციალისტის განსაკუთრებული ძალისხმევით და მონდომებით საფუძველი ჩაეყარა სუბტროპიკული კულტურების გენოფონდის მოძიების, გამრავლების, საკოლექციო ნაკვეთების შექმნის და მათ შემდგომი შესწავლის სამუშაოებს. დიდია მისი თანამშრომლობა ჩაის რეაბილიტაციის სახელმწიფო პროგრამის „ქართული ჩაი“-ს ფარგლებში მის მიერ მომზადებული კრიტერიუმებისა და რეკომენდაციების საფუძველზე რეაბილიტირებულია 2000 ჰექტარზე მეტი ჩაის ნარგაობა. ბატონი ზაური ნლების განმავლობაში ეწეოდა პედაგოგიურ საქმიანობას. 1990-2010 წლებში ის ხელმძღვანელობს ოზურგეთის ბუნებათსარგებლობის სასწავლო ინსტიტუტის აგრობიზნესის და ეკოლოგიის ფაკულტეტებს. კითხულობდა სალექციო კურსს სპეციალობაში „სუბტროპიკული კულტურების აგროტექნოლოგია“ სხვადასხვა დროს ბ-ნი ზაური სამეცნიერო მივლინებებით იმყოფებოდა შრი-ლანკაში, ინდოეთში, ვიეტნამისა და მაროკოში. ამ ქვეყნებში მიღებული გამოცდილების საფუძველზე იგი ხელს უწყობდა ჩვენს ქვეყანაში სუბტროპიკული მემცენარეობის აღმავლობას.

მნიშვნელოვანია ბატონი ზაურის წვლილი ახალგაზრდა სამეცნიერო კადრების აღზრდის საქმეში. მისი უშუალო ხელმძღვანელობით მომზადებული და დაცულია 6 საკანდიდატო და 2 სადოქტორო დისერტაცია, იგი ნლების მანძილზე იყო საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო ხარისხების მიმნიჭებელი სადისერტაციო საბჭოს წევრი; ჩაის, სუბტროპიკული კულტურების და ჩაის მრეწველობის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს წევრი; ჟურნალ „სუბტროპიკული კულტურების“ სარედაქციო კოლეგიის წევრი. იგი ავტორია 170-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 3 მონოგრაფიის და 20 რეკომენდაციის. მისი უშუალო რედაქტორობითა და რეცენზირებით გამოცემულია 10 სახელმძღვანელო და მონოგრაფია სუბტროპიკული კულტურების მოვლა-მოყვანის აქტუალურ საკითხებზე. მონაწილეობა აქვს მიღებული მრავალ სამეცნიერო კონფერენციის და საერთაშორისო კონგრესის მუშაობაში, არის საერთაშორისო და ადგილობრივი სამეცნიერო გრანტების თანამონაწილე და შემსრულებელი. მისი დასკვნა-რეცენზირების და ოპონირების საფუძველზე დაცულია მრავალი ათეული საკანდიდატო და სადოქტორო დისერტაცია.

მეცნიერებაში შეტანილი წვლილისათვის ბატონი ზაური დაჯილდოვებულია სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სიგელებითა და მედლებით, ხოლო 2011 წელს „ღირსების ორდენით“.

ბატონი ზაური საუკეთესო მრჩეველი, თანამდგომი და მეგობარია, საქმეში და ცხოვრებაში უღალატო. მან თავისი ცხოვრებით დაამტკიცა, რომ ადამიანს იმაზე დიდი მიზანი არა აქვს, ვიდრე თავდადებით კეთილსინდისიერებით ემსახუროს საკუთარ ქვეყანას და საზოგადოებას.

გულითადად ვულოცავთ საიუბილეო თარიღს ბატონ ზაურს, ვუსურვებთ მას დიდხანს სიცოცხლეს და შემოქმედებით წარმატებებს ჩვენი ქვეყნის აღმშენებლობის საქმეში.

სსიპ სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი;

საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის ჩაის, სუბტროპიკული კულტურების და ჩაის მრეწველობის ინსტიტუტი;

ადამ ბერიძის სახელობის ნიადაგისა და სურსათის დიაგნოსტიკური ცენტრი „ანასეული“;

ჟურნალი „ახალი აგრარული საქართველო“

სპეციალისტის შეფასება

საქართველოსთვის მერქიანი მეძროხეობის დარგის სტრატეგიული მნიშვნელობა

მეძროხეობა საქართველოში მეცხოველეობის უმნიშვნელოვანესი დარგია. სოფლის მეურნეობის მთლიანი პროდუქტის სტრუქტურაში (ფაქტორივად არსებულ ფასებზე) მეცხოველეობის წილად 50%-ზე მეტი მოდის, მათ შორის, მსხვილფეხა პირუტყვზე – 70%, ეს დარგი გვაძლევს კვების ღირებულ პროდუქტებს – ხორცსა და რძეს, ტყავის ნაღებებს.

შეუცვლელია მსხვილფეხა პირუტყვის, როგორც ორგანული სასუქის უმნიშვნელოვანესი წყაროს როლიც.

რძე კვების სრულფასოვანი და კალორიული წყაროა. ქიმიური შემადგენლობითა და კვებითი თვისებებით მას ბუნებრივი საკვების სხვა სახეებს შორის ანალოგი არა აქვს. მის შემადგენლობაში შედის ყველაზე სრულფასოვანი ცილები, რძის ცხიმო, რძის შაქარი, აგრეთვე სხვადასხვაგვარი მინერალური ნივთიერებები, ვიტამინები, დიდი რაოდენობით ფერმენტები და სხვა ბიოლოგიური ნაერთები, რომ-

ლებსაც ადვილად ინელებს და კარგად ითვისებს ცხოველის ორგანიზმი. რძე 200-ზე მეტ სხვადასხვა ნივთიერებას შეიცავს. საშუალოდ რძის ათვისებლობა 95%-ს შეადგენს, რძის ცხიმისა და რძის შაქრისა – 98%-ს. რძეს ფართოდ იყენებენ როგორც ნატურალური სახით (მოუხდელი რძე), ისე სხვადასხვა რძემწავა პროდუქტების, ყველისა და კარაქის დასამზადებლად.

მერძეული მეძროხეობის ძირითად

ამოცანათა მნიშვნელობა ძლიერ იცვლებოდა სოფლის მეურნეობის ისტორიული განვითარების პროცესში.

განვითარების პირველ საფეხურზე

– სასაძოვრო მეძროხეობა – მეცხოველეობა (მათ შორის მერძეული მეძროხეობა) იყო ერთადერთი გზა, შრომის მცირე დანახარჯებით, სავარგულები. იმ ხანად ჯერ კიდევ განუვითარებელი ტექნიკის გამოყენების გარეშე, რაციონალურად გამოგვეყენებინა დიდი ფართობის სასოფლო-სამეურნეო. მეცხოველეობის ეს ფორმა დღემდე შენარჩუნებულია იმ რეგიონებში, სადაც წარმოების თანამედროვე საშუალებათა გამოყენება გაძნელებულია ტექნიკურად (მაგალითად, მთის საძოვრები), ან ეკონომიკურად (ფასები, გასაღება, სანარმოთა ფინანსური მდგომარეობა, ეკონომიკის განვითარება და ა.შ.).

განვითარების შემდგომ საფეხურზე მეცხოველეობა (მათ შორის მერძეული მეძროხეობა) ხდება „მინათმოქმედების დედა“, არის რა სახნავის ნაყოფიერების გაზრდის წყარო. მრავალი საუკუნის განმავლობაში მეცხოველეობა წარმატებით ართმევს თავს ამ ამოცანას, სანამ მისი ნაწილი თავის თავზე არ აიღო მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის შედეგად შექმნილმა წარმოების ქიმიურმა და ტექნიკურმა საშუალებებმა. ამ ყველაფერმა ერთად კი სასოფლო-სამეურნეო სანარმოებში მეცხოველეობისა და მინათმოქმედების დარგების ინტეგრირების საფუძველი შექმნა. ეს ეხება, უპირველეს ყოვლისა, ალტერნატიული სოფლის მეურნეობის სანარმოებს, რომლებიც ორგანიზებულია მეცხოველეობისა და მემცენარეობის დარგების ურთიერთშევისების პრინციპით, მინის ნაყოფიერების შენარჩუნებისა და გა-

უმჯობესების მიზნით წარმოების ქიმიური და სხვა საშუალებების რაციონალური გამოყენებით.

მეძროხეობა დღეს გასცდა საკუთარი საკვები ბაზის ფარგლებს. შეიქმნა სხვა სანარმოებისაგან საკვების ყიდვისა და იმპორტირების (მაგალითად, სოიოს შროტი, ხორბალი) აუცილებლობა. ამასთან ერთად, მესამე საფეხური ხასიათდება საკვების წარმოების ინტენსიფიკაციით, სელექციის მიღწევითა ინტეგრაციით (ეს საზღვარგარეთ, ჩვენი სამშუხაროდ, სასელექციო მუშაობა თითქმის არ ხორციელდება), ცხოველებისა და მეცხოველეობის პროდუქტების შენახვის სისტემის ტექნიკური განვითარებით.

მომავალში, ტექნიკის შემდგომი განვითარების პროცესში, ფასებისა და დანახარჯების შესაბამისი შეფარდების პირობებში, მექანიზაციისა და ინტენსიფიკაციის განვითარება მეცხოველეობასა და საკვების წარმოებაში გაგრძელდება. ასევე, დიდი მნიშვნელობა ექნება გარემოს დაცვის, ცხოველთა შენახვის პირობებისა და ეთიკის საკითხთა გათვალისწინებას.

მერძეული მეძროხეობის დარგს აქვს თავისებურებები, რომლებიც მას მეცხოველეობის სხვა დარგებისაგან განასხვავებს:

– მერძეული ძროხები არიან წარმოების ძირითადი საშუალებები და მონაწილეობენ ბევრ სანარმოო ციკლში. ცხოველთა შენახვა და კვება უნდა უზრუნველყოფდეს მათ მაღალ პროდუქტიულობას სამეურნეო გამოყენების

მთელი ვადის განმავლობაში. გამოზრდა-გასუქებაზე მყოფი ცხოველები მონაწილეობენ მხოლოდ ერთ ციკლში, როგორც საბრუნავი საშუალებები;

– ხარვეზები ძროხების კვებაში დაღს ასვამს ცხოველთა პროდუქტიულობას და ვერ ხერხდება მათი კომპენსირება შემდგომი უხვი კვებით, რადგანაც რძე უკვე მიღებულია და გასულია მეურნეობიდან;

– სუქებაზე მყოფ ცხოველების რაციონში პროტეინის ნაკლებობისას, წონის მატებაში უმნიშვნელო ცვლილება შეიძლება იყოს. მერძეულ მეძროხეობაში კი რძის მონაწილე მკვეთრად მცირდება;

– მერძეულ მესაქონლეობაში ძირითადი პროდუქცია შემოდის, მუშავდება, ინახება და რეალიზდება ყოველდღე, ამიტომაც მისი დანაქარგები, თუნდაც ერთი რგოლის დარღვევისას მნიშვნელოვანია და აქვეითებს პროდუქციის ხარისხს.

გარდა ამისა, მერძეული ძროხები სხვა სახის პროდუქტიულ ცხოველებთან შედარებით ეკონომიურად გვიბრუნებენ საკვების ხარჯს პროდუქციით:

მაგალითად, თუ ერთი ძროხის წლიური მონაწილე, შეადგენს 4500 კგ რძეს (დღიური საშუალო წველაობა 15-17 ლ.) ის შეიცავს 600 კგ-მდე მშრალ ნივთიერებას¹, რაც უდრის მშრალ ნივთიერებას 450-500 კგ ცოცხალ მასის 6 ნასუქი მოზერის ხორცში². ამ ოდენობის ხორცის მიღებას ანუ მოზერის გამოზრდა-გასუქებას სჭირდება 20 000-22 000 კგ მ.გ.³, მაშინ როდესაც ძროხის ერთ ლაქტაციაზე, ზემოაღნიშნული ოდენობის რძის მისაღებად საჭიროა, თითქმის 4-5 ჯერ ნაკლები კგ. საკვები მშრალი ნივთიერება (დაახლოებით იგივე თანაფარდობაა საკვების ერთეულზე გაანგარიშებითაც), ანუ შემოსავლის მიხედვით, ერთი მერძეული ძროხა 4500-5000 კგ რძის მონაწილეთ, თითქმის იგივე შემოსავალს იძლევა რასაც 6 სახორცედ გამოზრდილი მოზერი.

მერძეულ მეძროხეობაში ძირითად პროდუქციასთან ერთად იღებენ გვერდითს – ნაკელს ან წუნწუსს. ნიადაგში ნაკელის შეტანისას საგრძნობლად მცირდება მინერალური სასუქების დამატებითი შეძენის დანახარჯები. ნაკელის რაციონალური გამოყენება ყოველთვის ანაზღაურდება მემცენარეობის და შემდეგ მეცხოველეობის პროდუქციით.

მერძეული მეძროხეობის ეკონომიკური მნიშვნელობა მდგომარეობს იმაში, რომ ეს დარგი უზრუნველყოფს

1. რძის მშრალი ნივთიერებები – რძის ცხიმი, რძის შაქარი, რძის ცილა, ფერმენტები, ვიტამინები, მინერალური ნივთიერებები. ანუ ის სასარგებლო ნივთიერებები, რომელიც რჩება თუ განსაზღვრული რაოდენობით რძიდან ამოვიღებთ სითხეს და მის ძირითად შემადგენელ ნაწილს – წყალს.

2. ხორცში მშრალი ნივთიერება: ცილა, ცხიმი, მინერალები, ვიტამინები. ანუ ყველა სასარგებლო ნივთიერება.

3. საკვების მშრალი ნივთიერება საკვების ის ნაწილია, რომელიც რჩება 103°C ტემპერატურაზე ოთხი საათის განმავლობაში გამოშრობის შემდეგ. მშრალი ნივთიერების შემცველობის გამოსათვლელი ფორმულა შემდეგია $მ\% = \left(\frac{მასა\ გამოშრობის\ შემდეგ}{მასა} \right) \times 100$ ახალი საკვების მასა, გ. მაგალითად: მშრალი ნივთიერება 1 კგ ახალ ბალახში, ყვავილობის დასაწყისი შეადგენს 200გ.

შემოსავლების სტაბილურ და თანაბარ მოდინებას წლის განმავლობაში, აგრეთვე ხელს უწყობს შრომითი რესურსების რაციონალურ გამოყენებას, ათანაბრებს შრომის გამოყენების სეზონურობას სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში, გვინარჩუნებს სოფელს, მაღალმთიანეთში საძოვრებს და ა.შ.

საგულისხმოა ერთი ფაქტი, რომ ტურისტული სექტორის გაზრდამ ზოგადად გამოიწვია ქვეყანაში გადახდისუნარიანი მომხმარებლის ზრდა, რაც ნაწილობრივ აისახა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის ფასებზეც. თუ სახელმწიფომ ვერ უზრუნველყო ინვესტიციების გაზრდა სოფლის მეურნეობაში, ახალგაზრდების წახალისება, სოფლის როგორც სოციალ-ტერიტორიული ერთეულის ჩამოყალიბება, გაძლიერება და განსაკუთრებით, პოტენციური ფერმერის ცნობიერების ამაღლება, კიდევ უფრო დაშორდება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის მიწოდება მოთხოვნას, გაიზრდება იმპორტი.

უნდა აღინიშნოს მერძეული მეძროხეობის არცთუ მცირე მნიშვნელობა სოფლად მოსახლეობის შესანარჩუნებლად. თუ ერთი მხრივ მსხვილფეხა პირუტყვის დარგი არის ყველაზე ძვირადღირებული და გრძელვადიანი საინვესტიციო მიმართულება, მეორე მხრივ მეცხოველეობა უზრუნველყოფს ადამიანთა ფართო მასების დამატარებას მინაზე და სიტუაციის სტაბილურობას.

მსხვილფეხა პირუტყვი მოითხოვს დიდ ფართობებსა და უხემ საკვებს, რომელსაც შორიდან ვერ ჩამოვიტანთ. მაგრამ, სწორედ მერძეული მეცხოველეობა, საჭიროებს რა დიდი რაოდენობით მუშახელს, საშუალებას გვაძლევს იმავე ფართობზე დასაქმდეს შედარებით მეტი ადამიანი ვიდრე მემცენარეობაში.

საქართველოში მერძეული მეძროხეობა იყო და იქნება მეცხოველეობის პერსპექტიული დარგი. მერძეული მეძროხეობის წვლილმა მეცხოველეობის პროდუქციის მთლიან წარმოებაში 2017 წ. შეადგინა 50%. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში მერძეული მეძროხეობის დარგის წარმართვის პირობებმა განიცადა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. სამწუხაროდ, დაწყებულია ძროხების სულადობისა და რძის პროდუქციის წარმოების შემცირება. დარგი მუშაობს გაზრდილი იმპორტთან კონკურენციის პირობებში.

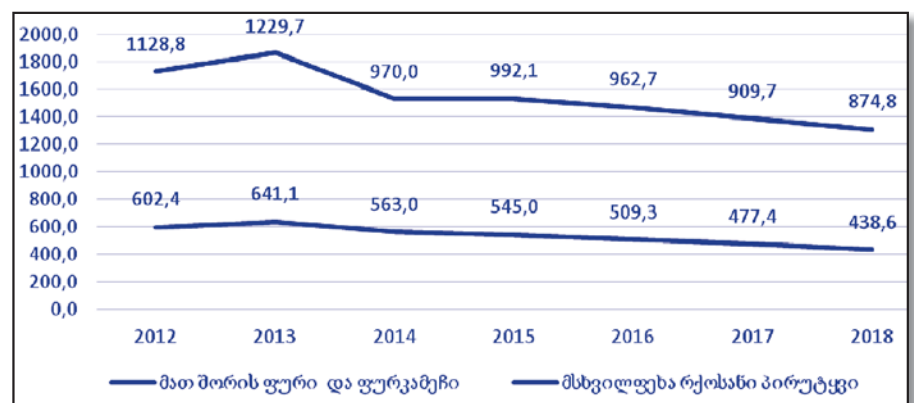
ბოლო წლებში სახელმწიფოსა და არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ გატარებული ღონისძიებების მიუხედავად, გრძელდება ძროხების სულადობის შემცირების პროცესი.

მხოლოდ 2018 წლის განმავლობაში ის შემცირდა 38,8 ათასი სულით.

საქართველოში რძის წარმოების მოცულობამ 2018 წლისთვის შეადგინა 532 ათასი ტონა, 2017 წლისთვის 528,4 ათასი ტონა, მათ შორის აჭარის არ – 32,5 ათ. ტ (2017 წ.), გურია – 24,5 ათ. ტ. (2017 წ.) იმერეთი 110,7 ათ. ტ. (2017 წ.), კახეთი 53 ათ. ტ. (2017 წ.), მცხეთა-თიანეთი 19,4 ათ. ტ. რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი 7,1 ათ. ტ (2017 წ.), სამეგრელო-ზემო სვანეთი 64,8 ათ. ტ. (2017 წ.) სამცხე-ჯავახეთი 71,7 ათ. ტ. (2017 წ.), ქვემო ქართლი 103,2 ათ. ტ. (2017 წ.), შიდა ქართლი 39,0 ათ. ტ. 2008 წელს რძის წარმოება შეადგენდა 645,8 ათ. ტ, 2013 წელს 604,7 ათ. ტ. რძის წარმოების შემცირების მიუხედავად, გაუმჯობესდა მერძეული მესაქონლეობის მუშაობის მაჩვენებლები – საშუალო წლიური მონაწველი მთლიანად ქვეყანაში გაიზარდა – 2013 წელთან შედარებით 150კგ-ით

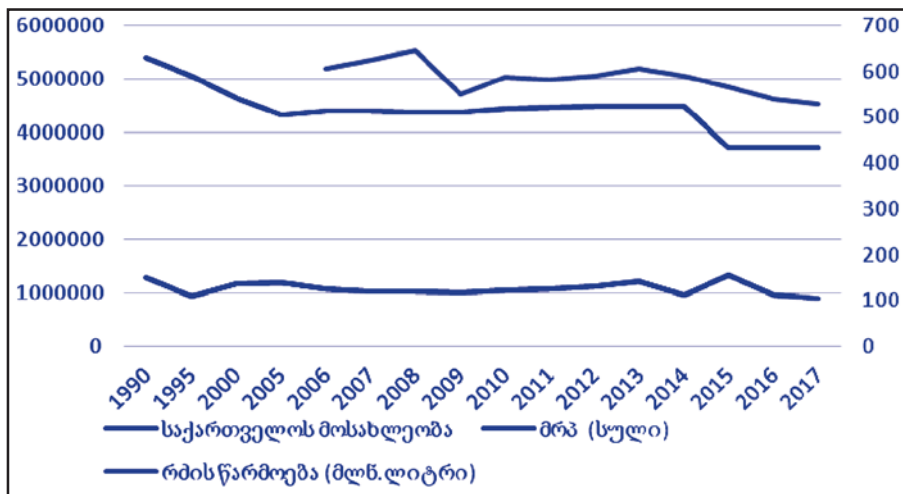
რძის წარმოების მოცულობებისა და რძის წარმოების ეფექტიანობის შემცირების ფაქტორები შეიძლება დაიყოს შიდა და გარე ფაქტორებად. გარე ფაქტორებს განეკუთვნება სამრეწველო (შედარებით ინდუსტრიული) და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე ფასთა დისბალანსი, სახელმწიფოს არასაკმარისი მხარდაჭერა, (ერთ-ერთი მათგანია მერძეული ძროხების სასელექციო მუშაობის მხარდამჭერი პროგრამის არ ქონა) აზარატიანული ფასწარმოქმნა, დაუზღაგებელი საგადასახადო და საკრედიტო პოლიტიკა, მეძროხეობის პროდუქციისა და ნედლეულის ბაზრის განუვითარებელი ინფრასტრუქტურა, შეცდომები და სოფლის, როგორც სოციალური და ტერიტორიული ერთეულის სისტემური ხედვის და გამოყოფილი რესურსების ხარჯვაზე არაეფექტიანი კონტროლი.

გრაფიკი 1: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი ყველა კატეგორიის მეურნეობაში (წლის ბოლოსათვის, ათასი სული)

წყარო: <http://GEOSTat.ge>

საქართველოს მოსახლეობა, მრკ-ს სულაღობა, რძის წარმოება 1990-2017 წწ.

თუმცა სანარმოო ძალთა არასაკმარისი განვითარებისა და ფერმერთა დაბალი ინიციატივობის გამო ბევრი ჩამოთვლილი ოპერაცია არ ხორციელდება. რძე მაცივარ-დანადგარების არარსებობისა თუ აღჭურვილობის გაუმართაობის გამო ყველა ფერმაში არა ცივდება.

ამიტომ სარეალიზაციოდ რძის მომზადების სტადიაზე საწარმოებმა შეიძლება იზარალონ. ჯერ ერთი, მისი ტრანსპორტირებისას დანაკარგების გამო; მეორე, სარეალიზაციოდ მოუმზადებელი რძის უფრო დაბალი ფასების გამო; მესამე, დამატებითი პროდუქტის ვერმიღების გამო, რომელიც იქმნება პროდუქციის დამუშავების სტადიაზე, ღირებულების ამ ნაწილის ნებაყოფლობით გადაცემით სასურსათო კომპლექსის სხვა რგოლებში – გადამამუშავებელ მრეწველობასა და ვაჭრობაში.

როგორც ვხედავთ, მიღებული სა-
ხელმწიფო პროგრამების ფარგლებში
მსხვილფეხა პირუტყვის სულადო-
ბის კლების დინამიკა შემცირებულია,
მაგრამ შეჩერებული არ არის, რაც
მონიშნავს მერძეული მეცხოველეობის
განვითარების მოქმედ ნორმატიულ
დოკუმენტებში ცვლილებების აუცი-
ლებლობას.

როგორც ვხედავთ, მიღებული სა-
ხელმწიფო პროგრამების ფარგლებში
მსხვილფეხა პირუტყვის სულადო-
ბის კლების დინამიკა შემცირებულია,
მაგრამ შეჩერებული არ არის, რაც
მონმოვს მერძეული მეცხოველეობის
განვითარების მოქმედ ნორმატიულ
დოკუმენტებში ცვლილებების აუცი-
ლებლობას.

სავარაუდოდ, უახლოეს პერსპექ-
ტივაში ძროხების რაოდენობა პირად
-დამხმარე თუ ძირითად საოჯახო
ფერმერულ მეურნეობებში შემცირ-
დება, ამას ხელს უწყობს სოფლის მო-
სახლეობის დაბერება. მომავალ თა-
ობას კი მთელი წლის განმავლობაში
უქმე დღეების გარეშე და ამასთანავე

ქვემოთ მოცემულ გრაფიკზე ნათლად ჩანს საქართველოს მოსახლეობის, მრპ-ს სულადობისა და რძის წარმოების შემცირების ტრენდები. გრაფიკული გამოსახულება გვაძლევს ასევე იმის თქმის საშუალებას რომ, მრპ-ს სულადობა შემცირებასთან ერთად, მცირდება რძის წარმოებაც ანუ ადგილი არ აქვს პროდუქტიულობის ზრდას.

საქართველო საოცარი ქვეყანაა (სამწუხაროდ, ღარიბი მოსახლეობით). მის შესანარჩუნებლად აუცილებელია ტერიტორიის ათვისება და ეფექტიანი გამოყენება. სახელმწიფოს მიერ მერძულ-მეცხოველეობის რეგიონალური განვითარება უნდა იყოს ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი.

თუ დღეს არ შევინარჩუნებთ და არ განავითარებთ მერძეულ-მეძროხეობის დარგს, ქვეყანას ემუქრება მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირება და ტერიტორიების დაცარიელება.

ასოციაცია „მომავლის ფერმერის“
მეცხოველეობის სექტორის
ხელმძღვანელი

— **აგრეთვე გვარდი**

რუბრიკას უძღვება „მომავლის ფერმერი“

ბაქტერიული ინფექციები?

მოგვწერეთ ან დარეკეთ, ტელ.: 595 80 80 81; ელ.ფოსტა: info@agro.ge
გასუხს მიიღებთ ჟურნალ „ახალი აგროარული საქართველო“ საშუალებით.

1. როგორი ტიპის ნიადაგებია გავრცელებული საქართველოს რეგიონებში?

– შიდა ქართლში – გავრცელებულია ყავისფერი, მდელის ყავისფერი, შავი, ყომრალი და კორდიან კარბონატული ნიადაგები.

– ქვემო ქართლში – გავრცელებულია ყავისფერი, რუხი ყავისფერი, მდელის ყავისფერი, მდელის რუხი ყავისფერი, შავი, ყომრალი, კორდიან კარბონატული და სხვა ტიპის ნიადაგები.

– კახეთში – გავრცელებულია ყავისფერი, მდელოს ყა-

ვისფერი, შავი და დამლაშებული ნიადაგები.

– იმერეთში – გავრცელებულია ყვითელმინა, ყვითელ-მინა-ენერი, ყვითელ-ყომრალი, ყომრალი, წითელმინა, კორდიან კარბონატული, ალვიური და მთა-მდელოს ნიადაგები.

– გურიაში – აღნიშნულ ტერიტორიაზე გავრცელებულია ყვითელმინა, ყვითელმინა-ენერი, ყვითელ-ყომრალი, ყომრალი, წითელმინა, მთა-მდელოს, ალვიური და ჭაობიანი ნიადაგები.

– სამეგრელო-ზემო სვანეთში – გავრცელებულია ყვითელმინა, ყვითელმინა-ენერი, ყვითელ-ყომრალი, ყომრალი, წითელმინა, კორდიან კარბონატული, ალვიური, მთა-მდელოს და ჭაობიანი ნიადაგები.

– რაჭა-ლეჩხუმსა და ქვემო სვანეთში – აღნიშნულ რეგიონში გვხვდება კორდიან-კარბონატული, ყომრალი, ალვიური, მთა-მდელოს, ენერი, ყვითელმინა-ენერი ნიადაგები.

– სამცხე-ჯავახეთში – გავრცელებულია ყავისფერი, მდელოს-ყავისფერი, ყომრალი, შავმინა, მთა-მდელოს და მთა-ტყე-მდელოს ნიადაგები.

– მცხეთა-მთიანეთში – გავრცელებულია ყავისფერი, მდელოს ყავისფერი, ყომრალი, ალვიური, მთა-მდელოს და კორდიან-კარბონატული ნიადაგები.

– აჭარაში – გავრცელებულია წითელმინა, ალვიური, ყომრალი და მთა-მდელოს ნიადაგები.

– აფხაზეთში – გავრცელებულია წითელმინა, ყვითელ-მინა, ყვითელმინა ენერი, ყვითელ-ყომრალი, ალვიური, კორდიან კარბონატული და ჭაობიანი ნიადაგები.

2. როგორ მრავლდება პეკანი?

პეკანი მრავლდება როგორც თესლით, ასევე – ვეგეტატიურად. გამრავლებისთვის თესლი უნდა ავიღოთ საუკეთესო ჯიშის სადედე მცენარეებიდან.

პეკანის გაშენება შესაძლებელია როგორც შემოდგომათ, ისე – ადრე გაზაფხულზე 18X18 ან 15X15, ხოლო შედარებით სუსტად განვითარებული 10X10 კვების არით.

3. ჯიშის შერჩევისას რას უნდა მივაქციოთ ყურადღება?

ჯიშის შერჩევისას ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ნიადაგურ-კლიმატურ პირობებს, ჯიშის მოსავლიანობას, მოსავლიანობის შესვლის ასაკს, ჯიშის და დამამტვერიანებლის ყვავილობის თანხვედრას, ნაყოფის სიმსხოს, ხარისხს, მის გამოსავლიანობას და მავნე ორგანიზმების რეზისტენტულობას.

ვეტერინარის გვერდი

რუბრიკას უძღვება „მოვალის ფარმარი“

გაქვთ პიტხვა ვეტერინართან?

მოგვწერეთ ან დარეკეთ, ტელ.: 595 80 80 81; ელ.ფოსტა: info@agro.ge
პასუხს მიიღებთ ჟურნალ „ახალი აგრონომიის საქართველოს“ საშუალებით.

1. მყავს დედა ღორი, 2 თვის წინ დაყარა გოჭავი. ცოტა ხნის წინ გოჭავი დედას ავსხლიტათ და გადავიყვანეთ სხვა საკვებაზე (ვაძლავთ მარცვლეულის ნაფქვავს ფაფის სახით). გოჭავს კარგი მაღა აქვთ, მაგრამ წონაში სათანადოდ არ იმატავენ. არ დამიფუშავებია ჭიკაბი. რას მირჩევთ? მათი ცოცხალი წონა დაახლოებით 15 კილოგრამია.

სასურველია, პირველ ეტაპზე, გოჭები დაამუშაოთ ტაბლეტით. გირჩევთ მისცეთ ფენბექსი 250 და გაიმეოროთ არანაკლებ 10 დღის შემდეგ.

2. ჩემს ძროხას ყოველი მოგების შემდეგ ემართება პარაზი. როგორ ხდება მოგების შემდგომი პარაზისებან დაცვა?

გამოიყენეთ პრეპარატი Calcium Plus, რომელიც ცხოველის ორგანიზმში ლაქტაციის დაწყებით გამოწვეულ კალციუმის დეფიციტს ავსებს, საჭმლის მომნელებელი ტრაქტიდან კალციუმის მაღალი შეწოვა განპირობებულია ვიტამინი D3-ის არსებობით. პრეპარატი ასევე უზრუნველყოფს ცხოველის ორგანიზმს მაგნიუმით, რომ-

ლის დაბალი დონე სისხლში ჰიპოკალცემიის ერთ-ერთი გამომწვევი მიზეზია.

Calcium Plus ხელს უშლის მშობიარობის შემდგომი პარეზის წარმოქმნასა და მშობიარობის შემდგომ მომყოლის დაბადების შეჩერებას, განსაკუთრებით მაღალპროდუქტიულ ძროხებში. ამავე დროს, პრეპარატი ეფექტურია კეტოზის პრევენციისათვის, რამდენადაც ის შეიცავს გლიცერინს-გლუკოზის წინამორბედს და B ჯგუფის ვიტამინებს, რაც ააქტიურებს ნივთიერებათა ცვლას. შეძენა შესაძლებელია „როქის“ ვეტაფთიაქში (თბილისი, ქეთევან წამებულის №91-ის მოპირდაპირე მხარე. მეტრო – სამგორი).

3. ჩემს საქონელს აქვს სოკოვანი დაავადება, გამოვიყენე გვერი საშუალება, მაგრამ საბოლოო განაურნებას ვერ მივაღწიე. როგორ გააუმჯავანოთ?

სოკოვანი დაავადებების სამკურნალო პრეპარატი „მიკოსტიკი“ წარმოადგენს ინოვაციურ პრეპარატს ფუნგიციდური მოქმედებით. ძლიერი სოკოს საწინააღმდეგო მოქმედების პროდუქტი შეიცავს უჩვეულოდ ეფექტურ, დაპატენტებულ, სპილენძის ნანომოლეკულურ კოლო-

იდს. ააქტიურებს კანის რეგენერაციას და ხელს უწყობს ბენვის ზრდას. „მიკოსტიკი“ ასევე შეიცავს ანტიბიოტიკურ საშუალებას – ჩაის ხის ნატურალურ ზეთსა და დინდგელის ექსტრაქტს, რომელიც აჩქარებს შეხორცების პროცესს. „მიკოსტიკი“ არ ალიზიანებს კანს, მოქმედებს როგორც ბუნებრივი ანტიბიოტიკი და აძლიერებს იმუნურ სისტემას. შეძენა შესაძლებელია „როქის“ ვეტაფთი-აქში (თბილისი, ქეთევან წამებულის №91-ის მოპირდაპირე მხარე. მეტრო – სამგორი).

4. მაძვს პატარა ფერმა. მყავს ხოვები, გოჭები. როცა ცხოველები ავადმყოფობენ, განსაკუთრებით ფაღარათების დროს, სუსტდებიან, კარგავენ ხალისს, მაღას.

მეკურდღლეობა

მეზოცვრეობაში ვეტერინარული ღონისძიებები ორი მიმართულებით ტარდება:

- შენახვის ჰიგიენა;
- დაავადებების პროფილაქტიკა.

ღონისძიებების გეგმები ფერმებში შეიძლება ერთმანეთისგან განსხვავდებოდეს, მაგრამ ყველა მათგანი უნდა ითვალისწინებდეს სულადობის დათვალიერებას, ვაქცინაციას, დეჰელმინტიზაციას, დერატიზაციას, დეზინსექციას და დეზინფექციას.

ყველა ღონისძიება ტარდება წლის სეზონის გათვალისწინებით. შენობის სრულ და ზედმინვენით გასუფთავებას ანარმოებენ ზამთარში 2 დღეში ერთხელ, დანარჩენ სეზონებზე – ყოველ დღე; შენობის დეზინფექციას ატარებენ კვარტალში ერთხელ, ინვენტარის დეზინფექციას – 10 დღეში ერთხელ; სანიტარულ წყვეტას, ანუ ბოცვრებისგან შენობის სრულ განთავისუფლებას 10-15 დღით მიმართავენ წელიწადში ერთხელ. დერატიზაციას და დეზინსექციას ატარებენ წლის განმავლობაში აუცილებლობის მიხედვით. ბოცვრებს ათვალიერებენ ყოველ დღე, რათა გამოირიცხონ ინფექციური დაავადებების ეპიდემია.

ზოგჯერ თითქმის განაურნებელი ცხოველი იღუპება ასეთი სისუსტით; როგორ გადავჭრა ეს პრობლემა?

პრობლემის გადასაჭრელად გთავაზობთ ელექტროლიტურ პრეპარატ **ELEKTRO fit**-ს. ის აჩერებს ცხოველების (ხბო, გოჭი, ბატკანი) გაუწყურებას, გამოწვეულს დიარეით ან თერმული სტრესით. მისი გამოყენება უზრუნველყოფს გამოფიტული ორგანიზმის შევსებას ადვილად ათვისებადი ენერგიით. პრეპარატის შემადგენლობაში შემავალი კარგად შერჩეული კომპონენტები ხელს უწყობენ სწრაფ და ადვილად გამოჯანმრთელებას. **ELEKTRO fit** წონასწორობას უბრუნებს ორგანიზმს. პრეპარატს ხალისით იღებენ ის ცხოველები, რომელთაც არ სურთ რძის დალევა დაავადების გამო.

ბოცვრის დაავადებების პროფილაქტიკური ღონისძიებების განრიგი

დაავადებაზე ეჭვის შემთხვევაში, ბოცვრს გამოაცალკევებენ და კარანტინზე აყენებენ, ხოლო დაცემის შემთხვევაში ვეტექიმში ანარმოებს მის გაკვეთას და მთელი შენობის დეზინფექციას.

ვეტერინარულ-პროფილაქტიკური ღონისძიებების სანიმუშო გეგმა

- სულადობის კლინიკური დათვალიერება და წუნდება → ყოველდღე;
- საკვების ლაბორატორიული გამოკვლევა → კვირაში ერთხელ;
- კოკციდიოზის, პასტერელიოზის, ინფექციური რინიტის პროფილაქტიკა → ყოველთვე – გრაფიკის მიხედვით 10 დღის განმავლობაში;
- პროფილაქტიკული დამუშავება კუჭნაწლავის დაავადებების წინააღმდეგ → აუცილებლობის მიხედვით – „მარგანცოვკის“ სუსტი ვარდისფერი სითხით (1გ 2ლ წყალზე);
- საბოცვრის აეროზოლური დეზინფექცია → ყოველთვე 4 სეანსი დღეგამოშვებით – 2 გ, სკიპიდარი+20გ ქლორიანი კირი 1 მ³ ჰერმეტიკულ სივრცეზე, ექსპოზიცია 1 სთ;
- სასუნთქი ორგანოების დამუშავება ანტიბიოტიკების სიგარის ბოლით → აუცილებლობის მიხედვით – სადედე და სარემონტო გუნდი;
- გალიების, საბუდარის, ყუთების, ინვენტარის დეზინფექცია, გადასასვლელების, სანაკველე არხების და თხრილების სველი დეზინფექცია →

ცხოველების გადაყვანის დროს – აირის ცეცხლის ალით, კაუსტიკური სოდის 2%-ნი სითხით;

- კანის დაავადებების პროფილაქტიკა → 2-ჯერ ერთკვირიანი ინტერვალით – ქლოროფოსის 3% ხსნარი ვაზელინზე, სკიპიდარი მზესუმზეთზე (1:1), ფენოტიპიზინი;
 - საბოცვრის მონეობილობების და ინვენტარის პროფილაქტიკური დამუშავება → ზაფხულის განმავლობაში 2-3-ჯერ – 0,5% აქტივირებული კრეოლინის ცხელი სითხე;
 - საბოცვრის, საწყობის, დამხმარე შენობის დერატიზაცია → ყოველთვე 1-დან 20 რიცხვამდე – ბაქტოკუმარინი, ზოოკუმარინი, თუთიის ფოსფიდი;
 - მიქსომატოზის წინააღმდეგ ვაქცინაცია → 2-ჯერ წელიწადში გაზაფხულზე და ზაფხულში მწერების გამოჩენისას;
 - სანიტარული დღე → კვირაში 1 დღე – სამუშაო ადგილების, გალიების, ინვენტარის მიმდინარე დეზინფექცია;
 - სანიტარული წყვეტა → წელიწადში 10-15 დღე – საბოცვრის განთავისუფლება სულადობისგან, ყველა სახის დეზინფექციის ჩატარება, მ.შ. აეროზოლური 25% ფორმალდეჰიდის სითხით, ერთდღელამიანი ექსპოზიციით.
- „ბოცვრის ხორცის წარმოების ტექნოლოგიური რუკა“

შპს-ი აკაშიძე

ზექმანი მომავალი
საუკეთესო ტრაქტორებზე
ერთად!

VALTRA

**YOUR
WORKING
MACHINE**

ფინური კომპანია **ველტრას**
მე-4 თაობის ტრაქტორები -
სასოფლო-სამეურნეო,
საგზაო-კომუნალური და სამხეობრო
სამუშაოებისთვის!

www.valtra.com

წარმომადგენელი საპარტნიორო:

WORLD **TECHNIC**
მსოფლიო **ტექნიკა**

www.worldtechnic.ge

info@worldtechnic.ge

☎ 2 90 50 00 2 18 18 81

АГРОТЕКС®

გსურთ მიიღოთ ადრეული, სავალი და უხვი მოსავალი?

გთავაზობთ უნიკალურ, ჰაერგამტარი მულჩის და დამცავი გადებების ფართო ასორტიმენტს, რომელიც დაიცავს მცენარეს სარეველებისაგან, გადამზრების, დამწვრობების და ნაწინვისაგან, შექმნის სასურველ კლიმატს მცენარის უკეთესი აღმოცენებისა და განვითარებისათვის, გაზიარდით მოსავლიანობას, დაზოგავთ დროს და თანხას.

პროდუქციის დეტალური
გაცნობა შესაძლებელია
კომპანიის შოუ რუმში,
მისამართზე თბილისი, დიდუბე
პლაზა პირველი სართული.

WWW. AGROTEKS.RU.

დაგვიკავშირდით:
599 529 529 / 599 761321;
E-mail: tmikadze@yahoo.com